

KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN
HAZIRLANMASINDA KULLANILAN ÇAĞ ANI
TEKNİKLERİ ÜZERİNE UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME
(ANADOLU KAVAGI BOGAZKÖYÜ ÖRNEĞİ)

DISATI ÇIKARILMAZ

ARZU TOKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. S. Ü.

1989

T00262

M. S. O.
Mühürsüz

DIŞARI ÇIKARILAMAZ

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ

TEZ
1. KE
1989

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ

KENTSEL TASARIM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN
HAZIRLANMASINDA KULLANILACAK ANALİZ
TEKNİKLERİ ÜZERİNE UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA
(ANADOLU KAVAGI BOGAZKÖYÜ ÖRNEĞİ)

Yöneten: Prof. KEMAL AHMET ARU

ARZU TOKER (TABAK)
Mimar (İ. T. Ü.)

İSTANBUL 1989

İçindekiler

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
1.1. <u>KENTSEL TASARIMDA ANALİZ TEKNİKLERİ</u>	4
1.1.1. KENTSEL TASARIM VE KENTSEL TASARIM ANALİZİNİN TANIMI.....	4
1.1.2. KENTSEL TASARIM ANALİZİNİN AMAÇLARI.....	7
1.1.3. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BU TEKNİKLERİN ÖLÇÜTLERİ VE BELİRLEYİCİLERİ.....	8
1.1.4. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİĞİNİN TÜRLERİ VE YÖNTEMLERİ.....	11
1.1.4.1. GÖRSEL AÇIDAN GELİŞTİRME AMAÇLI ANALİZ TEKNİKLERİ.....	13
1.1.4.1.1. Mekan Notasyonları.....	31
1.1.4.2. KULLANIM AÇISINDAN GELİŞTİRME AMAÇLI ANALİZ TEKNİKLERİ.....	40
1.1.5. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİKLERİNİN UYGULANDIKLARI DOKU FARKLILIKLARINA GÖRE TANIMLANMASI.....	44
* 1.1.5.1. ESKİ DOKULARDAKİ ANALİZ TEKNİKLERİ... 45	
1.1.5.2. YENİ DOKULARDAKİ ANALİZ TEKNİKLERİ... 54	
1.1.6. SONUÇ.....	62

* 1.2.	<u>KENTSEL DOKULARDA KORUMA AMAÇLI YENİLEME</u> <u>ÇALIŞMALARINDAKİ ANALİZ TEKNİKLERİ</u>	66
1.2.1.	KONUYA YAKLAŞIM.....	66
1.2.2.	ÖRNEK OLARAK ANADOLU KAVAGI.....	69
1.2.3.	ÇALIŞMANIN UYGULANMASI.....	75
1.3.	<u>KENT ANALİZİ VE UYGULANMASI</u>	77
* 1.3.1.	TARİHSEL KENT OLUŞUMU.....	77
1.3.2.	ŞİMDİYE KADAR OLAN MEVCUT ARAŞTIRMALAR.....	78
1.3.3.	YAKIN ÇAĞDA KENT OLUŞUMU VE KENT İSKELETİNE YENİ BİR BAKIŞ.....	88
2.	BÖLÜM - ANALİZ TEKNİKLERİ UYGULAMA ÖRNEĞİ (ANADOLU KAVAGI BOGAZKÖYÜ)	
2.1.	<u>KENT ANALİZİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ</u>	93
2.1.1.	BİR KENT ANALİZİ ZORUNLULUGU.....	93
2.1.2.	ARAŞTIRMA ALANININ SINIRLANDIRILMASI.....	95
2.1.2.1.	KENT EYLEM ANALİZİ.....	96
2.1.2.2.	KENT STRUKTURU VE ULAŞIMI DÜZELTMEK İÇİN ÖNERİLER.....	98
2.1.2.3.	KULLANIM STRUKTURUNUN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	100
2.1.2.4.	KULLANIM STRUKTURUNUN DÜZELTİLMESİNE İLİŞKİN ÖNERİLER.....	102
2.1.3.	ANADOLU KAVAGI KENT STRUKTURUNDE ANALİZ ÇALIŞMASI.....	103

2.2. TARIHSEL BINA DOKUSUNUN ANALİZİ.....	116
2.2.1. TARIHİ ANLAM TAŞIYAN BİNALAR VE BÖLGELERİ....	116
2.2.2. "DEKOMPOZİSYON": TASARIM ÖZELLİKLERİNİN TESPİTİ İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ.....	122
2.2.2.1. METOD.....	122
2.2.2.2. DEKOMPOZİSYON YÖNTEMİNİN SEÇİLEN TARIHİ ÖNEM TAŞIYAN BÖLGELERDE UYGULANMASI.....	125
3. BÖLÜM - SONUÇ VE TARTIŞMA.....	136

PAFTALAR FİHRİSTİ

KAYNAKÇA

ŞEKİLLER

Şekil 1.	Gözün yatay görüş açısı.....	15
Şekil 2.	Gözün dikey görüş açısı.....	16
Şekil 3.	Form tekilliği.....	18
Şekil 4.	Form basitliği.....	18
Şekil 5.	Form devamlılığı.....	19
Şekil 6.	Formun üstünlüğü.....	19
Şekil 7.	Birleşmede açıklık.....	19
Şekil 8.	Değişen yönelmeler.....	20
Şekil 9.	Görsel kapsam.....	20
Şekil 10.	Kent imajı ve kentsel öğeler.....	24
Şekil 11.	Odaklar ve yaya kanalleri ilişkisi.....	25
Şekil 12.	Bağlantılar.....	27
Şekil 13.	Sınırlar.....	28
Şekil 14.	Odaklar.....	29
Şekil 15.	Bölgeler.....	29
Şekil 16.	Nirengiler.....	30
Şekil 17.	Yaşantı mekanı ve algı mekanı.....	33
Şekil 18.	Tasarım sürecinde notasyon ve simulasyon.....	36
Şekil 19.	Mekansal daralmalar.....	37
Şekil 20.	Mekansal yönlendiriciler.....	37
Şekil 21.	Prestij alanları.....	38
Şekil 22.	Çevrelenmiş mekansal alanlar.....	38
Şekil 23.	Vurgulama.....	39
Şekil 24.	Engelleyici noktalar.....	39
Şekil 25.	Endüstrilizasyon devrinde doku gelişimi.....	50
Şekil 26.	Yoğunlaşma döneminde kent dokusu.....	51
Şekil 27.	Plansız gelişmenin bir örneği.....	51
Şekil 28.	Savaş sonrası doku dağılımı.....	52
Şekil 29.	Yeniden yaratılan şehir dokusu.....	52
Şekil 30.	Çağdaş kent dokusu.....	53
Şekil 31.	Yeni kentlerin doku gelişimi.....	58
Şekil 32.	Yeni kentin gelişme olanaklarının analizi.....	59
Şekil 34.	Koruma altına alınacak kent dokusu.....	64
Şekil 35.	İstanbul metropolü içinde Anadolu Kavağı.....	70
Şekil 36.	Anadolu Kavağı.....	72

Şekil 37. ve 38. Doku ile uyumlu iki yapı örneği.....	90
Şekil 39. Macar Tabya Caddesi'nin 1:1000 planı.....	125
Şekil 40. Asaf Bey Sokağı'nın 1:1000 planı.....	129
Şekil 41. Molla Mehmet Sokağı'nın 1:1000 planı.....	131
Şekil 42. Mirsah Paşa Sokağı'nın 1:1000 planı.....	133

ÖZET

"Kentsel Tasarım Analiz Teknikleri" başlıklı bu çalışmada; Anadolu Kavağı bogaz köyü kuramsal anlatımlar ışığında, uygulama alanı olarak seçilmiş ve bu boğaz köyü için bir Tasarım Rehberi yapılabilmesi amacıyla bir ön çalışma yapılmıştır.

Özellikle Batı ülkelerinde uygulanan analiz örneklerinden yararlanılmış; bu çalışma için Federal Almanya'da bulunan tarihi Hameln kentinde yapılan bir çalışma model olarak alınmış ve yorumlanmıştır.

Anadolu Kavağı'ndaki analizler iki ayrı bazda incelenmiştir. İlk başta Anadolu Kavağı'ndaki kent strüktürü araştırma zemini olarak ele alınmıştır. Yerleşim sorunları, kentsel ulaşım, topografya ve doku özellikleri incelenerek, bu yerleşim alanının kent strüktürü açısından taşıdığı nitelikler belirlenmiştir. Bu noktada kullanım ve işlev analizi, tarihi mekan oluşumları ve tarihi parsel strüktürü incelenmiş ve dokunun kentsel sorunları tespit edilerek öneriler sunulmuştur.

İkinci aşamadaki incelemelerde bina strüktürü araştırma zemini olarak belirlenmiştir ve Anadolu Kavağı boğaz köyündeki tarihi anlam taşıyan binalar ve bölgeler analiz edilmiştir. Bu analiz düzeyinde yeni bir yöntem önerisi olan "dekompozisyon" yöntemi kullanılmış ve bu tarihi bölgelerdeki homojen özellikler, tarihi ve yapısal karakterler ve bu niteliklerden sapsmalar tespit edilerek; olumlu özelliklerin tekrarı için yapılanma örnekleri sunulmuştur.

Tüm bu analizler sonucu elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Anadolu Kavağı bogaz köyünün tarihi anlam taşıyan mekansal ve yapısal özelliklerinin korunması amacıyla bir tasarım rehberinin zorunluluğuna değinilmiştir. Bu sayede olabilecek yanlış kentleşmenin gelişmesi, düzensiz bölgelerin oluşumu engellenmiş olacak ve Anadolu Kavağı bogaz köyü doku bazında korunacaktır.

GİRİŞ

Çağımızda giderek artan nüfus ve bu nüfusun sanayileşme sonucu, kentlerde yığılmaları; bu sırada, özellikle ülkemizde, sağlık ve estetik açısından yoksullaşan kentlerin gelişmesi; kurulan fabrika ve sanayii tesislerinin bu kentlerde arta kalmış olan yeşil dokuyu yok etmesi; ve bütün bu olumsuz gelişmelerin neticesinde doğan sorunlarla başetme zorunluluğu geniş ölçüde düzenlemelere geçilmesini zorunlu kılmıştır.

"(...) Esas olarak zona ja dayalı kentlerde hüküm süren ve çağdas (!) şehircilik ilkelerinin uygulamasının sonuçları gibi gözlemlenen; düzensizlik - uyumsuzluk - çirkinlik - kargaşa ve yanlış arazi kullanımları ile bozuk kentsel çevrenin hüznü verici ve bunaltıcı durumunun büyük payı olduğu kuşkusuzdur" (1). Bu tabloya bakıldığında geleneksel tasarımsal yaklaşımın yerine; gözlem, analiz, öneri, değerlendirme ve seçim aşamalarından oluşan organize ve bütünsel kentsel tasarım yaklaşımının uygulamaya konmasının gereği ortaya çıkmaktadır.

Kentsel düzen bir anlamda kent-insan arasındaki bağlama, yoğun ilişkiye, diğer yandan da çağın olanak ve gereksinimlerine cevap vermelidir. Kentsel tasarım bu aşamada çağdas kentsel durumun bir eleştirisi olarak ortaya çıkarak bir tasarım politikasını zorunlu kılıyor. Ülkemizde çevresel sorunların tasarım ölçeğinde çözümlenmesinde araç olan sistemlerle, istenilen tasarım düzeyine ve yaşam kalitesine ulaşılmadığı gözlenebilir. Amaç; ABD, İngiltere, Fransa, Almanya gibi çevresel sorunları önemli ölçüde çözümlemiş ileri Batı ülkelerinde olduğu gibi bir ülkesel "Tasarım Politikası" ve bunun alt birimlerinin oluşturulmasıdır.

(1) M. Çubuk, "Fiziksel Çevre Düzenlemede Temel Yaklaşımlar ve Tasarım İlkeleri Üzerine Deneme". (İ. D. G. S. A. Mimarlık Fakültesi Şehircilik 1, İstanbul, 1981) s. 41

Bu konuyla ilgili bir araştırmada çubuk ve Yüksel şunu ileri sürerler: "Özellikle ilerlemiş ülkelerde ülke bütününü ilgilendiren evreselci politika içinde kentsel tasarım artık bir kesit gibi görünmeye başlamıştır. Öyleyse lke genelinde tüm beşeri evre oluşumlarını yönlendirecek bir evreselci politikanın bulunması zorunluluğu kadar bu politikalar bütünü içinde kesin olarak bir tasarım politikasıninda yer alması gerekmektedir" (2). Tasarım politikasının somut ve hiyerarşik bir düzenin ana çizgilerinden oluştuğunu bu konu ile ilgili uygulamalı çalışmalar göstermektedir. İngiltere'de "design control" diye adlandırılmış olan ve nisbeten gelişmiş sayılan tasarım sistemi, diğer Batı lkelerinde kullanılmakta ve bu konuda değişik yaklaşımlar getirmektedir. Bu sistemler tek boyutlu, hukuk ağırlıklı imar planları ile birlikte daha evreselci şehircilik yasalarını uygulamaktadırlar.

Oysa lkemizde imar planı; plan, tasarım, uygulama aşamalarında rehber kabul edilen tek sistemdir. İmar planlarında kullanılan ölçekler (1:10.000, 1:5.000, 1:1.000) sadece makro düzeyinde kaldıklarından dolayı oldukca yetersiz kalmaktadırlar. Özellikle hukuksal boyutu esas alan imar planlarında, estetik endişesi herşeyden sonra gelmektedir. Böylece çekici olmayan, ticari amaca ve farklı çıkar gruplarına hizmet eden bir mimari anlayış engellenmemektedir. Mimarlıkta olduğu gibi, kentlerin gelişimi de iki boyutlu ekonomik ve politik değişkenlere göre yön değiştiren dökümanlarla yönlendirilmektedir. Bunun dışında evreselci yaklaşıma sahip olan bazı koruma, evre veya turizm ile ilgili birimler, birbirinden bağımsız davranıp karar vererek sık sık çelişkili durumlara düşmektedirler.

Kentsel tasarım hukuksal boyutun yanında, evreselci yaklaşımı koordine ettiğinden dolayı ağdaş kentlerin bu yaşamsal sorunlarını ele almaktadır. Ülkemizde de kentsel tasarım sisteminin kurulması ve bu sisteme dayalı olarak da tasarım politikasının belirlenmesi gerekmektedir. Bu alışmanın

(2) M. ubuk ve G. Yüksel, Planlama ve Kentsel evre Uzerine Ortak Bildiriler. (M.S.U. Yayınları, İstanbul, 1982)

amacı da bu doğrultuda bir ön çalışma olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak, özellikle gelişmiş ülke model ve uygulamalarından yararlanılmış; bu kentsel tasarım çalışması için ülke dokusuna uygun bir analiz ve yöntem sistemi oluşturmaya çalışılmıştır..

Bu çalışmanın bir diğer amacı da, Batı ülkelerindeki koruma ve şehircilik yasalarını tanıtmak; bunların başarılı uygulanabilirliğini göstermektir. Özellikle "Federal Almanya Mekan ve Şehircilik Bakanlığı"nın küçük kent dokularına kadar inen çok yönlü ve kapsamlı kentsel korumayı esas alan yenileme konulu yayınları bu konuda zengin bir kaynak teşkil etmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde kentsel tasarım ve kentsel tasarımda kullanılan analiz teknikleri tanıtılacaktır. İkinci bölümde ise, koruma amaçlı yenileme konusundan yola çıkılarak, araştırmada seçilmiş olan uygulama bölgesi (Anadolu Kavagı) tanıtılacak, araştırmanın ana hatları çizilecektir. Anadolu Kavagı ile ilgili kentsel araştırmaları özetleyen üçüncü bölümünü, araştırma bölgesinde mekan ve doku ölçeğindeki analizler içeren bölümler izleyecektir. Altıncı bölümde bu analizler bina ölçeğine indirgenerek, tipolojik çalışmalara yer verilecektir. Tipolojik çalışmaların bir ürünü olarak Dekompozisyon yönetimi tanıtılacak ve araştırma bölgesinde uygulanacaktır.

Bütün bu çalışmaların amacı da, Anadolu Kavagı'nda örneksel olarak bilimsel bir tasarım rehberin hazırlanabilmesi için bir ön çalışma yapmaktır. Bu ön çalışmanın kapsamı ve yeterliliği sonuç kısmında ayrıntılı şekilde tartışılacaktır.

1.1. KENTSEL TASARIMDA ANALİZ TEKNİKLERİ

1.1.1. KENTSEL TASARIM VE KENTSEL TASARIM ANALİZİN TANIMI

Kentsel tasarım, kent ve bölge planlama sürecinin bir parçası olarak belirlenir. Bu iki bilim dalının arasındaki belli bir boşluktan doğması, yani belli bir ihtiyaçta dayanarak oluşması bu nisbeten yeni bilim dalının çağdaş önemini vurgulamaktadır. Kentsel tasarımın dayanak noktası ise, kaliteli ve gelişmiş bir çevre oluşumuna katkıda bulunan karmaşık güçlerin sentezini yapmaktır. Kentsel tasarımın asıl özelliği ise çevreyi oluşturan fiziksel nesnelere ve beşeri faaliyetlerin mekanda düzenlenmesidir.

Bu önem Britanya Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (RIBA) tarafından yayınlanan ve kentsel tasarımın amaçlarını belirleyen tanıtımda da vurgulanmaktadır. Bu tanıma göre, kentsel tasarım - "çağdaş kent halkının sosyal, ekonomik, mekansal ve politik yönleri arasındaki ilişkileri anlama ve çözümlemelerini; - kent tasarımı ve planlamasında ekonomik uygulamalar, politik yapılar, mekansal modeller, sosyal hizmet sistemleri değişimi içinde gereksinimlerin analizini belirlemeyi; - özel sektör yatırımlarının kamusal düzene kavuşturulması ve kent biçiminin denetimi; - korunması gerekli değerler ile geçmişe bağlantı dengesini kurmayı" amaçlamaktadır. (3)

Bu amaçla yönelik kentsel çevreyi oluşturan ürünlerin bir eleştirisi yapılarak bir çevre kalitesi yaratılmalıdır. Kentsel tasarımın gerçekçi bir uygulama alanına dönüşümü ise, bir güç aktarımının ürünü olan tasarımı insana dönük kaynaklara

(3) M. Çubuk, H. Karabey ve G. Yüksel, Uzmanlık Eğitimi Olarak Kent Tasarımı Üzerine Bir Araştırma, (İ.D.G.S.A. Mimarlık Fakültesi, Şehircilik Araştırma Enstitüsü Yayını, 1978, No.3)

yönelimi ile sağlanır (4). Başka bir deyişle; çevresel ürünün, kentsel gelişme sürecinin ve kentsel çevrenin denetimine ilişkin rollerin bir eleştirisi olarak belirlenen kentsel tasarım ilk başta insan unsuruna büyük önem veren bir yaklaşım şeklidir. (5)

Kentsel tasarım sanatsal yönüyle ele alındığında ise; biçimsel açıdan bir kent bütünü yada parçası düzeyinde ele alan kentin ortamını mekansal ve biçimsel oluşum şartlarına göre hazırlama sanatıdır. Bilimsel yönüyle ise kent tasarımı çok yönlü olma özelliğini korumakta ve kentsel düzenin bir kritiği, bir eleştirisi olarak kabul edilmektedir. Kuramsal yönüyle, mimari ve kent tasarımının normatif olduğu saptanmıştır ve bu konuda esasa yönelik (substantive) ve sürece yönelik (procedural) diye adlandırılan iki kuramsal yaklaşım ayırd edilmektedir (6).

Kentsel tasarımın inceleme alanı olan yapılanmış üç boyutlu çevrede, tasarlanan çevrenin oluşmasında gereken ortak dilin kurulması büyük önem taşımaktadır. Etkin bir tasarım politikası bu ortak dilin kurulmasında ana etken olarak görülmektedir. Tasarım politikasının oluşması ise halkın eğitimine, kentsel tasarım uzmanlarının yetiştirilmesine, yapılanmada rol oynayan her tür güçlerin var sayılmasına ve iyi yönlendirilmesine bağlıdır. Tasarım politikasında kentsel analiz sonucu hazırlanan tasarım rehberleri, yüksek yapı politikaları ve tasarım belirleyicileri araç görevini görürler (7).

Kentsel tasarım analiz teknikleri; kenti okumada, incelemede, analiz-sentez sürecine ulaşmada bir ön çalışmadır. Bu ön çalışmada yapılar arasındaki ilişkiyi önceden görmek,

(4) M. Çubuk ve G. Yüksel, op.cit., s.45

(5) G. Konuk, "Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri Ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi". (M.S.Ü. Mimarlık Fak. Doktora Tezi. İstanbul, 1979) s.21

(6) J. Long, Mimarlık Ve Kentsel Tasarım İçin Kuram. Çev., A. Karaman (Teksir, M.S.U. Mimarlık Fak., İstanbul, 1987) s.2

(7) G. Konuk, op.cit., s.166

düzenlemek ve kurallara bağlamak esas alınır. Her bilimde olduğu gibi kentsel tasarımda da bu tekniklerin sınıflandırılması ve uygulama açısından belli standartların oluşturulması gerekmektedir. Kentsel tasarım analiz teknikleri sayesinde kent bir bütün halinde algılamak ve yorumlamak mümkün kılınır. Analizler asama asama kentin mekansal ve biçimsel oluşum şartlarını ve oluşumun sanatsal, artistik ve teknik boyutlarını belirler.

Kent ve çevre arasındaki ilişki kesin bir algı-yanıt düzleminin ötesinde çok daha karmaşık sistemleri gerektirmektedir (8). Bu konudaki modellerin varlığı ve bunların kent tasarım analizine katkıları kent tasarımının bir başka yönden tanımını ortaya koyuyor. Tasarım analizleri sadece kentin özelliklerini tanımak amacıyla değil, kent-insan bağlamını tanımlamak ve düzenlemek amacıyla da belli standartlar oluşturmaktadır. Böylece kent-insan bağlamının karmaşık ve yoğun olma niteliğini de dikkate almış bulunmaktadır.

Sağlıklı kent formlarına ulaşmada kent analizlerinde; imajın, fonksiyonların, programın ve gerçek ihtiyaçların üstüste gelmesi amaçlanmaktadır. Bu tür bir anlatımla, bu analizlerle birbirini tamamlayan hedeflerin bir mantık sırasına göre ele alınıp uygulanması hedef alınmaktadır.

(8) A.Karaman, "Toplu Konut Alanlarının Tasarımında Sosyo-Kültürel Farklı Tipolojiler Üzerinde Bir İnceleme". (M.S.U. Mimarlık Fak. Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeleri Ders Notları. İstanbul, 1986) s.3

Kentlerin tasarlanması ve yenilenmesinde; komşuluk birimlerinin ve büyük ölçekteki fiziksel çevrelerin planlanmasında; modern mimari ideolojisinin yeterince sistemleştirilmemiş olması kentsel tasarımın uğraş olarak önem kazanmasında büyük rol oynamaktadır. Böylece kentsel tasarımındaki yaklaşım; kent sistemini bağlayacak kadar dar, ancak yararlı değişikliklere ve yaratıcılıklara da olanak verecek kadar geniş ve esnek kapsamda olmakla nitelendirilebilir (9).

Kentsel tasarım bir bilim olarak kabul edilip, uygulama aşamasına geçirilmeden önce, kent ölçeğindeki tüm kararlarda kent planlama bilim dali yetkindi. Mimari ve kent planlama birbirinden bağımsız verdikleri kararlar, kullandıkları ölçeklerde gösterdikleri yaklaşım farklılığı ve (mikro-makro düzeyi) tasarım aşamasında koordine çalışmadıklarından dolayı, bu koordinasyonu sağlayacak bir uygulama dalına ihtiyaç doğmuştur. Buna ek olarak, yönetmeliklerdeki tekniklerin, kullanılan ölçeklerin ve bakış açılarının da yetersiz olması ve (1:1.000, 1:5.000, 1:25.000, 1:50.000) ölçeklerine bağlı kalan, iki boyutlu araştırmaların problem-teşhis ve çözüm yetersizlikleri de sayılabilir. Bunun yanında problemin fiziksel olmayan sosyal yönü de göz önünde bulundurulmalıdır. Kentlerdeki doku bozukluğu, yetersiz planlardan dolayı sağlıklı, homojenliğini yitirmiş ve dolayısıyla tarihi kimliği zedelenmiş kentlerin oluşumu, sosyal ve psikik açıdan olumsuz gelişmelere neden olmaktadır. İmar planlarında dikkate alınmayan sosyal içerik ve potansiyel, kent bütününde önemli ve etkileyici bir öğedir. Gelişme programı ve çevrenin analizi ile başlayan kent tasarımı tüm bu sorunları konu almıştır. Tüm bu veriler ve analiz sonuçları sonuçta bir tasarım rehberin oluşmasına yöneliktir. Verilerin toplanmasında ve analizlerin yapılmasında belirli analiz teknikleri kullanılmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, kentsel tasarımın en önemli amacı tutarlı bir "tasarım politikasını" belirlemek ve kentsel çevrenin çerçeve tasarımlarını hazırlamaktır (10). Başka bir deyişle kentsel tasarımda amaç; bilimsel, teknolojik ve artistik esasların araştırılıp uygulanması yanı sıra, belli bir tasarım politikasını sistemleştirmektir. Kent formu açısından baktığımızda ise, amaç; uygulanacak formların yapılanma formu içindeki rollerinin belirginleştirilmesidir. Çünkü bu roller kentsel formun şekillendiricileridir.

Bunun yanında özel bir konuma sahip olan kentsel koruma amaçlı yenileme çalışmalarında; kentleri yeniden canlandırmak, geçmişleri ve kültürleri ile uyumlu, gereksinmelerine dikkate alarak kendi öz dokularını koruyabilmeleri sağlanmak da gerekmektedir (11).

(10) M.Çubuk ve G.Yüksel, op.cit., s.43

(11) İbid., s.42

1.1.3. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BU TEKNİKLERİN ÖLÇÜTLERİ VE BELİRLEYİCİLERİ

Kenti fiziksel bir bütün olarak ele aldığımızda, gerek kent tasarımı sürecinde, gerekse mevcut kentin çözümlenip yorumlanmasında, morfolojik açıdan üç ana veri göz önüne alınmalıdır (12):

- kentin oluştuğu ortam
- kente özgü kentsel elmanlar ve
- bu elemanların arasında tutarlılığı sağlayacak biçimlenme ilkeleri ve tutumlar.

Bu ana veriler, kentsel tasarım kavramını yeni bir tanımlamayla zorunlu kılmaktadırlar:(13)

"Kentsel tasarım yapılı çevreyi özel bir bina yada bileşenleri düzeyinde detaylandırmadan önce geniş bir yapılı çevreyi genel düzeyde tasarlama sanatıdır."

Bu anlamda analizi etkileyen faktörlerin başında dokunun doğal, sosyolojik, tarihi, ekonomik ve demografik verileri gelmektedir. Analizi yapılacak dokunun eski veya yeni olması da önemli bir etkidir. Kentsel analizde bu verileri araştırmaya yönelik beş değişik kentsel tasarım kriteri belirlenmiştir:

1. Kentsel tasarımın tanımı, yapılı çevrenin özel ve kamusal unsurları ile ilgili özellikleri içermektedir.

(12) A. Karaman, "Kentsel Tasarım Biçimlenme İlkeleri" (M.S.Ü. Mimarlık Fak. Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeleri Ders Notları. İstanbul, 1985-1987) s.1

(13) R.W. Bartolomer, Kentsel Tasarım Eğitimi İçin Bazı Temel Sorunlar. Çev., A. Karaman (Teksir, M.S.Ü. Mimarlık Fak., İstanbul, 1987) s.2

2. Kentsel tasarım kırsal ve şehirsal bütünlüğü olan çalışmalarını kapsmalıdır.
3. Kentsel tasarımın kapsamı, boyut, ölçek veya projenin karmaşıklığı ile sınırlanmamalı.
4. Kentsel tasarım metodları ve uygulanan süreçleriyle ayırdedilmemeli.
5. Kentsel tasarıma sadece mevcut oluşmuş planlama ve tasarım dalları içinde bir pozisyon vermenin dışına çıkmak gerekir (14).

Kentsel tasarım analizleri çok geniş kapsamlı hazırlanmış mimarlık kökenli yöntemlerdir. Bir uzantısı ise kent planlamadaki araştırma ve analizlere dayanır. Kentsel tasarım analizlerini etkileyen faktörler kent tasarımı kavramı açısından şu şekilde sıralanmış ve gruplanmıştır:

1. Faktör: Sit karakteristikleri: jeoloji, toprak yapısı, topografya, mikroklima, ekoloji ve varolan altyapı gibi konular içerir ve çalışma tasarımın biçimsel kalitesini gösterir.
2. Faktör: Eylem modelleri: bu modellerde mekan arası eylemler ve mekan içi eylemler ayrılmaktadır.
3. Faktör: Çevresel etmenler: bireyler üzerinde biyolojik ve psikolojik etkiler bırakan yada oluşturan subjektif olgulardır.
4. Faktör: İnsan ilişkileri: politik, sosyal ve kültürel faktörler açısından insan ilişkileri değerlendirilmelidir.
5. Faktör: Ekonomik etkenler
6. Faktör: Teknolojik etmenler
7. Faktör: Tasarım sorunu
8. Faktör: Tasarım teknikleri (15)

(14) İbid., s.5

(15) G. Konuk, op.cit., s.3

1.1.4. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİĞİNİN TÜRLERİ VE YÖNTEMLERİ

Kentsel tasarım ve kullandığı metodlarda 1960 yılına kadar olan sürede genelde bireyselci bir tutum hâkimdi. 1960 sonrası ise daha sistematik yöntemler belirlenmiştir. O yıllarda duyulan eş kaygılar üç ayrı tutumun oluşmasına neden olmuştur (16):

* C. Norberg-Schulz beşeri ürünlerin mimari kuram olarak düzenlenmesini savunmuşlardır (17).

* K. Lynch tasarım için yeni bir dil geliştirerek tasarımcıları kenti okuma ve kavramada kendi simge ve ayrımlarını kullanmaya yöneltti (18).

* Ch. Alexander ise mimari tasarımda bir model dili oluşturdu (19)

Günümüzde mekan tasarımlarında ön veriler belli analiz modelleriyle elde edilmektedirler. Bunlarda çağın gereklerine ve çok yönlü olma çabasına uygun olarak sözlü, yazılı, fotoğraf tekniğine dayalı, fotogrametri, diapositif gösterilerinden yola çıkılabileceği gibi kentsel tasarımın sosyal yönünde düşünülerek analizler, sosyal bazdaki çalışmalar ve kullanıcıların katılımına kadar çoğaltılabilmekte ve gruplanabilmektedir.

Kentsel tasarım analizi, kentin formu ve yapısı incelemekte bir ön aşama olarak kabul edilirken, analiz

(16) İbid., s.12

(17) C.Norberg-Schulz, "Intension in Architectura". (Grandhal, Oslo, 1963'den aktaran G.Konuk, op.cit., s.12)

(18) K. Lynch, "The Image of the City". (MIT Press, Cambridge (Mass.), 13.b., 1975'den aktaran G.Konuk, ibid.)

(19) C.C. Alexander, "Notes on the Synthesis of Form". (Cambridge (Mass.) Harvard University Press, 1966'dan aktaran G.Konuk, ibid.)

teknikleri bu incelemenin aracı olarak nitelendirilir. Ancak tasarıma girmeden önce, bu tasarım çalışması organize edilmeli ve belli hazırlıklar yapılmalıdır.

Hazırlık çalışmasında şu unsurlar göze alınır:

- Olabilir seçenekler ortaya konulur;
- bu seçeneklerin yapısını belirleyen temel değişkenleri ortaya koyan destekleyici çalışmalar yapılır;
- bu seçenekleri anlamak ve değerlendirmek için gerekçeleri sıralanır;
- sonuçların ve gerekçelerin anlaşılabilirliği ve iletişimi sağlanır; ve
- bu iletişimi güçlendirmek ve yaymak amacıyla tasarımcılar arasında ortak bir dil sağlanır (20).

Zaman içinde analiz teknikleri farklı yöntemlerle kullanıla gelmiştir. Nitekim son zamanlarda simgesel yaklaşımlara çokça rastlanmaktadır. Çevrede kişinin algılama özelliklerini gösteren simgeler sisteminin kurulmasını ve bu yoldaki çalışmalarını gösterilir (21). Bu konuda tasarımın bilimselleştirme uğraşları çerçevesinde üzerinde durulacak en önemli nokta; tasarımın tekniğini oluşturan simgesel girdilerin hazırlanmasıdır. Bu aşamada kentlilerin kentsel çevre kalitesine ilişkin her tür ilgileri kentsel tasarımın yeni boyutu olmalıdır. Bu noktada görsel zenginliklerin yaratılmasından sezgi ve algılamaya dönük görsel olmayan her tür girdileri de konu kapsamına alınmalıdır. Çünkü kentlerin tekrar yaratılamıyacak bir niteliği vardır. İşte kentsel tasarım bu niteliği odak noktası olarak seçmiş olan bir bilim dalıdır. Kullanılan yöntem ise kentsel tasarım

(20) K.A. Aru, "Şehirselsel Tasarım". (M.S.Ü. Mimarlık Fak. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Ders Notları. İstanbul, 1984) s.2

(21) G.Konuk, op.cit., s.15

analizidir (22). Ancak mekan analizlerinde toplumsal, ekonomik, sosyal baskıların ötesinde mekanın kendi öz mantığı olduğundan ve yapılacak analiz bu mantığın esaslarını ortaya koymak zorunda olduğundan analiz tekniklerinin seçimi sosyal ve bilimsel sorumluluk altında gerçekleşmektedir (23).

Kentsel tasarım analiz teknikleri genelde analizi yapılan dokunun özelliklerine göre, kullanım ve görsel açıdan geliştirme amaçlı olarak iki grupta incelenirler.

1.4.1. GÖRSEL AÇIDAN GELİŞTİRME AMAÇLI ANALİZ TEKNİKLERİ

Kentsel tasarımda varolan zaman boyutunda yüksek derecedeki görsel kaynaklar birer kentsel simgeye dönüşebiliyorlar. Bu ise, kentsel çevrenin oluşumundaki zaman boyutunun önemini vurguluyor. Kentsel çevreyi oluşturan işlevsel, tarihsel ve zamansal üç ayrı boyutun varlığı düşünüldüğünde ve görsel değerlerin işlevsel ve tarihsel olması koşuluyla anlam kazandığı görsel değerlerin önemini vurguladığı gözlenmektedir (24). Bu görsel çevrenin dün olduğu gibi bugün de en genel anlamda güç ve baskı gruplarının bir çatışma alanı olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Bu nedenle bu görsel öğelerin iyi saptanması ve analiz edilmesi zorunludur.

Kentsel analiz; görsel açıdan, birbirini izleyen mekan ilişkileri üzerindeki toplam algılanma ile sağlanabilir.

(22) İbid., s.22

(23) J. Castex ve P. Panerai, Notes Sur la Structure De L'espace Urbain. L'architecture d'Aujourd'hui, No.153, t.y.'dan aktaran G.Konuk, op.cit., s.19

(24) M.Çubuk ve diğ., Eylemsel Planlamanın Yeni Bir Tanımlanması ve Uygulama Süreci Üzerine Görüşler. (M.S.U. Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1980) s. 27

1. Algılandırılan ve algılanabilen oranda ilişkiler doğar.
2. Sübjektif algılanılan ilişkiler algılananın bulunduğu bakış noktasına göre değişir.
3. Objektif ölçülebilen ilişkiler algılananın bulunduğu noktaya bağlı değildir. (25)

Analizi yapılacak mekan şu ilkelerle açıklanabilir: "Mekan sınırlanmış biçimi ile algılanabilir. İçindeki insanlarla ve mekanı sınırlayan elemanlar arasında ölçülebilen gerçek ilişkiler doğar. Mekan bir noktadan kavranamaz. Gerçek mekan algılaması ancak insanın mekan içinde dolaşımı sonucu ortaya çıkan parça parça mekan algılamalarının toplamıdır" (26).

Mekanın görsel açıdan algılanmasında yüzde altmış görsel duyu, yüzde otuz işitme duyusu ve yüzde on dokunma duyusu etkili olmaktadır (27). Bir mekanın yaşanti değeri ilk başta fiziki algıya, yani görme açısına; insanın gözünün görme açısına bağlıdır. Bu açı fiziksel olarak yatayda 33-35 derece, aşağıya dik şekilde 6-7 derece ve yukarıya dik şekilde 26-27 derece olarak belirlenmiştir (28).

Bu fiziksel verileri değişik mekan oluşumlarına göre çoğaltmak mümkündür. Bu konuda Spreinegen kent tasarım analizlerinde görsel açıdan gözün yatay ve düşey görüş alanı sınırlarını araştırmış ve bazı benzer bulgulara rastlamıştır (29).

(25) K.A.Aru, "Mekan-Mekan Notasyonları". (M.S.Ü. Mimarlık Fak. Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Ders Notları. İstanbul, 1987) s.1

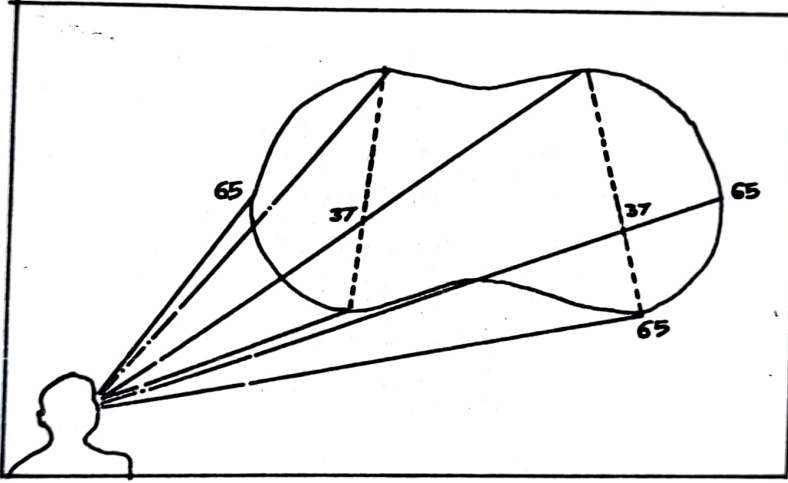
(26) K.A.Aru, "Şehirsel Tasarım...", op.cit., s.2

(27) İbid.

(28) E.Hörmann ve M. Trieb, Grundlagen des Stadtgestalterischen Entwerfens. (Stuttgart Üniversitesi, Kentsel Yapı Enstitüsü Yayını, Stuttgart, 1977) s.13

a. Yatay görüs açısı:

- (1) Gözün yatay olarak iyi görme sınırı akstan itibaren sağa ve sola 65 derecedir. Bu üst sınır kentsel tasarım uygulamalarında genelde 50-60 derece gibi ara değerlede ele alınmaktadır.
- (2) Bir objeyi daha ayrıntılı görebilmek için üst ve alt en iyi görme noktalarının ortalaması olan 37 derecenin yakını olan 35-40 dereceler kabul edilmektedir.

Sekil 1. Gözün yatay görüs açısı

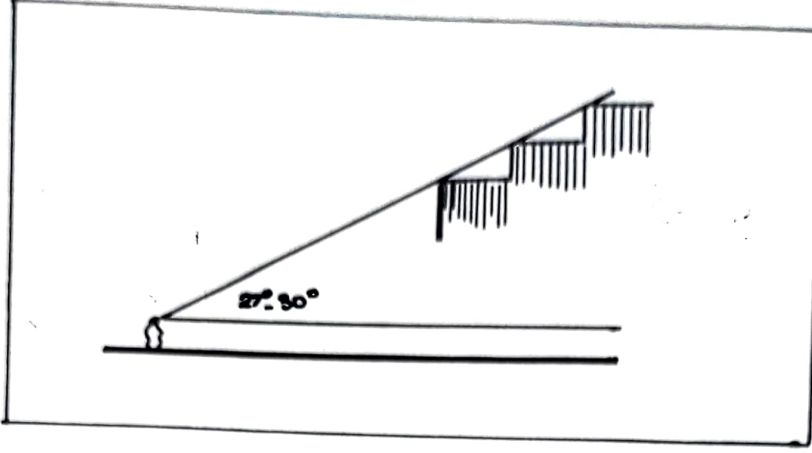
(Kaynak: A.Karaman, Kentsel Peyzaj, s.5)

b. Düşey görüs açısı:

Bir mekanin algılanma sınırları içinde kalabilmesi için 45 derecelik bir açı ile bakılması, kapalılık sınırında bir his verebilmesi içinde 27 derecelik bir açı ile bakılması gerekmektedir (30).

(29) P.D. Spreiregen, "Urban Design". McGraw Hill, New York, 1965'den aktaran A. Karaman, "Kentsel Peyzaj". (M.S.U. Mimarlık Fak. Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeleri Ders Notları. İstanbul, 1987) s.5

(30) İbid., s.6

Sekil 2. Gözün düşey görüş açısı

(Kaynak: A.Karaman, Kentsel Peyzaj, s.6)

Burada mekanı analiz etmede en önemli olgu öncelikle mekanı algılama oluyor. Algılama merkezi sinir sisteminin uyarı, bellek, öğrenme işlemleri ile ilişkilidir. Algılamanın biyolojik ve psikolojik yönlerinden hareketle kentin üç boyutlu sisteminde bir takım girdi ve çıktılar geliştirilebilir. Böylece üç ayrı algılama kavramı geliştirilebilir:

1. Kavrayarak algılama (Kentsel algılama)
2. Sembolik algılama (Kentsel imge)
3. Görsel değer yargılarıyla ilgili algılama.(31)

İmaj kavramında görsel duyu ağırlık kazandığından kent imajı öncelikle görsel analiz yöntemleriyle sınırlanmıştır. Görsel bir analiz her büyüklükteki kent için yada kentin her ölçekteki parçası için geçerlidir. Ayrıca kentin sıhhileştirilecek bir alanı için olduğu gibi tümüyle temizlenecek alanı için de geçerlidir. Bu analizin geniş görüşe olanak sağlayacak düzeyde genel olmasında yarar vardır.

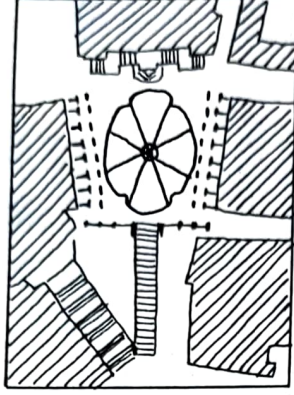
(31) G.Konuk, op.cit., ss.76

Kent analizi görsel analizle sınırlı ve tek yönlü değildir. Algı ve imaj bir bütündür. İmajın doğru bir analizde olan başarısı ise;

1. Pratik ve duygusal önemi
2. Sosyal yönü
3. Yaşantıya derinlik katması
4. Yeterli düzeyde ve doğru olmalı
5. İmajın bir ucu yeniliklere açık olmalıdır.
6. İmajın başkalarına belirginlik ve iletişim olanağı olmalıdır.

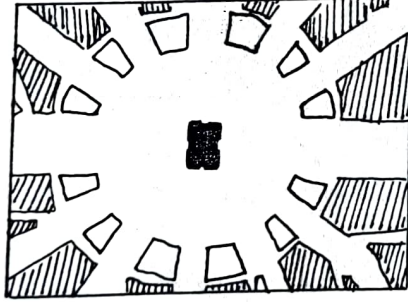
Bu açıdan imaj subjektif ve kişiseldir. Her birey çevresinde objeyi tanıma ve adlandırmada farklılık gösterir. Ayrıca değişik objeler güçlü yada zayıf imaj yaratabilirler. Değişik çevrelerde imaj süresi kolaylaştırılabilir veya zorlaştırılabilir. Gözleyiciler homojenleştikçe imajın belirgin ortak yanları ortaya çıkmaya başlar. Kişi çevresini belirli bir süzgeçten geçirerek algılar, farklılıkları seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu işlev kenti, kent dokusunu görsel analize dayanarak okumanın biçimidir. Bu yöntem kentsel imge yada simgesel algılama diyebiliriz (32). Kentin simgesel açıdan niteliklerinde belirgin bir yapılanma ve anlam olduğu anlaşılmaktadır. Kent ölçeğinde imge (imaj) Lynch'in belirlediği ve şu anda da kullanılan en geçerli teknikle anlatılmaktadır. Bu teknik;

1. Tekillik: Obje ve çevre ilişkişidir. Sınırın keskinliği, kapanma ve kontrast ile sağlanır. Zeminde zıtlıklar, biçim, yoğunluk, karmaşıklık, boyut, mekandaki konumu, kullanımı ve bunun gibi kentsel ölçeği tanıma, göze çarpıcı kılma, belirginleştirme ve canlı kılma olanakları sağlayabilir.

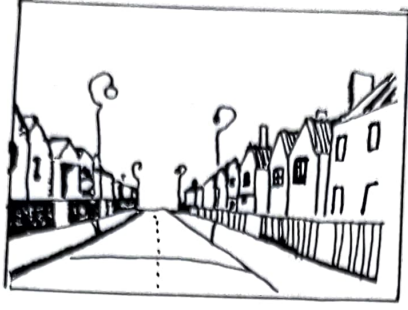
Sekil 3. Form tekilliği (Kaynak: G.Konuk, 1979, s.83)

2. Form basitliği: Formun geometrik anlamda yalınlığı ve berraklığıdır. Formun; anlamlı parçalarla sınırlanmış halidir. Basit yalın formlar daha kolay imajla ilişkilendirilebilir. Form algısal veya pratik anlamda kendiliğinden görünebilir değil ise algılanması zor olur.

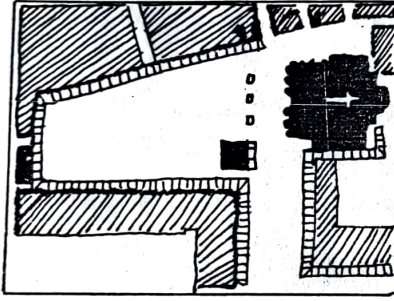
Sekil 4. Form basitliği (Kaynak: İbid.)

3. Formun devamlılığı: Sınırın veya yüzeyin sürekliliği, parçaların birbirine yalınlığı, ritmik aralıkların tekrarı, yüzeyin formu ve kullanımın benzerliği, harmonisi bu bütünlüğü sağlar. Örneğin: bir silüet, bir sokak kanalı, v.b.

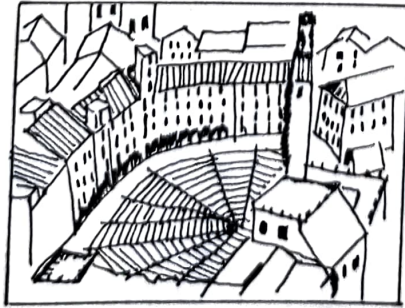
Sekil 5. Formun devamlılığı (Kaynak: İbid.)

4. Formun üstünlüğü: Boyut, yoğunluk, özellik açısından diğerlerinden farklı olmak. Ön plana çıkmak ve böylece algılamayı kolaylaştırmak.

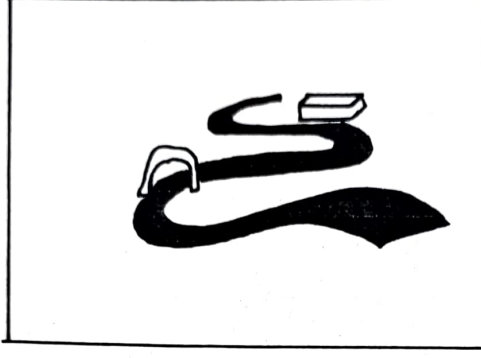
Sekil 6. Formun üstünlüğü (Kaynak: İbid.)

5. Birleşmede açıklık: Bağlantıların ve eklenmelerin çok iyi görülebilmesi; açık ve birbirine bağlanma ile sağlanır. Bu bağlantılar strüktürün momentlerini oluşturur ve iyi bir kavrama gerektirir.

Sekil 7. Birleşmede açıklık (Kaynak: İbid.)

6. Değişen yönelmeler: Bir ucu diğerinden farklılık taşıyacak nitelikteki asimetriler, eğimler ve radyal referanslar gibi, yada bu niteliği yönle farklı işlevlerle belirliyebiliriz. Bu nitelikler büyük ölçekte strüktür belirlemede kullanılır.

Sekil 8. Değişen yönelmeler (Kaynak: İbid.)

7. Görsel kapsam: Görünüm gücünü arttırıcı, derinlik kazanmasını sağlayıcı nitelikler, görsel mekanı anlatıcı, görüş verimini artırarak karmaşık bütünü algılamayı basitleştirir.

Sekil 9. Görsel kapsam (Kaynak: İbid.)

8. Hareketin katılımı: Görsel ve kinestetik duyuları ile kendi gerçek ve potansiyel hareketini anlamlı kılan niteliklerdir: egimlerin, dönüşlerin ve yorumların açıklığını, belirginliğini arttıran, hareket olgusuna perspektif katan yönün ve yön değişikliğinin tutarlılığını sürdüren uzaklık aralıklarını görölür kılan niteliklerdir.

9. Zaman serileri: Basit bir tek elemanın önündeki ve arkasındaki iki elemanla basitçe ilişkilendirilmesi, zaman içinde gerçek düzeni olan ve karmaşık çevrede hareket sistemlerinin bir ritm sunmasıdır. Burada elemanların kendilerinden çok oluşan elemanlar düzeninin algılanması söz konusudur.

10. Adlar ve anlamlar: Bir elemanın algılanmasını sağlayan fiziksel olmayan simgelerdir.

Bütün bu nitelikler birbirinden bağımsız olmayıp birarada kent imgesini oluştururlar (33). Bu kentsel imge öğelerin ilişkilerini belirlemek, öğelerin tüm içindeki işlevini, çalışma sistemini, ortaya çıkan görünüşünü bu rehber sözcük aracılığıyla tanımlayabiliriz (34).

Bu tanımlamadan elde edilen kentsel görünüm; kentin açıklanabilmesi, parçalarının tanımlanabilir olması, açık bir düzen içinde organize edilebilmesi kolaylığının sağlanması ile oluşmaktadır. Bir kentin anlaşılabilir olması hareketli canlıların yaşamsal önemi olan bir yetenegidir. Bunun için renk, doku, koku, çekim, ağırlık, hatta elektromanyetik duylardan yararlanılır. İnsanlar, gözleyiciler, kentin renk, doku, boyut, doluluk - boşluk oranları, yükseklikleri gibi kültürel enerjiden etkilenirler. Onları zaman sürecinde ve bir hiyerarşi içinde algırlar. Algılanan elemanların insan üzerindeki olumlu etkisi kurulan çevrenin estetik normlara oturtulmasıyla ilişkilidir (35).

Görsel algılamayı bazı optik sistemler aracılığı ile açıklamak gerekirse, bu sistemlerin kurallarına göre

(33) K.A. Aru, Mekan-Mekan ..., op.cit., ss.13

(34) K.A. Aru, Şehirselsel ..., op.cit., s.6

(35) A. Karaman, "Kentsel Peyzaj". (M.S.U. Mimarlık

hareket etmek gerekir. Örneğin: insanın tüm bina cephesini algılayabilmesi için gereken mesafenin bina yüksekliğinin iki katı kadar olması saptanmıştır. Özellikle eski dokulardaki gizli geometri ve oransal kurallardan da yararlanarak bu ölçütleri üç boyutta da çoğaltma olanakları doğmuştur. Eğer seçilen bina cephesi binalar grubunun bir parçası durumunda ise, o zaman grup etkisinin tam algılanabilmesi için kurulan sistemde insan ile bina arasındaki mesafe üç katına eşit alınmıştır. Bu algı oranları Rönesans, Barok dönemlerinde ilginç mekanlar yaratmada etkin rol oynamışlardır.

Mekan imajının analiz edilmesinde; sözlü ve görsel analiz teknikleri kullanılmaktadır (foto, film, video, perspektif, fotogrametri, v.b.) Ancak bu tekniklerin temelinde de tüm görsel analizlerde olduğu gibi gözlemler yatmaktadır. Bu gözlemler şu üç ana başlığı altında toplanabilir:(36)

- * Kontrol edilmemiş gözlem
- * Kontrol edilmiş gözlem
- * Kısmen kontrol edilmiş gözlem

Kontrol edilmiş gözlemlerde gözlem yapan veya not alan kişi araştırma yapacağı alanı yürüyerek dolaşır ve bu arada kendisine önemli görünen noktalarda durarak buralardaki mekansal değişimleri not eder. Örneğin: belirlenmiş noktaların bazılarında mekansal değişim durumu gözlemcinin dikkatini çekmiş olabilir. Bu da tabiiyatıyla subjektif bir değer taşır. Kontrol edilmeyen gözlemlerde ise not alma, önceden hazırlanmış bir şemaya göre yapılmamaktadır. Kontrol edilen gözlemlerde ise farklılık; not alma, duruş noktalarının, önceden belirlenmiş bir parametreye ve değişkene göre yapılmasıdır. Ayrıca mekani zaman boyutunda da yakalayabilmemiz için belli zaman aralıklarında anlık

perspektifler, fotoğraflarla ifade edebiliriz. Kısmen kontrol edilmiş gözlemlerde yalnızca duruş noktaları saptanır, parametreler tespit edilmez.

Bu gözlemlerle elde edilen tanımlamalarda da üç ayrı tasvir gözlenmektedir.

- * Niteliksel tasvir: Bu mekan açık ve büyük mekan özelliğindedir.
- * Komperativ tasvir: Bu mekan yanındakinden büyüktür.
- * Niceliksel tasvir: Bu mekan "x-m" genişliğinde, "y-m" uzunlukta ve "z-m" yüksekliktedir diye tanımlanmaktadır (37).

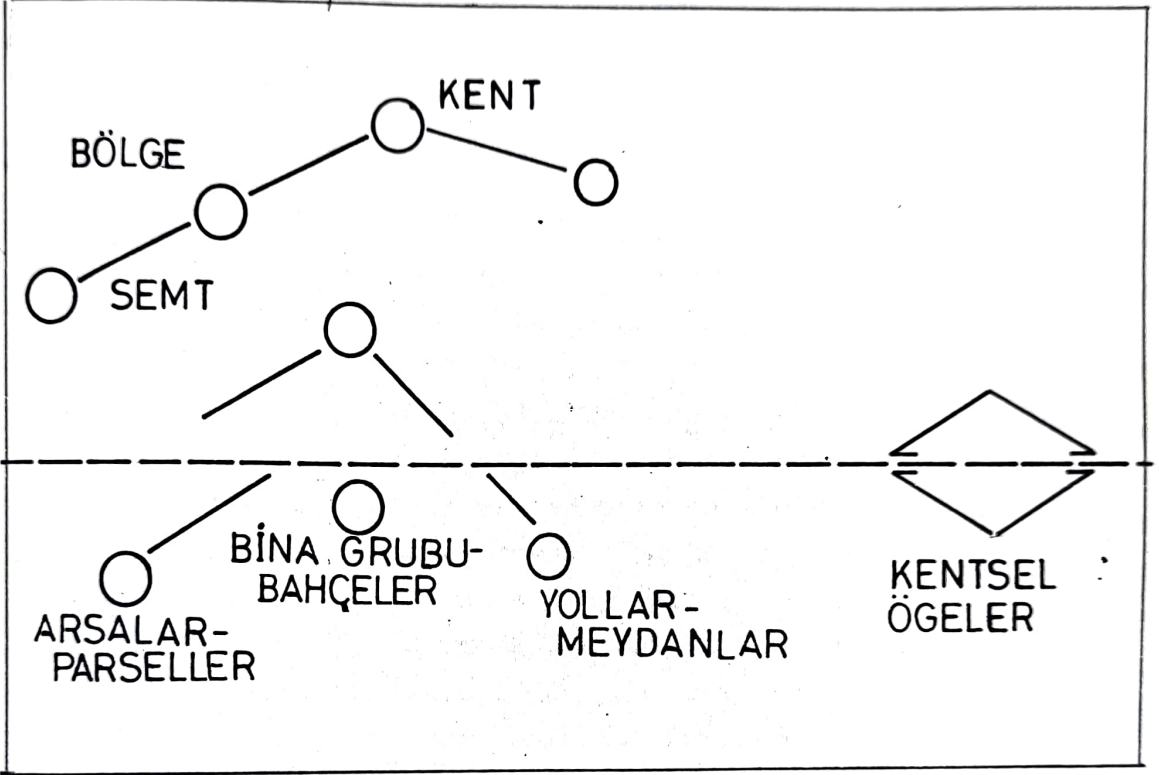
Gerçekte iyi ve güzel bir çevrenin işlevi, sıradan yer değiştirmeleri sağlamak bu konudaki anlam ve duyguları desteklemekten çok yeni keşifler ve arayışlar için uyarıcı olmasıdır. Bu konuda görsel analiz yöntemlerini, görsel çevremizi oluşturan imaj öğelerini form niteliği ve tasarı ilişkileri çerçevesinde aramak gerekmektedir.

Kentlerin, kent dokularının bir bütün olarak benimsenmesinde, bir kültür göstergesi olarak tanımlanmasında önemli olan kentin tek tek taşıdığı öğelerden çok bir bütün olarak yarattığı imajdır. Kentin imajını korumak kentin dokusunu, tarihini, kültürünü korumakla özdeştir. Bu konuda Federal Almanya Mekan Düzenleme ve İmar ve Şehircilik bakanlığının 1977 yılında yapılan araştırmada kent imajının sit saptanması ile ilişkisi incelenmiştir (38).

(37) İbid.

(38) Schriftenreihe des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, "Erhaltung im Städtebau". Bonn, 1978, ss.25

Korunmak istenen kent imajı ve kentin özgün karakterinin sırayla bölgeler, semtler ve daha sonra da yollar, evler, bahçeler ve aralarındaki ilişkilerden oluştuğu ileri sürülmektedir. Bunun şematik anlatımı şu şekilde ifade edilebilir:

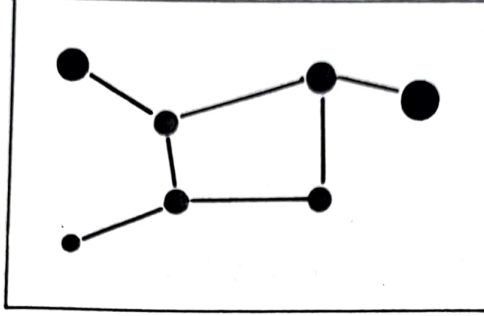

Sekil 10. Kent imajı ve kentsel ögeler.

(Kaynak: Schriftenreihe ..., 1978, s.26)

Kent imajını, kent karakterini belirleyen bölgeler, tarihsel gelişim süreci içinde özel, topografik ve morfolojik özelliklerine göre kentin diğer bölgelerinden ayrılan ve belli sınırlar içinde bütün oluşturan parçalardır. Kent imajını oluşturan bölgeler, sınırlar korunması gereken dokuyu göstermektedirler. Görsel analizlerde; kenti ve kentin tarihini simgeleyen nitelikleriyle ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik değerlerin görsel ürünleri olarak oluşan odak noktaları kent imajında önemli bir yer tutarlar. Kent imajını canlandırmak

için bu tür odakları yaya kanallarıyla birlikte bütünleştirerek analizini yapmak ve tasarlamak önemlidir (39). Bu anlatımın basit bir şeması aşağıda verilmiştir.

Şekil 11. Odaklar ve yaya kanalları ilişkisi.

(Kaynak: Thomae, 1980'den aktaran S.Teoman, 1986, s.68)

Kent imgesinin nitelikleri, kent mekanının yaşantısının kent bütünü algılanmasında önemli belirleyicileri oluştururlar. Yayanın en küçük ölçekteki yaşantı mekanı, dinlenirken veya yürürken oluşumundaki ayrıntılar, mimari formlar, mekan dizileri, kenti simgeleyen odak noktaları, belli heyecan öğeleri ve bunlara göre yaya yollarının analiz edilmeleri gereği ortaya çıkmaktadır. Burada, belli imaj öğeleri söz konusudur. Kent silüetini, kenti çevreleyen peyzajı ve topografyanın, mekansal oluşumunu belirleyen tipik kentsel öğeler; yollar, meydanlar, malzeme, renk kararlarıdır. Peyzaj mekanları, mekan dizileri, parklar, sular, bitki örtüsü, doğal ve mimari formların birlikteliği, anıtlar, çeşmeler, köprüler, ağaçlar, ağaçlı yollar ayrıntı öğeleri kentlerin ana öğeleri olan meydan, sokak, bitki örtüsü görünümleri ile yayanın yönlendirilmesi ve özdeşleşmesi için gerekli röperlerdir. Dolayısıyla yaya yolları ve sistemlerinin planlamasında temelde önemli bir kentsel görünüm analizinin yattığı ortaya çıkar.

(39) S. Teoman, "Kentsel Sitlerin Saptanması ve Koruma Amaçlı Planlarının Yapılması için bir Yöntem Önerisi". (M.S.Ü. Mimarlık Fak. Doktora Tezi, İstanbul 1986) ss.66

Lynch'in bu amaçla yaptığı çalışma kentin görsel kalitesini oluşturan öğeleri incelemeyi esas alarak kentlerin algılanması ve okunabilirliği üzerine önemli sonuçlar elde etmiştir (40). Bu araştırmanın daha sonraki yıllardaki bir yorumunda ise; Lynch in kent formunu kentlilere etki eden formu kasteterek gözden geçirdiği ileri sürülmüştür (41).

Aynı çalışmaya göre; kentsel peyzaj bir bileşim, bir karışımdır. "Kentlerin görünümü ", "kentin bir bütün olarak kişilikleştirilmesi" bu karışımın esas teması oluyor. Lynch'e göre bir kentin yapısı; görsel formu ve yeri ile ifade edilmektedir. Kent tasarımcı kent üzerindeki çalışmasına kent ölçeğinde görsel forma dayanarak başlayabilmektedir. Lynch'in ileri sürdüğü birbirini etkileyen tasarım öğeleri bir bütün içinde değerlendirilmelidirler. Burada; yollar izlenecek doğrultuyu göstermektedir, bölge elemanı içinde hazırlık elemanı olmaktadır. Odaklar; belli bağlantılar elde ederek eklem noktalarını birleştirmektedirler. Bunlar ayrıca bölge içindeki isaret noktaları oluyorlar. Sınırlar bölgeleri hudutlarını oluşturuyorlar. Nirengiler ise üç boyutta simgeleşmeyi ifade ediyorlar. Bunlar görsel imajı kuvvetlendirmenin yanında diğer öğelerle olan koordinasyonu da sağlarlar.

Kent imajı oluşumu; gözlemci ve gözlemeleme işlevi arasında geçen bir süreçtir, Bu sürecin kontrolü ise tasarım öğeleri ile gerçekleşiyor (42).

İyi imajlanabilen bir kent iyi biçim kazanmış, kârlılığını, uyumunu ve canlılığını sürdürebilen bir

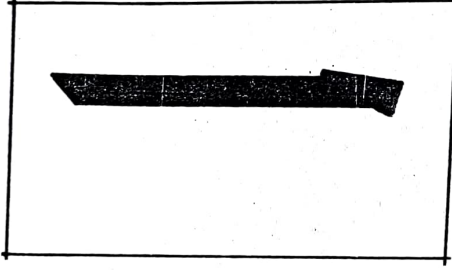
(40) K.Lynch, "The Image of the City". (MIT Press, Cambridge (Mass.), 13.b, 1975) s.15

(41) L.S. Cutler ve S.S. Cutler, "Recycling Cities for People". (Boston:Cannels Books, 1976) s.10

(42) İbid.

kenttir. Bu açıdan bakıldığında, Lynch'in imaj öğeleri kısaca şöylece açıklanabilir:(43)

1. Bağlantılar (Paths): Bağlantılar, gözleyicinin bazan üstünde hareket ettiği ve gözleyebileceği kanallardır. Çoğu kişi için imajın temel ögesi durumundadır. Kişi kenti bu kanallar boyunca gözler ve bu kanallar boyunca diğer çevre öğeleri düzen ve ilişki kazanır. Bağlantının ve ulaşılan yerin görsel konumu imajın gücü için gereklidir. Bu işaretlerle, boyalarla, eğim ve diğer elemanlarla güçlendirilirse daha etkili olur. Bağlantıların oluşturduğu düzen kentsel imajın güçlü bir yapısıdır. Bazan sonuç belirsiz olsa bile; başlangıç, gelişme, vurgu (klimax) ve sonuç ilişkisinin zaman ve hareket içinde yer almasının imaj ve kenti algılamada önemi vardır (44).

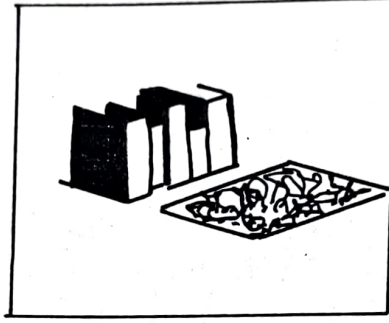
Sekil 12. Bağlantılar. (Kaynak: Lynch, 1975, s.49)

2. Sınırlar (Edge): Sınırlar, gözleyici tarafından bağlantı olarak düşünülmeyen yada kullanılmayan dogrusal öğelerdir. İki aşama arasında sınır, geçiş niteliğindedir. Süreklilikte dogrusal kesintilerdir. Geçişe tam engel olmayan sınırlar bir bölgeyi diğer bölgeden ayırabilecekleri gibi iki bölge arasında sınır, geçiş niteliğindedir. Süreklilikte dogrusal kesintilerdir. Genelleştirilmiş eş nitelikteki alanların

(43) K.Lynch, op.cit., s.49

(44) K.A. Aru, Mekan-Mekan ..., op.cit., s.15

sınırlayıcıları olarak önemli organize edici, düzen kazandırıcı öğelerdir. Görsel dikkatin kontrastı açısından sınır boyu kontrast önemlidir. Bu uyumun olmadığı durumlarda bölge içi - bölge dışı farkını gösterecek bir doku biçimi düşünülebilir (konkav-konveks). Sınırın kesin belirlenmesinde başlangıç veya bitiş noktalarının kesin belirlenmesi gerekir (45).

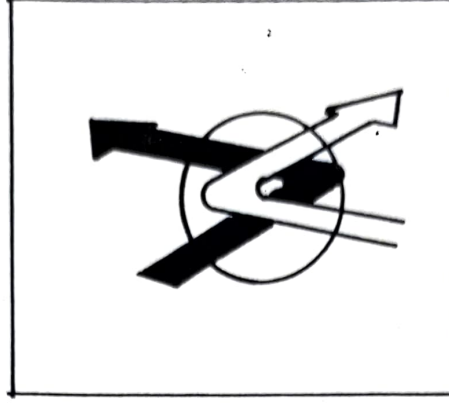

Sekil 13. Sınırlar (Kaynak:Lynch, 1975, s.64)

3. Odaklar (Nodes): Odaklar kent içinde gözleyicinin girip çıkabileceği yoğun aktivite noktalarıdır. Özellikle kavşaklar, ulaşım kırılma noktaları, değişim noktaları, yolların kesişme ayrılma noktaları belirli bir fiziksel karakterin bir kullanımının yoğunlaşma noktalarında olabilirler. Örneğin:kapalı bir meydan, köşede bir buluşma yeri.Odaklar genellikle daha öncede öğeler arası ilişkilerdede belirtildiği gibi bir bölgenin içinde yer alıp, bu bölge içinde yayılıp, bölgenin simgesi durumunuda gelebilirler. Her durumda, her imajda belli odaklar bulunur ve bunlarda imajın en güçlü öğeleri olabilirler. Odağın entansitesi unutulmazlığı vurgular. Dikkat çekici bir yapıyla birlikte vurgulandığında yada bağlantıların kesişme noktası olduğunda daha da unutulmaz olur. Odaklar birbiriyle bağlanarak kenti organize edebilirler (46).

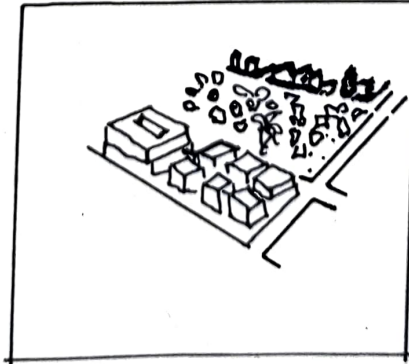
(45) İbid., s.16

(46) İbid., s.18

Sekil 14. Odaklar (Kaynak: K.Lynch, 1975, s.73)

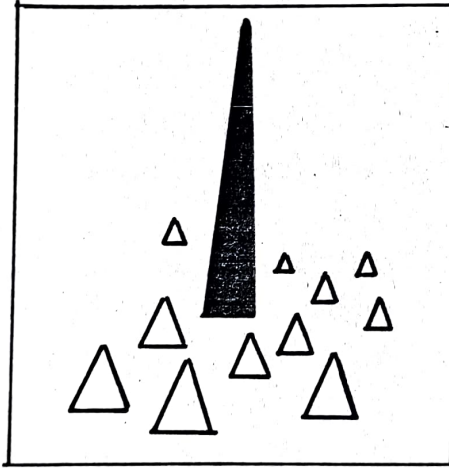
4. Bölgeler (Districts): Bölgeler bir kentin orta yada daha büyük kesimleridir. Ortak bir karakterde tanınırlar. İçerlerine girilir veya çıkılır. Bölgeler iki boyutlu, yani bir alan olarak belirlenirler. Genellikle içerden tanınırlarsa da dışarıdan görünebildikleri sürece dış referans açısından da kullanılırlar. Bağlantı ve sınır öğelerinin çok güçlü olmadığı durumlarda birçokları kentlerinin yapısını bu bölgelere referans vererek anlatırlar. Bu durum kişiye olduğu kadar kente de bağlıdır. Sınırların geçise olanak vermesi ile bölge diğer kent parçaları ile bağlantılı olabilir. Bölge içinde alt bölgeler de mevcut olabilir. Bölgelerde fiziksel homojenite kullanışla var olan durumla birleşince güç kazanır. Burada biçim yönünden olumlu koşullar ölçüt olarak alınabilir (47).

Sekil 15. Bölgeler (Kaynak: K.Lynch, 1975, s.67)

(47) İbid.

5. Nirengi Noktalar (Landmarks): Nirengiler, bir diğ̈er ẗur nokta ve referans ö̈geleridir. Ancak, iç̈lerine girilmez, dış̈sal nitelikleri vardır. Genellikle basit olarak tanımlanan fiziksel ö̈gelerdir. Bir dizi ö̈ge arasından bir tekinin seçilmesiyle bu ö̈geler tanımlanır. Her yerden görölerek her zaman referans olarak kullanılabilenler vardır. Bazan belirli bakış̈ açılarından tanınan belli yerlerden göröllebilen daha az önemli nirengiler vardır. Çok kere yörenin daha yakından bilindiği durumlarda bu ẗur yöresel ayrıntılar referans olarak önem kazanmaktadırlar. Nirenginin formu açık olursa daha belirginlik kazanır ve kesin olur. Bir nirengide önemli olan boyuttan çok dört ayrı boyutta da vurgulayıcı olmasıdır. Bir olayla kesiş̈me noktasının anımsatılmak istenmesi imajın başarısını da arttırır (48).

Sekil 16. Nirengiler (Kaynak: K.Lynch, 1975, s.81)

İmaj ö̈gelerinin böyle belirlenmesine rağmen, bir fiziksel gerçeğin imajı, gözlem durumuna göre nitelik açısından da değiştirilebilir. İmaj ö̈gelri bağımsız değildirler. Ö̈geler çok kere birbirlerine karış̈ır, üst üste binerler. Bu ö̈gelerin karmaş̈ık bir düzen içinde biraraya geldiği ve birbirlerininide etkiledikleri görölmetedir. Kent imajının vurgulanması, görsel yapısının belirginlik kazanması, bütün bu ö̈gelerin tek tek ve birlikte belli ilkeler çevresinde düzenlenmesi ile olanaklıdır.

(48) İbid., s.17

1.4.1.1. Mekan Notasyonları

İnsan algıladığı yerin içinde veya dışında, üstünde veya altında olabilir. Bu etki nitelikleri her seferinde görsel (visual) olmayabilir. Prestij alanı akustik, görsel, duysal ve daha birçok vurgulama şekiline dayanmış olabilir. Benzeri ilişki durumlarında da aynı olay söz konusudur. Mekan varlığını kavramak için mekan notasyon tekniklerini oluşturmak mümkündür. Bu teknikleri açıklayabilmek için herşeyden önce çevre ve gözlemci arasındaki ilişkileri belirlemek gerekir. Mekan notasyonları ile ilgili bir araştırmada Trieb kent gestaltinin (bütünsel şeklinin) etkenlerini şöylece sıralamıştır:(49)

1. Çevre bileşimi (konfigerasyon): Bir kişinin (gözlemcinin) durduğu yerden bağımsız olan çevredir. Burada yalnızca yalın çevre söz konusudur.
2. Çevrenin bütünsel şekli (gestalt): Çevrede gözlemciden (gözlemcinin durduğu yerden) bağımsız olan elemanların üç boyutta sıralanması ifade edilmektedir. Bu noktada yalnızca belli üç boyutta elemanlar söz konusudur.
3. Çevre şekillenmesi: Çevrede bulunan elemanlardan belli bir kompozisyon çiziliyor. Çevrede mekan değiştirici veya mekan yaratıcı alanlar oluşturuluyor. Bu noktada artık belli bir müdahale başlıyor.
4. Çevre repertuvari: Bu çevre şekillenmesinde kullanılan mevcut olan elemanlardır. Bu aşamada duysal algı söz konusudur. Yalnızca görsel algı yeterli fikir vermemektedir.
5. Çevre kullanımı: Kent sisteminde kararlaştırılan

(49) M. Trieb, Stadtgestaltung: Theorie und Praxis. (Stuttgart Üniversitesi, Kentsel Yapı Enstitüsü Yayını, Stuttgart, 1977) s.86

bölgenin kullanım şeklidir. Bu aşamada kullanım ve fonksiyon kararları söz konusu oluyor.

6. Algı koşulları: Duyusal algılarımızı belirleyen öznel (objektif) koşullardır (renk, kontrast, karanlık-gölge ilişkileri, v.b.).

Gözleyici ve çevre arasındaki bu ilişkiler mevcut durumun analiz ve ifade edilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu amaçla kullanılan mekan notasyonlarında algılanılan mekanlar belli simgelerle not ediliyor ve gösterime sunuluyor. Objeler ve maddeler arası ilişkiler yazılarak tespit ediliyor. Ancak bu noktada algılanacak nesnelerin yalnızca fiziki olmayıp, anlam bakımından da sistematik olarak kavranmasının zorunluluğu vardır.

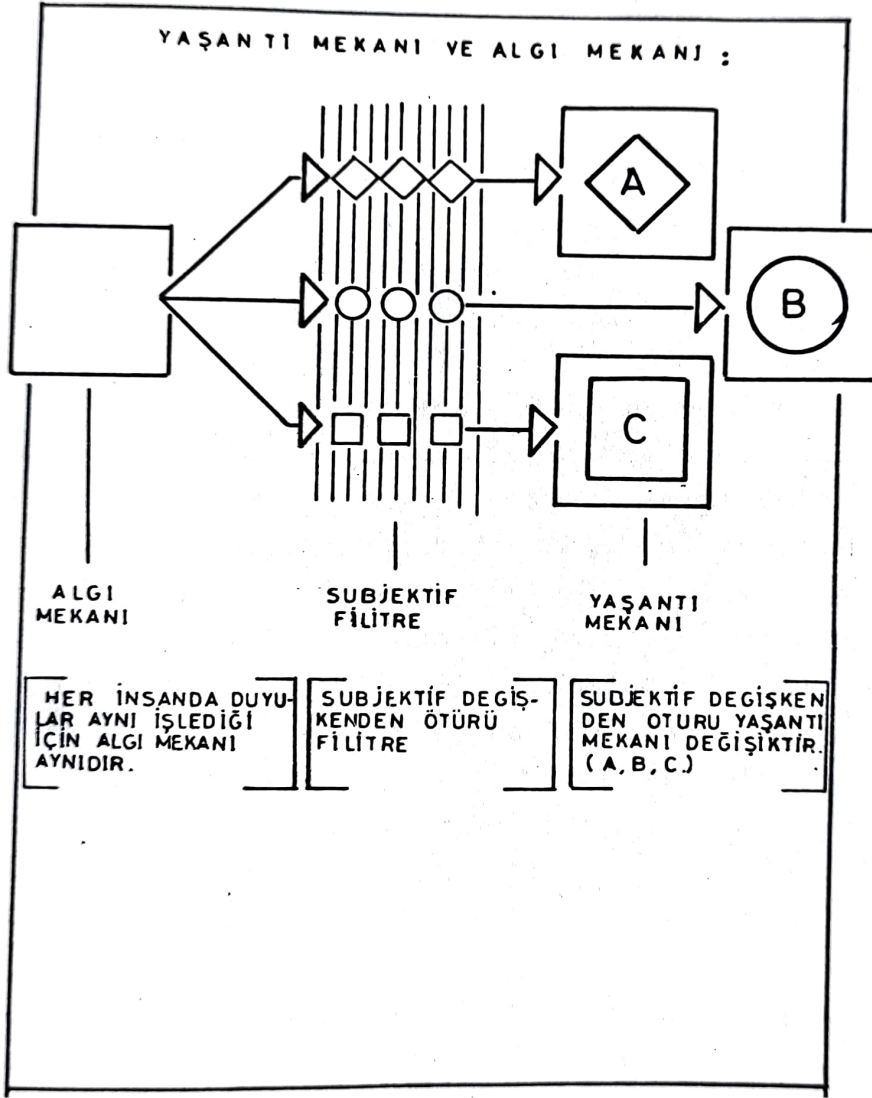
Başka bir ifadeyle, mekan notasyonları mekansal gelişme ve görüntülerin belli bir sistemle biraraya gelmesi ve değerlendirilmesi çalışmasıdır. Bu tür mekan ifadelerinde görsel ve sözlü analiz teknikleri kombine şekilde kullanılmaktadır. Mekan notasyon teknikleri kenti analiz etmenin yanında problem kavramada, bilinç vermek ve mekansal ilişkilerin üzerinde dikkati uyandırmayı amaçlar (50).

Bu nedenlerden dolayı, notasyon teknikleri mekan imajı analizlerinde kullanılır. Mekansal ilişkileri kavrayabilmek için gelecek kullanıcıların bakış noktalarında inceleme imkanı yaratılmak koşulu ile mekan modelleri yaratmak ve bu şekilde mekanın varlığını kavramak mümkün olacaktır. Bu teknikler üzerine farklı zamanlarda iki ayrı çalışma yapan Hansen'e göre her mekan beş boyutla, beş ayrı parametreyle incelenmektedir (51). Bu parametrelerde; insanlar, kullanıcılar, mekan, hareket ve sanat ürünleri, yapıtlarıdır.

(50) K.A. Aru, Mekan-Mekan ..., op.cit., s.4

(51) T. Hansen, "Der Architekturraum als Erlebnisraum für Planer und Nutzer". (Karl Kramer Verlag, Stuttgart, 1977) ss.245

Hansen çalışmasında kullanıcıyı hareketli, faal bir parametre olarak kabul etmiş ve çevre yaşantısıyla ilgili femonolojik bir araştırma yapmıştır. Burada mekan algılanılan mekan (yaşantı mekanı) anlamındadır. İnsanlar parametrik kullanıcı olmadan algılanılan mekandaki tüm aktörler, sanat ürünler veya yapıtlar ise mekandaki tüm elemanlar, mobilyalar olarak kabul edilmektedirler (52).

Sekil 17. Yaşantı mekanı ve algı mekânın şematik ifadesi. (Kaynak: T.Hansen, Der Architekturraum als Erlebnisraum, s.12)

Bu araştırmada; balık gözlü fotoğraf çekimleri, çizimler ve perspektifler kullanılmış; bu iki ayrı yöntemin getireceği imaj farklılıklarına da değinilmiştir. Aynı çalışmadaki doğrulanan pek çok teorem içerikleri açısından oldukça önemli konulara değinmektedirler. Buna göre; mimari mekan her zaman muhtemel kullanıcıya yönelik algı ve yaşantı mekanıdır. İnsan ve onun faaliyetleri ile ilgilenen mimari mekan ise bir davranış ve faaliyet alanı olarak kabul edilmiştir.

Bir mekansal özelliğin (farklılığın) duysal algılanması öznel (objektif) olarak doğru veya yanlış olabilir. Kullanıcı için önemli olan bu özelliklerin yaşantısı ve böylece mekanın yaşantısıdır.

Algı mekanı ise faal olan insanların ve bunların faaliyetleri ve kullanıcının kendi faaliyeti ile yaşantı mekanı olmaktadır. Notasyonla aynı süreçte değerlendirilen simülasyonla mimar kullanıcıdan mekansal özellikler açısından bilgi alabilir ve bunları uygulamaya geçirmeden yanlışları ve eksikleri düzeltme şansına sahip olabilir. Mekan notasyonlarının önemli bir bölümünde kent planlama ve tasarlamasında kullanılan yöntemler oluşturulur. Bunlar daha büyük ölçekte çalışmalar olup, simgelerle fazla ayrıntıya girmeyen bir çalışmayı öne sürerler. Bu yöntem simgesel yöntem denir. Çizim ve fotoğraflarla daha küçük ölçekte ve detaylı anlatılan yöntem ise; iyonik yöntemdir.

Bu iki yöntemi birbirlerine göre değerlendirecek olursak; sembolik yöntem tasarımcının dil ve çizim yeteneğinden bağımsız gelişiyor. Boyut özelliklerini kavrayıp yorum vermede büyük kolaylıklar sağlıyor. Ancak simülasyon olayını yaşamada iyonik yöntem kullanıcıya daha büyük avantajlar getirmektedir. Özellikle büyük mekanlarda simgesel yöntem kullanmak daha yerinde olup her mekanın kendi koşullarına göre yöntem kararı verilmesi en uygun olanıdır.

Tasarımcının amacı bir yerde kullanıcıyla iletişime geçmektir. Ancak kullanıcıya yönelik bir tasarım yaparsa mimari mekan gene tasarımcıların algı mekanı oluyor. Böyle bir tasarım için ancak kullanıcının ihtiyaçları ile ilgili bir araştırmaya (notasyona) gidilir. Kullanıcı ihtiyaçlarının mekansal komponentlerini yalnızca belli bir ölçüye kadar ifade edebildiğinden dolayı mimar mekansal ihtiyaçların planlayıcısı olarak, kullanıcı rolüne girerek planlamacının da bilgilerini kullanıp, bu sorunlarla ilgili beklentileri geliştirmek zorunlulugundadır.

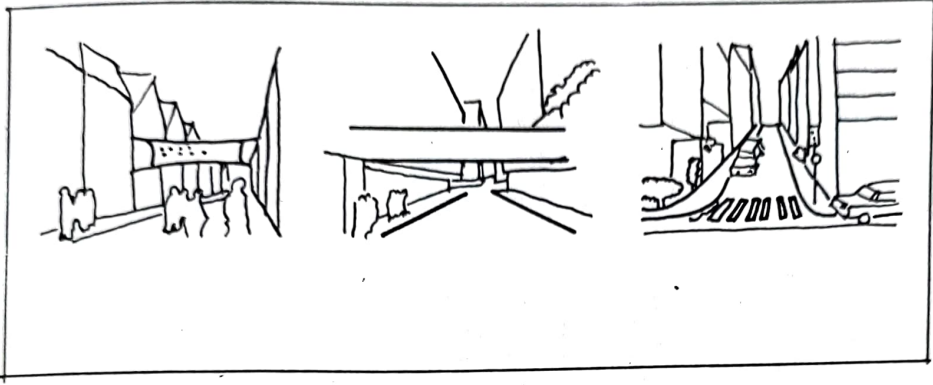
Her tasarım; mekanın özel boyutlarına, kullanıcı ve diğer insanların ihtiyaçlarına göre yapıldığından tek ve bu özgün özelliğinden dolayı başka mekanlarda tekrarlanamaz.

Her çözüm yaşantısının bir parçası olarak yeniden notasyon ve simüle edilmeli; kesin bir sonuca ulaşana değin bu dönüşüm bir parametreyle sağlanmalıdır. Bu dönüşümü ve parametrelerle bağlantısını bir şemayla anlatabiliriz (bkz. Sekil 18.).

Çevrenin görünümü çevre birleşiminin niteliklerine bağlıdır. Bu özellikler planlama unsurları ile yaratılabilir. Bu amaçla da kent görünümünün belli kategorileri etki nitelikleri ile öne çıkarılabilmektedir. Bu nedenle mekanı birbirini izleyen algı derinliklerine göre farklı iyonik yöntemlerle ifade edebiliriz. Bu yöntemlerde daha çok subjektif ağırlıklı imajlara belli simgeler verilmekte ve mekan bu simge dizileriyle anlatılmaktadır. Bunun en etkili örneklerinden biri de Trieb'in ürettiği ve değişik mekanlarda kullandığı sembollerdir (53). Bu sembolleri ve taşıdıkları sistematik anlamı şu şekilde açıklayabiliriz:

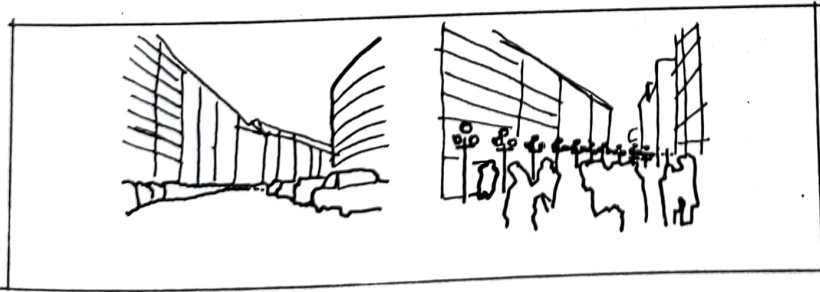
 Daralma: Burada aşağı yukarı kapanan bir mekan tanımlanmasına rağmen bir sonraki bölüme bir geçit vardır.

Bu sayede bir sonraki mekan bölümüne daha fazla önem verilerek uzun mekan parçaları ayrı bölümlerde algılanmış oluyor.

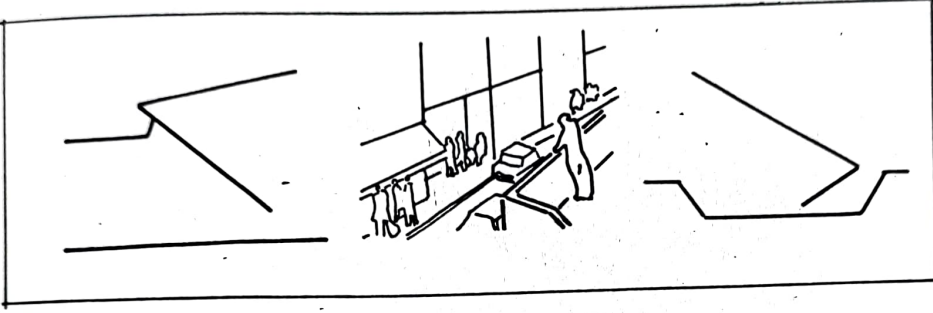
Sekil 19. Mekansal daralmalar. (Kaynak: M.Trieb, 1977, s.144)

S Yönlendirenler (devamlılık sağlayanlar): Mekanı algı olarak daha ileriye götürme , başka yerlere ulaşmayı simgeler. Belli yerlerden ve sekanslardan (bölümlerden) doğan yön etkisi devamlılığı sağlayarak kapanmayı önleyerek yön veriyor. Virajli yollar, gece uzun yolda yol kenarındaki ağaçların ve ışıkların yeri devam ettirme yön verme açısından etkili olabilirler.

Sekil 20. Mekansal yönlendiriciler.
(Kaynak: M.Trieb, 1977, s.145)

 Prestij Alan: Algılanılan alanın bir kısmında mümkün olan noktaların konumu ve prestij oluşturmaları söz konusudur. Büyük rahatlık, zengin bir manzara yada psikolojik korunmayı olanaklı kılan noktalar, bakış açıları, v.b. alanlardır.

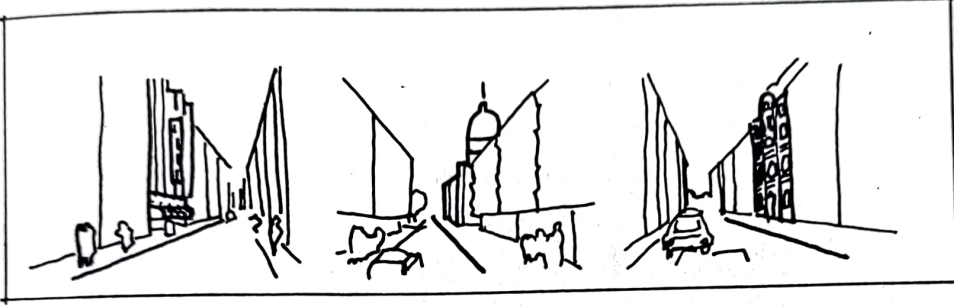
Sekil 21. Prestij alanları. (Kaynak: M.Trieb, 1977, s.145)

 Çevreleme: Belli bir noktanın çevrelenmesi, her tarafı yapılanmış bir avlu yada meydana olduğu gibi tam açık ve net olmamakla beraber imajda hissedilmektedir. İçeri yada dışarı bakışlardan bir meydanın bir pasaj içinden denizi görmesi bu kapanmışlık hissini vermektedir.

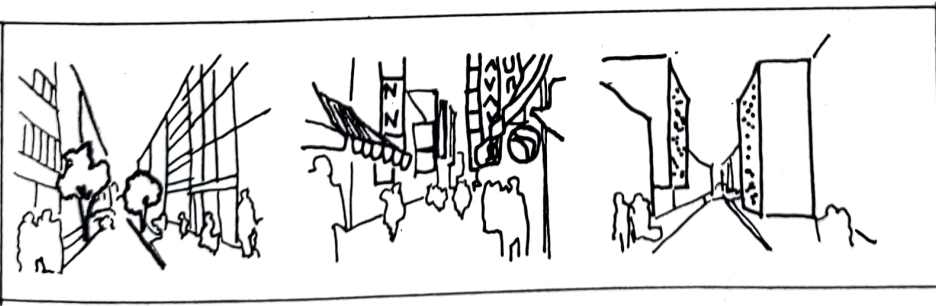
Sekil 22. Çevrelenmiş mekansal alanlar.
(Kaynak: M.Trieb, 1977, s.145)

V Vurgulama: Bir kentsel elemanın görsel olarak vurgulanması, bir mekanın belli bir noktadan vurgulanması şeklinde ifade edilebilir. Bir ev cephesinin farklı renklerle veya malzemelerle yada bir cephe bölünmesi ile vurgulanması şeklinde açıklanabilir.

Sekil 23. Vurgulayıcı noktalar. (Kaynak: M.Trieb, 1977, s.145)

+ Engelleme: Belli bir yerden ve gidiş çizgilerinden amaçladığımız hareketin yada bakış doğrultusunun, sokak vitrinleri, fazla öne çıkmış saçaklar, üst geçitler v.b. ile engellenmesini sembolize etmektedir.

Sekil 24. Engelleme noktaları.
(Kaynak: M.Trieb, 1977, s.146)

Kullanım amaçlı analizlerde; kentin arazi kullanım politikası ve arazi kullanım sınıflandırılması ile açıklanır. Aktiviteler, özel kullanma alanları, ihtiyaç grupları, yaşam ve hareket analizleri ile belirlenir. Bu analizlerde uygulanan imar planlarından, mevcut durum analizlerinden, kullanıma dayalı problem analizlerinden, zamanla bağlantılı mekan analizlerinden yararlanılabilir. Burada mekanlarda diğer üç boyuta ek olarak zaman boyutunda kullanım üzerindeki etkisini analiz edebilmek için zaman dizileri içinde (sabah-öğle-akşam) yapılan yaşantı-mekan analizleri (ışık, renk, estetik, v.b. açılardan) kullanıcılarla yapılan anketlerden, davranış ve hareket çeşitlemelerinden elde edilen sonuçlar kullanım için bilgi vermektedirler.

Bu noktada kullanımın önemli bölümlerini oluşturan; ulaşım ağları, bunların analizleri, sosyal-teknik altyapı, hizmet grupları, mülkiyet dağılımları, v.b. analizlerin tümü kullanım açısından geliştirme amaçlı analizlerdir. Kentlerin analizinde kullanımı öncelikle ihtiyaç gruplarına göre incelersek en genel anlamıyla;

- * TİCARET: - Çekirdek veya yüksek yoğunluk
 - Desteklemek veya alçak yoğunluk
 - Pazar-piyasa-çarşı
 - Büro
- * İKAMET: - Yüksek yoğunluk
 - Orta yoğunluk
 - Düşük yoğunluk
- * KURULUŞLAR (kamusal):
 - Merkezi hükümet
 - Eğitimsel/Dinsel
- * ENDRUSTRİ- Ağırlıklı
 - Orta veya küçük

- * AÇIK ALAN- Park etme
 - Halka açık alanlar
 - Yeşil alanlar/rekreasyon
 - Tarıma dayalı alanlar

Bu genel kullanım gruplarının dışında özel (spesifik) alan kullanımlarını da şu şekilde gruplayabiliriz.

- * SAĞLIK: - Genel klinik
 - Hastane
 - Dogumevi
- * HÜKÜMET: - Askeri
 - Postane
 - Polis
 - Kütüphane
 - Su işleri/elektirik işleri
 - İtfaiye
- * EĞİTİM: - İlkokul
 - Orta okul
 - Lise eğitimi
 - Üniversite
 - Dini eğitim

Tüm bu kullanım gruplarına ulaşım ağı da eklendiğinde dokunun kullanım şeması ortaya çıkmaktadır (54). Kullanım açısından geliştirme amaçlı analiz tekniklerinde kent durumuna yönelik analizler, arazi kullanımı, mekansal parçalanma, ulaşım, yeşil alan ve yapı düzeninin kendi içinde ve birbirleriyle ilişkisine ve yapısal ayrıntılara yönelik araştırmalar kastedilmektedir. Kullanım açısından yapılanmanın saptanmasında göz önüne alınacak noktalar yapıların tek yapı (bağımsız yapılar), yapı grubu, açık yapılanma türleri ve yapı türlerine göre değişik açılardan analiz edilebilirler. Yapının işlevi,

durumu, işlev ile ilgili yapı formuna sahip olup olmaması ve mimari tasarım özellikleri de bu çalışmanın kapsamındadır (55).

Yaşam ve mekan analizlerinde ise daha farklı yöntemler söz konusu olmaktadır. Bu analizlerde söz konusu olan mekan daha küçük kent parçaları oluyor (bir meydan veya sokak mekanı). Burada yolun veya mekanın hareketinin sabit bir noktadan gözlenmesi esas alınıyor. Bu analiz yöntemlerinde zaman boyutu da belirleyici öğelerden biri sayılıyor. Bu analiz yöntemlerinden birini model olarak kabul ederek inceliyecek olursak; eylem gruplarının ve kullanıcıların belirli yaş gruplarına göre günün üç değişik saatinde incelenmesi esas alınır. Burda kullanılan eylemler

- * oturmak
- △ * ayakta durmak
- * yürümek
- ◇ * oyun oynamak
- ◊ * alışveriş yapmak
- ✂ * bisiklete binmektir

Kullanılan yaş grupları ise;

- 0-14 yaş
- 5-15 yaş
- 16-21 yaş
- 21-65 yaş olarak gruplanmaktadır.

Sonuçta bu hareket analizi belli bir mekandaki hareketi, kullanımı zamana bağlı olarak ifade etmiş oluyor. Diğer bir yöntemde ise; yayaların gene belli mekan parçasında hareketin hangi yöne, ne kadar sıklıkla yapıldığı analiz ediliyor. Yayalar nereye hangi zaman dilimlerinde

(55) D.Prinz, "Städtebau: Städtebauliches Gestalten". 2.Cilt (Kohlhammer, Stuttgart, 1980) s. 25

gittikleri, hangi ihtiyaç gruplarına yöneldikleri tespit ediliyor. Burada yaya hareketinin hedef ve yoğunluğu mekanın kullanım durumunu analiz etmektedir. Hedef mekanlar olarak da belli odaklar seçilmiştir. Bunlar:

- > İskele veya durak
- > Okul
- > Belediye
- > Alışveriş merkezi
- > Bankalar seçilebilir.

Mevcut yaya ve taşıt sisteminin birbirine olan etkisi de, ulaşımın analizinde önemli bir yöntemdir (56).

Kullanım amacıyla yapılan analiz türlerinde kent fonksiyonları da incelenerek, kent dokusunu analiz etmede kullanılan kent diyagramları elde edilmektedir. Kullanım amaçlı analiz tekniklerinde mekanın kullanımına yönelik olarak mekanlardaki özel, kamusal, yarı özel ve yarı kamusal mekanların analizinde yapılmalıdır.

1.1.5. KENTSEL TASARIM ANALİZ TEKNİKLERİNİN UYGULANDIKLARI
DOKU FARKLILIKLARINA GÖRE TANIMLANMASI

Kentsel tasarım kentteki yapılanmalar ve kullanıcılarından çok üretici güçlerin ürünüdür. Bu güçlerin insana dönük kaynaklara dayalı olarak yöneltmede ya da bu beceriyi ortaya çıkarmada büyük rol oynamaktadır. Kentsel tasarımın gerekli uygulama zamanına dönüşümünde bu noktadadır (57). Kentsel tasarım analizlerinde uygulama alanı; kent dokusu boyut olarak alınarak tüm bir kenti ifade eder. Amaç kırsal alanı ve banliyö (suburban) alanlarını da kapsamına alacak ölçüde geniş boyuttadır. Bu çaba kamusal çevrenin tasarlanması işine bir hazırlık, bir ön araştırmadır. Bu kavramlar daha öncede "civic design" adı verilen ve sınırları kentin cadde, sokak, açık alanlar ve diğer alt yapı bileşenlerini en optimal tarzda tasarlamayı amaçlıyan başka bir disiplinin de yaklaşımlarını anımsatıyor.

Bu noktada; kamusal mekanların kalitesi tasarımdaki "civic" değerler için önemlidir. Ancak kentsel tasarımın etkinlik, uygulama alanı yalnızca kamusal çevrenin analizi ve tasarımı ile sınırlı değildir. Bu alan insanın tüm çevresini kapsar. Kir ve kent doku farkının veya eski- yeni doku ayrımının bilinmesi yarattıkları imaj değişiklikleri açısından önemlidir. Kentlerin, mekan dizilerinin doku, ölçü, tarihi öğeler, biçimlenme ilkeleri öğelerine göre karakter kazandıkları da gözönüne alınırsa bu farklılıkları incelemek ve tanımlamak gereği ortaya çıkar. Tabii bu dokuları tanımlamanın ötesinde farklı analiz yöntemlerini de ortaya koymak gerekir.

(57) M. Çubuk ve G. Yüksel, op.cit., s.43

ESKİ DOKULARDAKİ ANALİZ TEKNİKLERİ

1.5.1.

Geçmişte mimari ve kent plancılığının bir sanat dalı olduğuna inanan mimarların en önemli uğraşları kentleri inşa etmektir. Bu amaçla mümkün olduğu kadar göze hoş gelen, sürekli konut alanları yaratmaya özen göstermişler, yaratılan kentlerde insanın doğayla bütünleşmesini esas almışlardır. Binlerce yıllık tecrübe birikimine ve insan becerisine dayanan bu kentler " Tarihi Kentlerdir." Bu kentlerde teknik bilgi, insan becerisi ve tecrübenin sentezini oluşturmuşlardır (58).

Eski kent analizlerinde herşeyden önce; "Kent nasıl oluştu?", "Kent neden oluştu?" gibi sorulara, hem doku boyutunda, hemde sosyal, demografik ve ekonomik yapı özellikleri açısından açık yanıt vermek gerekir (59).

Eski dokularda sağlıklı bir analiz yapabilmek bu dokuları sağlıklı bir şekilde tanımlamakla mümkün olabilir. Tarihi dokularda formu oluşturan en önemli nokta kütle ve boşluk arasındaki ilişkidir. Bu ilişki insan- evren arasındaki ilişkidir doğmuş olup belli geometrik ve felsefi kuralları bünyesinde taşımakla beraber tam açık değildir (60). Boşluklar kitlelerle biçim kazanmakta ve kentin kurulmasında bir çeşitlilik, bir zenginlik yaratmaktadırlar. Giriş mekanları, geniş avlularda olmaksızın bu kitlelerin dominantlığından bahsedilemez. Kültürel gelişmelerin her zaman diliminde mimari çalışmaların üstün niteliği bir anlamda bu oran kararlarına bağlanmıştır. Eski kent

(58) L. Stein, City Building. (Architectural Design, 56, 7. London, 1986) s.9

(59) Cutler ve Cutler, op.cit., s.126

(60) E.N. Bacon, "Design of Cities". rev.ed. (Thames and Hudson, London, 1975) s.16

dokularını yeni kentlerden ayıran önemli bir özellik de bu dokuların belli bir zaman sürecinde çeşitli kültür ve medeniyetlerin etkileriyle oluşmuş ve bir takım ekonomik ve sosyal etkenlerle devamlı değişim halinde bulunan adeta canlı ve devingen bir durum göstermeleridir (61). Tüm bu zengin oluşumlar, bu harmonik yapı eski dokulardaki otantikliğin bir ifadesidir.

Günümüzde genellikle bu tür gelişmiş dokular çağın koşulları doğrultusunda yeni dokularla organik bir bütünlük içinde ve birlikte gelişirler. Bu gelişimin uyumluluğu alınan tasarım kararlarına, fakat daha önceden iyi yapılmış analizlere bağlıdır. Uyumsuzluğun yanındaki olabilecek en önemli tehlikelerden biri ise, başarılı bir korrelasyon yapılmadığından dolayı eski dokuların birer "müze kent" haline gelmeleri, çağa ayak uydurmalarının sağlanamamasıdır (62).

Eski dokular genellikle otantik karakterde olup, kendiliğinden oluşmuş olduklarından dolayı bunların analizlerinde algı ve imaj yöntemleri önemli bir yer tutarlar. Bu nedenle de eski doku analizlerinde uygulanan genel analizler; öncelikle döküman incelemesi, alan araştırması, doku analizleri, sosyo-ekonomik veriler, bina tipleri ve tümü hakkında karar vermeye yönelik sentez doğrultusundaki araştırmalardır. Kent ölçeğinde topografik incelemeler, demografik veriler, ekolojik şartlar ve ekonomik gelişme doğrultuları bu analizleri biçimlendirmektedir.

(61) M. Eriç, "Geleneksel Kent Dokumuza Malzeme ve Yapı Fiziği Açısından bir Yaklaşım". (M.S.U. Şehirçilik Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1977) s.2

(62) M.V. Posokhin, "Yaşanılır Şehirler". Çev., R.Avidor ve diğ. (Mimari Bilimler Yayınları, İstanbul, t.y.) s.50

Bu konuda daha önce Arû'nun başkanlığında yapılan "Eski Kent Dokuları Üzerine Yapılan Bir Araştırma" başlıklı çalışma; kullanılan esasları ve genel araştırma ilkeleri ile eski doku analizleri için bir rehber, bir öneri olabilecektir. Bu çalışmada; ilk aşamada kentlerin form yönünden hangi ayrıntılara sahip olduklarını (işinsal, semer, konsantrik, lineer, v.b.) analitik düzeyde araştırılmaları ve gruplanmaları hedef alınarak araştırma alanları coğrafi, ekonomi, tarihi, demografik, iklimsel özellikleri incelemeyi esas alan "Dökümantasyon Analizi" yapılmaktadır.

Daha sonraki aşamada kentin tarihi gelişimine ait özellikler analiz edilerek kente çeşitli dönemlerde yapılmış prestij (güç ifadesi) binaları, bunların konumları ile gelişmeleri incelenmektedir. Doku analizlerinde ise genellikle eski doku üzerinde yoğunlaşan doku analizleri, eski-yeni oranı, eski dokunun yol, yapı, yeşil alan oranları yapılarak önemli veriler elde edilmeye çalışılmıştır (63).

Aynı araştırmada; dokunun kendi içindeki çevresel ilişkileri ve doku düzeyindeki sorunları incelenmiştir. Çevreselci ilişkilerdeki esaslar şunlardır:

- * Doku parçasının şehrin fonksiyonel öğelerine göre yerini belirlemek, etki alanları ile bağlantısını bulmak ve değerlendirmek,
- * Doku parçasının tüm şehir alanına ve eski dokunun tamamına göre oranlarını saptamak,
- * Doğal yapı bakımından çevre ile ilişkisini incelemek .

Bunu tamamlayıcı şekilde doku düzeyinde inceleyecek olursak;

(63) K.A. Arû, "Eski Türk Dokuları Üzerine Bir Araştırma". (M.S.Ü. Şehircilik Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1977) s.5

- * Dogal yapısını ve topografik etkenleri doku çevresinde incelemek,
- * Yol, yapı, yeşil dokuları belirlemek, hizmet dağılımını ve bunlara ilişkin fonksiyonel ve şehirsal mekanları saptamak
- * Doku sınırlarını dogal ve yapay olarak araştırmak, bu sınırları kuvvet derecelerine göre değerlendirmek,
- * Doku parçası içindeki motorlu araç yoluyla yaya yollarını ölçmek, oranları tespit etmek ve yolları genişliklerine göre değerlendirmek esaslarını getirmektedir.

Koruma yapılacak dokularda yapılacak analizlerde; bu doku parçalarında sosyal hayatın devamını sağlayacak teorik ve pratik tedbirlerin geçerlilik derecelerinde kontrol etmek, bu konudaki kısmen veya tamamen uygulanacak koruma yöntemlerinde uygulanabilirlik getirmek gerekmektedir (64).

Amaç eski kent dokuları hakkındaki bilgileri sınıflamak, gruplamak, doku parçalarını daha sistematik bir tarzda incelemek olduğunda; dokunun tarihini, coğrafi özelliklerini, form tipolojisini, fiziksel doku özelliklerini, bölgesel ve iklimsel karakteri incelemekle daha objektif bir yöntem olan analitik yöntem kullanılmaktadır. Bununla beraber gene doku düzeyinde eş biçimlilik kriteri, çevre düzeyinde eş biçimlilik kriteri, eş biçimlilik sınırları ve bu sınırların gücü, yönlendirme elemanlarının incelenmesi ise daha subjektif ağırlıklı olup algı yöntemini oluşturmaktadır (65).

Bu aşamada kentlerin dokularını tüm sistemdeki doluluk-boşluk oranları ve bunların yoğunluk dereceleri belirlemektedirler. Dokunun genel duruma göre ölçek ve

(64) İbid., s.4

(65) İbid., s.5

tekrarlılık özelliği vardır. Eski dokudaki bu çeşitlilik ve harmoniye rağmen yeni dokularda yalnızca belli bir ritm ve tekrar söz konusudur. Eski kent doku elemanlarına değinecek olursak; caddeler tüm kenti bağlayan aksları, kanalları ve dolayısıyla sürekliliği, meydanlar ise; bunun tersine kapalılığı, hareketsizliği ifade ediyorlar. Bu iki ögenin birbirini izlemesi; kentsel bütünü bağlayan önemli mekansal değişimleri oluşturuyor. Eski dokuda sokak herşeyden önce bir boşluktur ama dinamik bir mekandır. Mekan hissi vermesi algı açısından önemlidir. Etkileyici bir mekanda; bu boşluk-doluluk mekanları birbirine geçmiş, birbirini tamamlayan özellikleriyle sağlanır.

Eski dokulardaki bir diğer önemli özellik ise mekanların birbirleriyle mekan dizileri oluşturmaları, birbirlerine göre bir diğer mekanı hazırlayıcı rolü, oynamaları, geçişi sağlamaları, belli şaşırtmacaları gerçekleştirmeleri ve ölçü farklılıklarına rağmen birleşik mekanlar oluşturmalarıdır.

Tarihi çevrelerde ölçek boyutunda yapılan analizlerde karşılaşılan en önemli problem yaşantıdaki ana öge olan insana göre tasarlanan ve insan ihtiyaç, istek ve boyutu esas alınarak yapılan mekanlarda çağın gereklerine uygun olarak; farklılaşan ölçek ve ihtiyaçlara rağmen çarpıcı mekan değişimlerini insan ruh dengesini bozmadan denetim altında tutabilmektir.

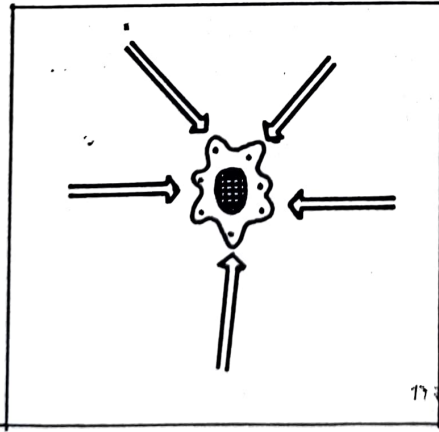
Yeni dokularda görülmeyen ama eski dokuların başlıca karakteristiği olan iç içe oluşum ve bütünleşmelerde bazan arazi yapısı çoğu kezde görsel (alanların birbirine geçişi), çizgisel (alanların akslar, daralma ve açılmaları) ve kavramsal (doku devamlılığı) bağlantılarla olur. Doku analizlerinde kent bölümlerini bağımsız olarak ayırmak ve genel sistem içinde basitleştirerek bir eleman halinde düşünmek gerekmektedir. Bu kenti kavramada olduğu kadar strüktürü oluşturmadada önemli bir aşamadır.

Kent dinamiği, kent prototipleri, baskın ve pasif güçlerin kentdeki dengesi analizlerde uygun grafik ve sembollerle ifade edilmektedirler. Örneğin: bozulan kentler, yenilenen aktiviteler, değişik fonksiyon yüklemeler, birleşimler, engellemeler, parsel ölçeğinde dengeler ve sonuçtada tüm bunların arasındaki dinamikler tüm bunların sembolize edilmeleri ve ifadelendirilmeleri kent analizinde büyük bir karar aşamasının tamamlandığını gösterir.

Cutler ve Cutler yeniden yapılanan kentlerle ilgili araştırmalarında kent analizi olayına geniş yer vererek ve bunu kent teşhisi diye adlandırarak bazı grafiksel ağırlıklı sonuçlarda elde etmişlerdir. (66) Bu çalışmaya göre kenti doğru teşhis etmekteki en belirgin noktalar; tarihi içerik, tarihi bina formları ve sit sınırları, su öğesi, yaya yolları, rihtim, tarihi kent formu (kent iskeleti-strüktürü), toprağın rantı, kent iskeletinin varoluğu, özel kent formu, başlık karakteri, v.b. yönlerden dokuyu ele almaktadır. Burda kentin ölçek olarak büyümesine oranla bu sorunlarda çoğaltılabilmektedir.

Bu çalışmaya dayanarak kent teşhisindeki tarihi gelişmeyide gözönüne alarak şöyle açıklıyabiliriz:

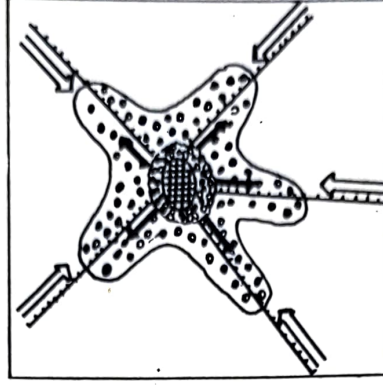
* 1770-1820 Modern şehrin başlangıcı -Endüstrilizasyon-

Sekil 25. Endüstrilizasyon devrinde doku gelişimi.

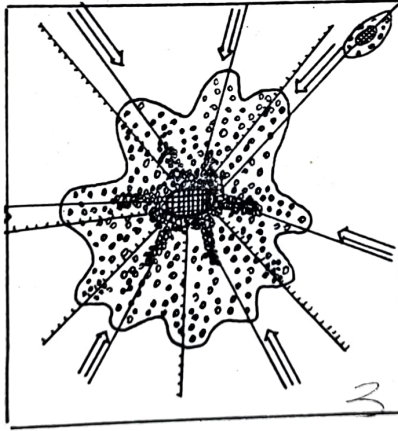
(Kaynak: Cutler ve Cutler, 1976, s.126)

* 1820-1900 Yoğunlaşma- Deniz yolu boyunca sorumluluğun tek merkezden dağıtılışı

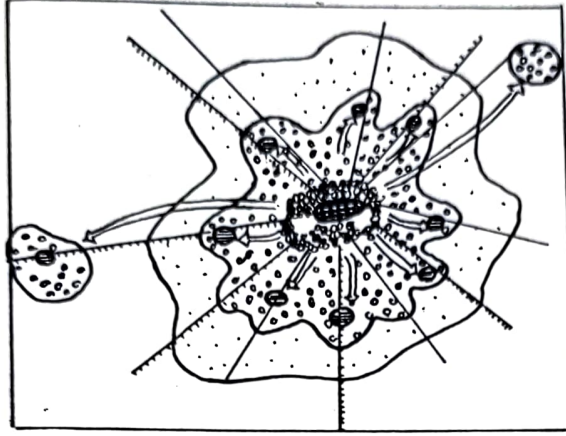
Sekil 26. Yoğunlaşma döneminde oluşan kent dokusu.
(Kaynak: ibid.)

1900-1939 -Plansız gelişme- Ring içinde bozulma ve azalma

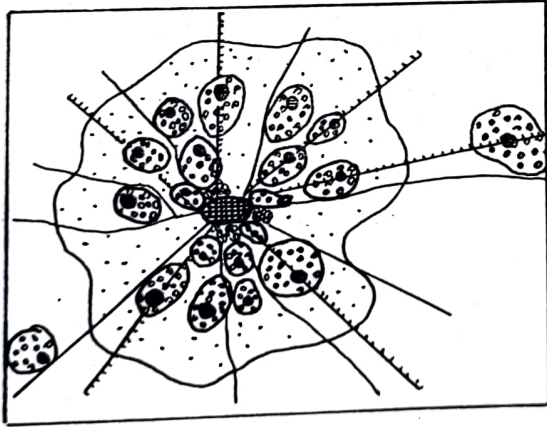
Sekil 27. Plansız gelişmenin bir örneği.
(Kaynak: ibid.)

* 1945-? -Savaş sonrası planlama - Yavaş ve genişlemiş dokulara dağılma

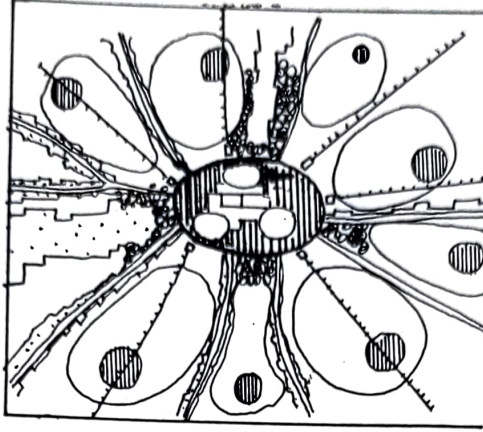
Sekil 28. Savaş sonrası doku dağılımı.
(Kaynak: ibid.)

* ?-? - Yeniden yaratılan şehir-

Sekil 29. Yeniden yaratılan şehrin doku şekli.
(Kaynak: ibid., s.127)

* ?-? -Yeniden gelişen merkezler-

Sekil 30. Çağdaş kent dokusu. (Kaynak: ibid.)

Bu çalışmada esas alındığı gibi kentleri tarihi evrimi içinde sosyal, konumlarına bakarak geçmişi korumanın yanında geleceğede yanıt verebilecek sistemleri birlikte planlama zorunluluğu vardır. Ayrıca tarihi dokularda ölçü ve açık alan ritmini, varolan boşlukların hareket yönünü (sızıntı, sızma), varış serileri ve bakış noktalarının mekana olan uzaklıklarını iyi analiz etme zorunluluğu da vardır.

Son yıllarda eski kentler üzerinde yapılan araştırmalarda; özellikle Batı Almanya da öncelikle iki farklı eğilim göze çarpmaktadır. Burada problem iki ana grupta toplanmaktadır: Birincisi, meydanlar bunların boyutları, oranları ve devamlılığı analiz edilmektedir. İkinci eğilimde ise; analizler bina ölçeğinde ev cepheleriyle, materyaller ve boyutları ile ilgilenilmektedir.

Bu farklı eğilim genellikle bu çalışmada ana temasını oluşturan koruma amaçlı yenileme çalışmalarına esas oluşturan analizlerde söz konusu olmaktadır. Mimarlar ve kent tasarımcılar bu analiz işleminde esas olarak mimari açıdan niteliği, işlevselliği göz önüne alıyorlar. Kent

korumacılar ise sanatsal, bilimsel ve tarihsel değerlere önem veriyorlardır. Bu analiz ve ayırım gruplamaları özellikle bu çalışmada ve uygulama bölümünde ele alınan eski dokuda ayrıntıları ve bu fikir farklılıklarını vurgulayıcı biçimde ele alınacaktır.

1.1.5.2. YENİ DOKULARDA ANALİZ TEKNİKLERİ

Yeni kentlerin oluşum sebebi; tüm yönleri ile çağımızın en büyük karakteristiğini oluşturan; kentleşmedir. Modern toplumlarda kentleşme oranı gün geçtikçe artmakta ve kentlerin gelişme hızı sanayileşmenin hızına ve yaşam düzeyinin yükselmesine bağlı kalarak gelişmektedir. Büyük kentler (aglomerasyonlar), kentsel yığılmalar (konürbasyonlar), kaynaşmış kentler ve megapolisler ölçeğindeki yeni birleşimleri oluşturuyorlar (67).

Ölçeğin büyümesiyle de açıklanabilen bu yeni yapılanma insan-yapı arasındaki ilişkinin kökünden değişmesine, büyük ölçekteki kapitalleri ürettiği planlar ile basit kentsel stratejiler, yasalar ve teknolojiler oluşturarak kentin dokusunun değişimine yol açmıştır. Bu da göstermektedir ki; günümüzde kent artık yalnızca orman, tarla ve tepelerin arsında kalan ve çevresinde bir sur bulunan bir alan değildir. Hızla gelişen konut, yol ve sanayii yapılarından meydana gelen bir küme (konglomera) dir. Bu noktada yeni kentlerde arazinin akılcı (rasyonel) kullanımı ve sanayii birimlerinin dengeli ve doğru dağılımı da çağdaş sorunların arasında yer alıyorlar (68). Bu nedenle kentler daha tektip, daha prototip bir gelişim

(67) M. Çubuk, Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ulkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak. (M.S.U. Yayını, No.74, Doçentlik Tezi. İstanbul, 1973) s.54

(68) M.V. Posokhin, op.cit., s.18

göstermektedirler. Artan ihtiyaçlar, çoğalan nüfus, çağdaş gerekler, standart değerler yeni oluşan kentleri inşa etmeye, insanları eski kentlerden çıkmaya zorlamıştır. Artan üretim, değişen demografik ve teknolojik süreç yeni tasarımları zorunlu kılmış ve özellikle de ardarda gelen savaşlar sonrasına rastlayan yıllarda (19.yy) kısa süreli oluşumlar yeni kentlerin kurulmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda gelişen ve ilk örneklerine Amerika'da rastlanan yeni kentler, kule binaların odakları oluşturduğu, fonksiyon, imaj ve residansiyel açıdan tarihi dokulardan farklılık gösteren oluşumlardır.

Bu nedenle de bambaşka bir araştırmayı ve disiplini gerekli kılmıştır. Bu yeni kentler iki şekilde kimlik gösterdiler. Kent dokusuyla bütünleşik bir şekilde yada kent merkezinden uzak uydu niteliğinde, bağımsız olarak gelişmektedirler. Bu aşamada yeni şehirlere işlerlik kazandıran unsurlar; kararlı ve uyumlu yerleşmiş kuleler, başarılı bir ulaşım şeması, vurgulayıcı, seçici öğelerin uygun katılımı, sosyolojik ereğin başarıya ulaşması, boş-dolu mekan kararının çekiciliği, uygun mikro klima değerlerinin mümkün olduğunca doğal olarak yaratılması, su-orman varlığının yapılanmayı bütünleştirilmesi ve görsel algıların doğru seçilmesiyle gerçekleştirilebilir.

Özellikle Amerika'da kurulan ve araştırma yapılan yeni kentlerde yapılan analiz tekniklerinde de görüldüğü gibi bu yerleşmelerde eski dokularda kullanılan çok boyutlu, çok yönlü doku analizlerinden farklı olarak kullanım ve görsel açıdan geliştirici ve açıklayıcı yöntemleri kullanmak daha yerinde olacaktır.

Eski dokulardaki kendiliğinden oluşmuşluk, otantikliğinin aksine yeni kentlerde daha sistemli ve standart yaklaşımların getirdiği kavramlar söz konusudur. Bu doku analizlerinde görsel açıdan ve kullanım açısından; kentin görsel özelliklerinin ve kullanım niteliklerini belirlemektedir. Burada öncelikle kullanım açısından

inceliyecek olursak; kullanım faktöründe en önemli izleyici yöntem "zonning" esaslarıdır.

Zonning adından da anlaşılacağı gibi bir kentin zonlar (bölgeler) içinde bölünmesidir. Her parça (bölge) farklı yasal ihtiyaç, kullanım gruplarını içerir (69). Her bir zonda binaların boyut ve formlarına kadar inen prototiplerde kesin olarak incelenmektedir. Yapıların toprak üzerindeki konumları, kullanımları genellikle bu prototiplere uygun tasarlanır. Burada merkez bölge en yoğun olan ve en çeşitli kullanımı içeren bölgedir. Diğer zonlar yerleşim, sanayii gibi oldukça homojen kullanımları içerirler.

Zonning planları bir master (imar planı) planından oldukça farklıdır, ama yeni kurulan yerleşmelerin önemli bir tasarım kontrol sistemidir. Analiz aşamasında da oldukça kesin ve objektif sonuçlar verir. Yeni kentlerdeki tasarım kontrolü üç yolla yapılmaktadır:

- * Birim yerleşim planlaması
- * Kentsel yenileme
- * Hazırlayıcı (teşvik edici) zonning

Zonning genel anlamda zon bölgeleri içindeki ayrılmış toprağın kullanım politikasını belirlemekle birlikte yasal ve farklı elemanların içiçe girmesiyle özel zon bölgeleri de oluşturabilir. Fakat bu az rastlanan bir olaydır (70). Bu aşamada genellikle daha önce yapılan çalışmalara da bakarak bu konudaki kullanım analizlerinde en önemli ayırıcı bölgeler, farklı kullanımlar şunlar olmuştur:

(69) J. Barnett, "Urban Design as Public Policy- Practical Methods for Improving Cities". (Architectural Recordbooks, USA, 1974) s.31

(70) Ibid., s.33

- * var olan evler
- * yeni evler
- * kule evler

Bu ayırım Philadelphia yeni kentinde yapılmış, ve konut bölgelerini incelemeyi esas almıştır. Connecticut'daki başka bir çalışmada ise kentsel yenileme esas alınarak kent bölgeler;

- * mevcut yapılar
- * yeni konstrüksüyon
- * okul-toplum merkezi/tasarım merkezi
- * endüstri bölgesi
- * ticaret bölgesi

olarak işlevsel bir ayrıma gidilmiştir (71).

Bunun gelişmiş bir aşmasında ise ticaret, değişime açık ticaret, genel yaşam, iş, ikamet, halka ait, tarihi strüktür, tarihi anıt, yaya yolu, okul, dini yapılar, villa alanları, endüstri, demiryolu, şehir merkezi, expres yol, havaalanı, v.b. ayrıntılar ve daha önce varolan doku ile bütünleşik analizlere gidilmiştir.

Bu şekilde yeni ve eski dokunun içice geliştiği yerleşimlerde; restorasyon bölgeleri, yeni strüktürler tarihi ticaret bölgeleri, yeni ticaret bölgeleri, hafif endüstri, yaya, park alanları, açık alanlar, eğlence, dinlence, rekreasyon alanları ve belediye kurumları olarak daha geniş analiz çalışmalarına gidilmektedir (72).

Yeni dokularla ilgili bir diğer çalışmada ise eski şehirlerin yeniden inşasını esas alınmakta ve bina yapımı bir çeşit toprak yıkımı olarak yorumlamaktadır. Bu araştırmada yeni kent;

(71) J.Bailey, "New Towns in America". (John Wiley & Sons, New York, 1973) s.22

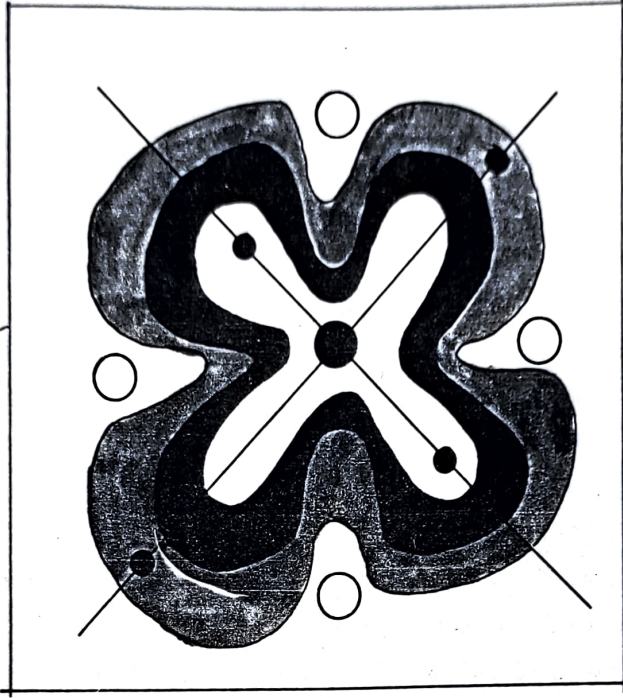
(72) Cutler ve Cutler, op.cit., s.161

- * Şehirsel (kentsel) alan
- ▨ * Park alanı
- * 3000 birimlik siteler
- * 500 birimlik üniteler
- ⊕ * Yeni şehir

Sekil 31. Yeni kentlerin doku gelişimi.
(Kaynak: Cutler ve Cutler, 1976, s.73)

Bu analizin biraz daha irdelenmesiyle, şu genellemelere varılabilir (73):

- *20 kişi / arazi parçası
- *değişik yoğunluk alanları
- *Toplumsal beceri alanları
- ⊕ *Açık alanlar
- *Rekreasyon alanları

Sekil 32. Yeni kentin gelişme olanaklarının analizi.
(Kaynak: Cutler ve Cutler, 1976, s.73)

Zonningin orjinal fikri başlıca belli anlamlar oluşturmaktadır. Bu yeni dokulardaki yüksek blokların düzenlenmesinin bölgeselliği ve tasarımı yönünde gelişir. Böyle bir yeni kenti ve kullanım şemasını grafikte anlatmak daha vurgulayıcı ve açıklayıcı olacaktır. Aşağıdaki grafik daha öncede sözü edilen Amerikada kurulan yeni kentlerden birini, Philadelphia'nın kuruluş esasını ,kent iskeletini grafikize ediyor.

Yeni kentlerde yapılan görsel açıdan geliştirme amaçlı analizlerde bu dokuların eski dokulara oranla daha ilginç, daha değişik tesir ve imajlar yarattıkları görülmektedir. Böyle dokularda görsel analiz ile verilen tasarım kararlarında kentin topografyası ve odaklar ilk verileri oluşturuyorlar. Bunun sebebi topografik özellikler ve odaklar arasında var olan yada istenilen doğru, başarılı ilişkinin; algıyı büyük ölçüde etkilemesidir.

Kent dokusu içinde bu odakların dağılımı hem görsel hem de işlevsel koşullara bağlıdır. Bu koşullar kullanım açısından altyapı ve ulaşım problemlerinin çözümüne bağlıdır. Görsel açıdan bu koşullar; tüm şehir dokusu bir arada düşünülerek; okunabilirlik, etki yaratabilirlik ve gerekli noktalardaki program ve bilgi birikiminin kurulması ile sağlanır. Yeni dokulardaki tasarımın görsel açıdan başarısı; ufuk çizgisinin belirginliği, silüette yatay ve sakin hareketler, görsel armoninin sağlanması ile değerlendirilmektedir. Kent odaklarının ise ihtiyaç ve program bazında ve belli bir hiyerarşik düzen içinde analiz edilmesi gerekmektedir. Şehir merkezi odağı ile mahalle birimi odağı arasındaki farkın imajda hissedilmesi gereklidir.

Yeni kentlerde topografya ve yapılanma koşulları ile oluşan görsel elemanlar sadece silüet ve kule binalarla sınırlandırılmaz. Buna; görsel düzeydeki tasarımın sürekliliği, görsel koridorlar, görsel geçirgenlik özelliklerini de eklemek gerekmektedir. Görsel koridorlar bir anlamda kontrolü sağlayan, sınırlandırılmış alanlardır.

Yeni dokuları endüstriyel politikanın ihtiyaçına sunulan karakteristik kent malzemesi diye de tanımlıyabiliriz. Bu dokulardaki görsel analizler hakkında yüksek binaların yani odakların değişik durumlarda yarattıkları imaj farklılıklarından yararlanılabilir. Bu konudaki bir araştırmada imaj ve fonksiyonun birleşmesinin, kullanım ve visual değerleri oluşturduğu ileri

sürülmektedir.

Eski dokulardaki kolaylıkla algılanabilen ve okunabilen meydan köşeleri yeni dokularda caddeleri aşırı geniş olması ve binalarla gelistirilmesi ile algılanabilir. Bu yeni dokuda farklı olarak gelişmiş olsa dahi doluluk-boşluk dengesinin varlığını anımsatmaktadır. Dokuyu oluşturan yapı boyutları söz konusu olduğunda düzensiz, uyumsuz yapıların oluşturduğu alanlar kötü imaj yaratıyorlar. Cadde düzenine ve topografyaya uyulmaksızın oluşan bina formları da imaji olumsuz etki altında bırakıyor; kentin doku ve formunu bozuyorlar.

Günümüzde yeni kurulan şehirlerde tartışılan varoluş problemi; bu yerleşmelerin; yüksek yapılardan oluşan bir merkez mi yoksa doğa içine yayılmış yalın strüktürlerden oluşan bir alan mı olması konusudur. Bu ikilemin çözümü veya bir sentezi bundan sonraki araştırmaları yönlendirebilecektir. Fakat en önemli unsur yerleşim ne şekilde olursa olsun programın, ihtiyaçların, imajın üstüste gelmesi ve teknolojik gelişmeyle uyum içinde olmasıdır.

1.1.6. SONUÇ

Kentsel tasarım analiz teknikleri ile ilgili tüm teorik anlatılar konunun izleniş, ele alınış şekli ve amacı hakkındaki yaklaşımlara önemli bir şekil vermiştir. Oysa ki; burada teorik yaklaşım kadar önemli olan bir diğer konuda bu analizleri kime ve ne amaçla hizmet ettiğiidir. Amaç yalnızca kenti okumak, kenti teşhis etmek olmamalı; bu amaçla kentin gelişmesine, planlamasına, kent hakkında verilecek karar aşamalarına bir katkı sağlamalıdır.

Bu aşamada en önemli ikilem de; kent yeni bir ihtiyaçta yönelik, yeni kurulacak bir kent mi olacak, yoksa eski dokunun yeni ihtiyaçları doğrultusunda yeni bir işlev mi kazanacak, sorularına cevap vermektir. Bu çalışmada problemin ikinci kısmıyla ilgilenilecektir. Bu yönlendirmenin gerçekte en önemli belirleyicisi ise; ülkemizin sahip olduğu zengin bir tarihi geçmiş ve güçlü mekan yaratma gelenekleridir.

Tarihi dokularda sorun yaratan uyumsuz değişimlerin çağdaş, bilimsel, geleceğe dönük kentsel sit çalışmalarlarıyla denetim altına alınabilmesini sağlayan analiz ve araştırmalar daha sonraki bölümlerde ayrıntılı şekilde incelenecektir. Bu konuda, kentsel sitler üzerinde yapılan bir araştırmada bu konuya değinerek yenileme ve koruma kavramları arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilmiştir:

"Bugünkü kentsel yenileme eylemleri olarak tanımlanan uluslararası düzeydeki girişimler değişen nüfus yapısı, azalan kentsel değerler, niteliksizleşen yaşam ve barınma olanakları, korunması olanaksızlaşan tarihsel eserler, zorlanan kent dokusu ve gelişimi, insan yapısına ters düşen şehircilik ve mimarlık sorunlarına çözüm arayışları içindedir. Bu doğrultuda geliştirilen politikalar tarihsel kent merkezini tehdit eden yeni kullanım biçimlerini bu alanlar

dışında tutabilme ve merkez dışına güçleri önleyecek merkez dışı yeni yerleşmelere seçenek oluşturacak yeni barınma biçimleri geliştirme amacını taşımakta ve koruma kavramı yerini "Yenileme-Canlandırma" eylemlerine bırakmaktadır" (75).

Sürekli değişim ve yenilenme toplumda, kişilerde temelinde güvensizlik olan sosyolojik problemler yaratmakta, kentine yabancılaştıran, mimari ve şehircilik bilimlerine kuşku duyan bireyleri oluşturmaktadır. Bu nedenle sağlıklı bir korumada sadece değer ölçütlerinin analizi değil kültürel, morfolojik, duygusal, işlevsel kullanıma ait önceliklerin analizi ve kentsel dokunun ne tür etkiler altında kaldığı, neye karşı koruma önlemi alınması gerektiği araştırılmalıdır.

Zamanla tarihsel süreç içinde biçimsel ve mekansal olguların algılanışı, bunlara yaklaşımın artması ile bunları koruma düşüncesi kent tasarımı içinde etkin olmaya başlamış ve tarihsel olayların, geçmiş toplumların düzeni, yaşayış tarzları incelenmektedir. Burada elde edilen belgeler kent koruma kavramının mekana bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle koruma kavramı kent analizlerinde ve tabii ki tasarım rehberlerinde ana oluşum sebebi olarak görülmektedir ve hatta zamanla koruma kavramı sadece kent ölçeğinden ayrılarak ülke planlama kararlarına da etkili olmuş ve tasarım hiyerarşisi içinde belli bir süreklilik kazanarak ekonomik ve sosyal hedeflerle birlikte kimlik kazanmıştır.

Koruma çalışmalarında kültürel kaygıların ağır bastığı görüşüne rağmen yararçı kaygıların ileri sürüldüğü iki farklı görüş hakimdir. Çalışmada bu fark dokunun ekonomik, sosyal koşullarına göre değişim gösterir. Genel plan hiyerarşisi içinde; sit koruma planları, kentsel

Ülkemizde ise kullanım ve işlevden önce duygusal ve kültürel kaygılar ağırlık taşıdığı ve çalışmayı tamamıyla yönlendirdiğinden dolayı planlama ve uygulama aşamaları tutarsız ve uyumsuz gelişmektedirler. Bunun sebebi de ülkemizdeki uygulamalarda kültürel ve sosyal kaygıların ekonomik yararçı değerlerle birleştirilememiş olmasıdır. Tüm bu bilinç farklılığına olgunlaşmamış, sürekli değişen, uzmanlıktan uzak yanlış politik kararlar da eklenince olumlu bir sonuca ulaşmak olanaksızlaşıyor.

Türkiye'de koruma kavramının anit korumadan bütünleşmiş korumaya geçememiş olması, toplumsal yapıya bağlı kalınarak imar girişimlerinin kendine özgü yapılarıyla iki boyutu aşamamış olması, fiziksel planlama dışındaki konuların sürekli olarak yeniden üretilmesi bu olumsuz süreci hazırlayan etkenler arasında sayılabilir.

Bu nedenlerle çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde koruma amaçlı yenileme çalışma prensibi esas ve öncelikle az tahrip edilmiş eski dokulardaki analiz teknikleri ele alınarak, tüm bu kriterlere göre seçilen çalışma alanında bunun bir uygulama modeli yapılmaya çalışılacaktır. Bu yolla bir standart oluşması için bir ön çalışma yapılacaktır; kentsel koruma bilincinin gelişmesiyle, politik düzeylerde, turizm, toplu konut, kentsel koruma, yenileme olgularının birbirleriyle bütünleşmesi ve ortak bir potada eritilerek, algılanarak, gelecekteki çalışmalar açısından bir yönlendirici olabilmesi hedeflenecektir.

1.2. KENTSEL DOKULARDA KORUMA AMAÇLI YENİLEME ÇALIŞMALARINDAKİ ANALİZ TEKNİKLERİ

1.2.1. KONUYA YAKLAŞIM

Bu bölümde daha önce teorik olarak anlatılan eski doku analizleri ve koruma amaçlı yenileme çalışmalarındaki analiz teknikleriyle bu çalışmada model olarak seçilen "Modellvorhaben Hameln" adlı yapının hazırlanma amaçının bir sentezini sunmak amaçlanmıştır. Bu çalışmaya göre; 1960'li ve 70'li yıllardaki büyük projeler artık tarihe karışmakta, şehirlerin genişletilmesi yerini şehirlerin yeniden yapılanmasına korunmasına bırakmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişme daha az oranda artışa yönelik ama genede dağıtım süreçlerine büyük değişime sebep oluyor ve bu değişimler şehrin dokusunu, yapılanmasını etkiliyor. Artık kat alanları değil, toprağın değeri (ranti), bina yapımı ve binaların donatımı değer kazanıyor. Kentler arasındaki rekabet ise sertleşiyor.

Genellikle şehir merkezleri ve bu şehir merkezlerinin kenar bölgeleri işlevin ve böylece yapı strüktürünün değişimlerinde tercih sebebi oluyor. Bu alanların özelliği tarihi yapıya, eski dokuya büyük ölçüde sahip olmaları ve bunun dışında da geçmişin kent planını yansıtmalardır. Koruma işleminin amacı da aynı doğrultuda tarihsel karakteri ifade etmek, yansıtmak ve yenilemeye yönelik olmaktır.

Ancak bu noktada iki sorun ortaya çıkmaktadır; sorunların bir bölümü şehircilik, kentsel mekan yönünden; sokakların, meydanların, binaların ölçü ve proporsiyonları ile ilgili. Diğerleri ise mimari yönden; ölçü, tertip, malzeme ve renk özellikleri olarak gruplanıyor. Bu noktada özellikle tarihi cephe ve çatıların önemi vurgulanarak eski dokunun

yapısıyla ilgili tartışmanın zaman ve mekan boyutunda tek başına düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

- * Doku sadece tüm aglomerasyonun bir parçası olarak düşünülmelidir.
- * Bunun dışında yapılanma ve yeni fonksiyonlar arasındaki çatışmanın çözülmesi gerekmektedir.

Aslında bu sorun yeni değildir. Her çağda olduğu gibi değişen talepler ve işlevler yapı strüktüründe de değişimlere yol açmıştır. Yani, bu yapı strüktürü ya tamamen reddedilmeli yada dokuyla uyumu sağlanarak kenti dahada geliştirmek için temel alınmalıdır (76).

Bu da koruma altına alınacak yerleşme türlerini kültürel, morfolojik, duygusal, işlevsel, kullanıma ait değerlerine göre analiz ederek ağırlık noktalarına göre planlama ve koruma kararı almakla gerçekleştirilebilir. Geçmiş tarıma dayalı toplum düzenindeki koruma ilkesine dayanan koruma kavramı en büyük ivmeyi 19.yy-20.yy'da anıt korumadan bütünleşik korumaya geçişle verdi. Yüzyilimizde koruma etkinliklerinde sanat ve kullanım değerinin eşdeğer etkinlikte olmasıyla açıklanabilir.

Son yıllarda görülen bu şehirçilik ve anıt koruma arasındaki olumlu işbirliği sonucu bir dokunun özel karakteristiğini tespit etmek ve analizler sonucunda bundan sonraki bina ve kentsel mekanlar için kurallar geliştirmek amacıyla tasarım rehberleri yapılmaya çalışılmaktadır. Bu aşamada en önemli soru ve zorluk; devamlılığı sağlarken bu kuralların katılaşmasını engellemektir. Fantezi fonksiyonları tasarıma çevirirken yeni ihtiyaçlara hizmet edecek inşaatlar yaparken katı kurallara karşı gelinmek

(76) F. Spengelin ve H. Wunderlich (der.), "Stadtbild und Gestaltung: Modellvorhaben Hameln". (Schriftenreihe des Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, Nr. 02033, Bonn, 1983) s.6

istenmektedir, bu içerik; Yenilik + Esneklik olarak özetlenebilir.

Tasarım rehberlerinin amacı, katı kuralcılığa girmeden mimari şekil dilinin daimi surette gelişmesini açık tutmak, genel kuralları sadece uyumu (harmoniyi) sağlamak için kullanmaktır. Çünkü bir tasarım rehberinin kısa ve uzun vadeli değeri yeniliklere izin verme ve böylece de şehrin yenilenmesini ve canlı olmasını sağlaması ile ölçülür.

Tasarımın hangi noktada bu özelliğinden ayrıldığı; ayrıntılı ve mantıklı bir şekilde açıklanmalıdır. Bu bir yandan pedagojik (eğitimsel) açıdan da önemlidir. Az ama sert kurallar ile yaratıcılığı ve ilgiyi kullanan bir yöntemin birleşimi bir yerde kentin devamlılığını korurken, bir yandan kalite açısından gelişmeyi de sağlar. Bunun için ön koşul sadece rehberde yazılmış olan bir ortak düşünce değil geleceğin kullanıcıları ve mimarları tarafından sahiplenilebilen bir tasarım rehberidir.

Bu amaç belirlendikten sonra amaçta giden yolda kullanılan araçlar da daha önceki teorik bölümlerde değinildiği gibi kentsel tasarım analiz teknikleridir. Bu teknikleri çoğaltmak, belli sınıflara ayırmak olanaklıdır, ancak daha önemlisi analiz tekniklerini belli bir mantık zinciri içinde tanımlamak ve uygulamaktır. Koruma amaçlı bir yenileme çalışması olarak planlanan bu tezdeki uygulama, daha önce Batı Almanya'da yapılan bir çalışmayı örnek alarak, o çalışmadaki analiz dizisi ve mantığını ANADOLU KAVAGI örneğinde uygulayarak, özgün bir analiz yöntemini oluşturmayı hedef almıştır.

1.2.2. ÖRNEK OLARAK "ANADOLU KAVAGI"

Anadolu kavagı ülkenin primat kenti durumunda olan İstanbul'da gene aynı ölçüde bir prestij, jeolojik, jeopolitik ve önemli turistik değerler taşıyan Bogaziçi mekanının asya kıtasındaki Anadolu fenerinden önceki son durağıdır (77).

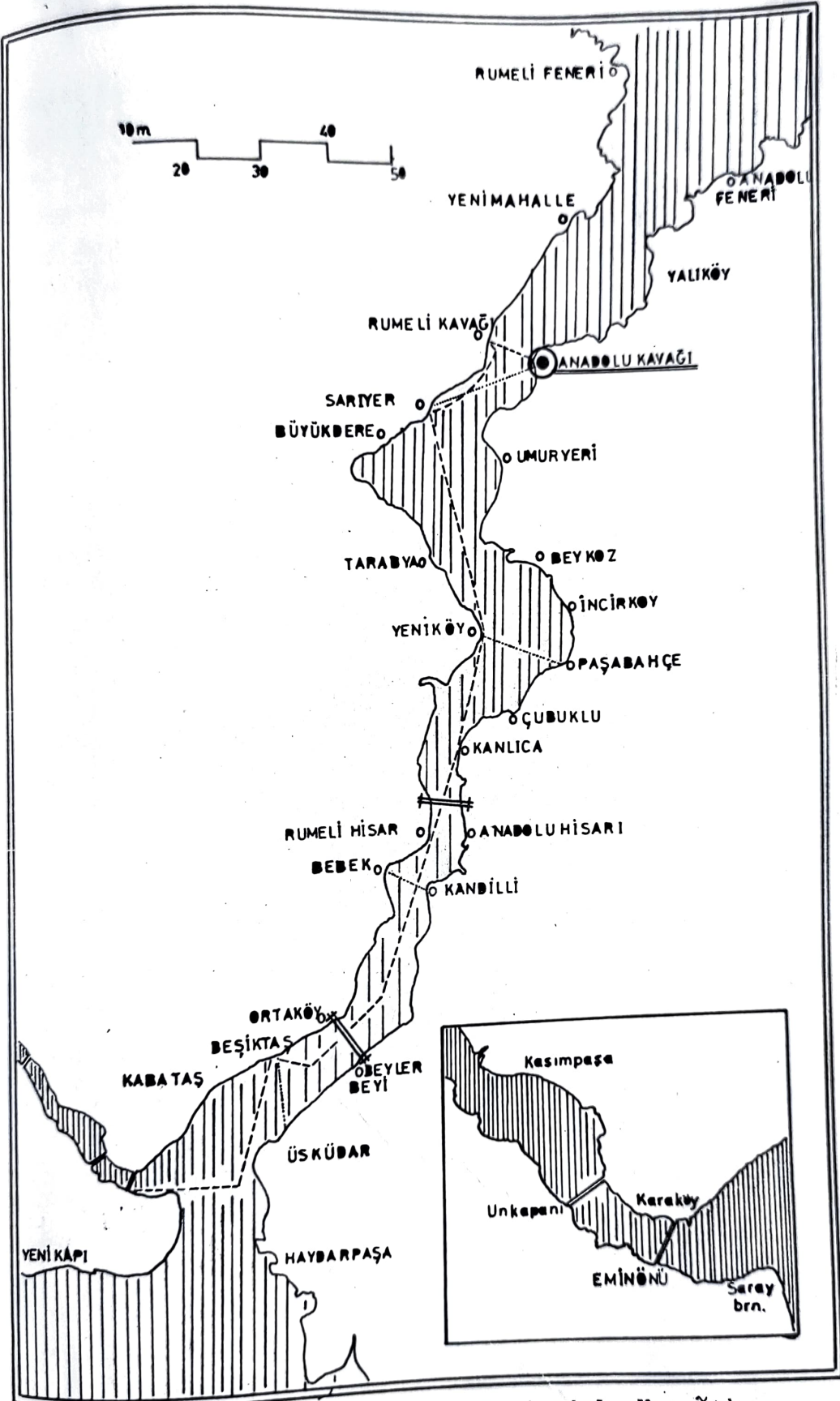
Tüm Bogaziçi'ne birbirini izleyen mekan dizileri olarak baktığımızda; tüm kıyılarında uzak mesafe ve yakın mesafe görsel özellikleri, yeşil örtüsü, kıvrımlar yaratan koy ve burunları, Akdeniz ve Orta Anadolu karasal iklimleri arasında bir doğa olayı olarak betimliyebiliriz.

Anadolu Kavagı adını iskele yakınındaki sahilde bulunan çok sayıdaki kavak ağacından almıştır. Anadolu kavagı konumu açısından; Beykoza 9 km uzaklıkta, Fener ve Poyraz köylerine 20-25 km, Akbaba köyüne ise 10 km uzaklıktadır. Konumu bu bogaz köyleriyle sınırlı olup, diğer taraftan denizle direkt bağlantılıdır (bkz. Sekil 35.). Anadolu kavagı nüfusu ise ki; burasının bir askeri bölge olması nedeniyle asker ve sivil nüfus olarak ayrılabilir. Sivil nüfus, 1.513 kişi, askeri nüfus (aileleri ile birlikte), 2.000 kişidir. Halkın yerleşim alanı, 9.0 hektar olup buna karşın askeri alanlarla beraber toplam yüzölçümü, 108 hektar olarak hesaplanmıştır (78).

Anadolu Kavagı iklimin özelliği, Marmara iklimi ile Akdeniz iklimi ve Orta Anadolu iklimi arasında bir geçiş alanında bulunmasından belirlenmektedir. Hava şartları mevsimlere göre farklılık gösteren Antisiklon ve Siklon bölgeleri arasındaki hava cereyanları ile geçici depresyonların etkisi altındadırlar. Rüzgar açısından,

(77) M. Çubuk, "Bogaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler". (İ.T.U. Yayınları, İstanbul, 1971) s.62

(78) bu konuda bkz. Pafta 1.

Sekil 35. İstanbul metropolün içinde Anadolu Kavagi'nın konumu.

genelde Bogaziçi'nde hava sürekli hareket halindedir. Rüzgar boğazın şekline uygun olarak kuzeydoğudan veya güney-güneybatıdan eser. Normal havada 2-9 m/san. hızla kuzey kadranından eser. Bu rüzgarlar en az hızlarını öğleden sonra 15-16 arasında alırlar. Gece hava sakinidir. Yaz aylarında hâkim rüzgar kuzeydoğudan eser; diğer aylarda ise kuzey kadranı rüzgari hakimdir. Firtinalara yazın ender, kışın çok rastlanır. Yazın kopan firtinalar kuzey kadranından gelir ve sabit yönlüdürler. Bunun yanında poyraz kadar lodos firtinalarında görülmektedir (76).

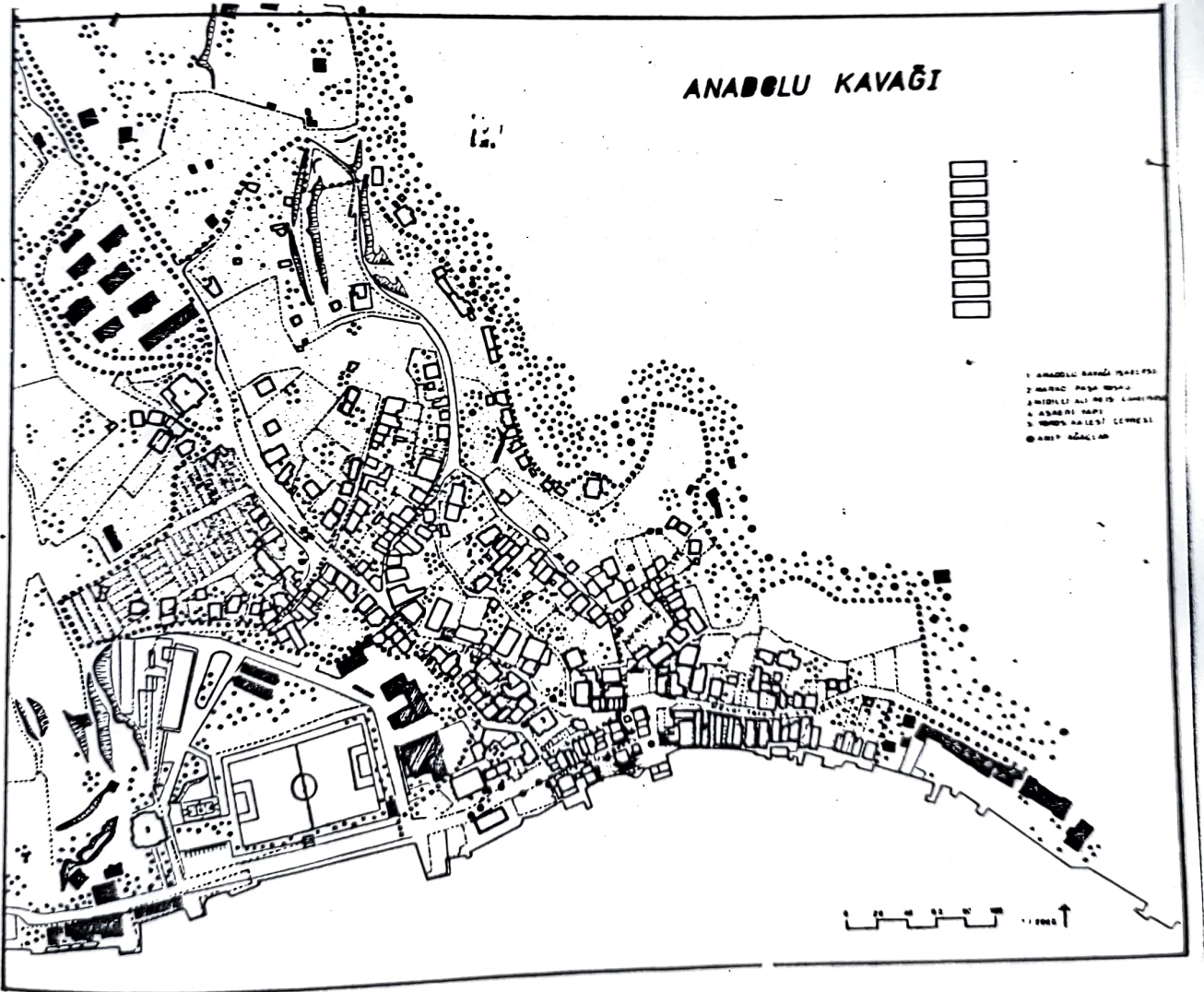
Anadolu Kavağı'nın ısı değerleri tüm bogaz köylerini etkisi altına alır ve yazları sıcak, sonbaharda ılık, kışın şiddetli geçer. Yilin en soğuk ayları Ocak, Şubat; en sıcakları ise Temmuz, Ağustos aylarıdır. Anadolu kavağında yağış durumu, yaz ayları genellikle açık geçer. Kışın zaman zaman gökyüzünü saran Stratus ve Nimbus bulutlarından sonra birkaç gün göğün açık ve mavi olduğu görülür. Denizden ötürü nisbi nem yüksektir. Yazları yağmur açısından genelde kurak geçer. Sonbahar ise bol yağışlıdır. Yıllık yağış miktarının büyük kısmı kış aylarına aittir. Ay açısından en yağışlı ay Aralık ayıdır.

Bitki örtüsü incelendiğinde; Akdeniz ve Orta Avrupa iklim etkisi ile geçit iklimi olması ve yüksek rutubet etkisiyle tür açısından zengin bir formasyona sahiptir. Genelde görülen ağaç türleri: Orta Avrupa ve Akdeniz iklimi ağaç türleri; kestane, karaağaç, ihlamur, akasya, gürgen, dişbudaktır. Son yıllarda gözlenen tüm Bogaz'daki yoğun tahrip sonucu, yalnızca kuzey sahasında ormanlık alanı kalmıştır. Bu ormanlar da formasyon açısından zengin ama kapladıkları alan açısından fakir duruma düşmüşlerdir. Tahrip edilen yerde ormanın yerini önce çam daha sonrada frigana ve çayır almıştır. Bu yeşil örtüde; ziraat sahaları,

(79) N. Ağat, Bogaziçinin Turistik Etüdü. (İ.T.Ü. Doktora Tezi, İstanbul, 1963) s.75

ormanlık koruları ve çayırlar olarak üç grupta incelenmektedirler.

Ancak Anadolu Kavağı diğer Boğaz köylerine oranla askeri bölge olması nedeniyle en az tahrip gören Boğaz köyüdür. Bu bölge kuzey uç bölgesinde yer almakta ve ülke savunması için geçitin gözlenmesini zorunlu kılarak burada yapılanmayı, kentleşmeyi önleyerek; yeşil dokunun korunmasına sebep olmaktadır.

Sekil 36. Anadolu Kavağı

Anadolu Kavağının alanı ve mikro klima değerlerini, landscape elemanlarını analiz ederken dokuyu biçimlendiren yol ağına, ulaşım olanaklarına bakmak gerekir. Ulaşım açısından Anadolu Kavağı bogaziçi güzergâhının Asya'daki son durağıdır. Eskiden bu deniz yoluyla ulaşım yalnızca kayıklarla yapılıyordu. Gemilerin bu işi üstlenmesiyle kayıklar geri plana itiliyor, önceleri özel gezilerde kullanılıyor daha sonra da ortadan kaldırılıyor.

Önceleri deniz yolu ulaşımında; buharlı gemiler; sonraları ise "Şirket-i Hayri-ye" gemileri kullanılmıştır. Şimdiki ulaşım özel boğaz seferleriyle (Eminönü, Beşiktaş, Kanlıca, Yeniköy, Sarıyer, Rumeli Kavağı ve son olarak Anadolu Kavağı güzergâhlarında) yapılıyor. Bunun yanında Sarıyer-Anadolu Kavağı arasında özel vapur seferleri de bu kısa mesafe ulaşımını sağlamaktadırlar. Anadolu Kavağına kara yolu ulaşımını; kısa mesafe ve uzun mesafe diye ayırmak gerekir. Anadolu Kavağına karayolu ulaşımı otobüs ağı ile gerçekleşmektedir. Anadolu Kavağının askeri bölge ile sınırlanmış olması nedeniyle, burada çalışan taksi-dolmuş tarifelerinin karar ve denetimini belediye tarafından değil jandarma tarafından ele alınmaktadır.

Bogaziçi'nde mevcut olan ulaşım problemlerine bir çözüm bulabilmek amacıyla Çubuk Bogaziçi genelinde yaptığı bir araştirmasında; kara trafiğini ilgilendiren konuda ve Anadolu yakasında bir büyük trafik üst yolunun yapılmasını, bogaz köylerinin üst yollardan inen bağlantılarla beslenmesini önermiş ve bu şekilde insanların da yakın mesafe görsel özelliklerden daha fazla yararlanabilmelerinin de mümkün olacağını öne sürmüştür (80).

Bu görüş tüm Bogaziçi için söz konusu olduğunda konuya bir bütün olarak bakmak, İstanbul'un artan trafik problemiyle sorunu değerlendirmek gerekir. Daha önce verilen yanlış ve eksik kararlarla deniz trafiğinin yükü kara yollarına verilmiştir. Böylece, zaten yetersiz kalan, dar yol ağı, her geçen gün artan

trafik yükünü kaldırmakta güçlük çekmektedir; iki yaka arasındaki bağlantı güçlülüğünü artması ise Boğaz kıyılarının görsel mekan zenginliklerine ulaşmasını olanaksız kılmaktadır.

Anadolu Kavağı dokusu kendini koruyan, yer yer bozulma ve ölçeği yok edici binaların oluşumuna rağmen, halen otantik bir yapıyı sergileyebilmektedir. Genelde bütün içinde bir kırsal yerleşmeye işaret etmektedir. Yeni toplu yerleşme ve mevcut dağınık yerleşme içiçe gözlenmektedir. Ekonomik yapı olarak Anadolu Kavağı tüm Boğaz köyleriyle benzer özellikler göstermekte ve otonom tarzını korumaktadır. Bazı küçük sinai faaliyetler dışında tarım, balıkçılık, avcılık, bahçe ziraati ve el sanatları yaygındır. Bütün bunların yanında henüz yeteri kadar örgütlenmemiş "hafta sonu tatili", "günübirlik" turizmi vardır. Balıkçılık iki mevsim boyunca bir denizden diğerine geçen zengin balık türleriyle önemli bir geçim kaynağıdır. (81)

Bu çalışma için Anadolu Kavağının seçilmesi iki ana nedene bağlıdır. Anadolu Kavağı eski bir dokuya sahip ve yer yer bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış bir yerleşim birimidir. Bunun yanında, bugüne kadar dokuyu koruyan askeri ünitelerin bölgeden ayrılması söz konusu olduğunda, kentsel gelişme prensiplerinin sistemli bir şekilde belirlenmiş olması, günümüzde görülen kentsel yozlaşmayı bu bölgeden uzak tutmaya yardımcı olabilecektir. Çevresel dengeyi kurmak, dokuyu bozmadan bir gelişme önermek, turistik ve rekreatif faaliyetlere imkan vermek, artistik, kültürel önemi olan arkeolojik, mimari ve tarihi eserleri korumak, su ve sahilin ilginç noktalarda yarattığı peyzajı ve mekan dizilerini bozmayacak nitelikte bir öneri dizisini oluşturmak, ancak bu dokuyu sistemli bir analiz ve teşhisle olanaklıdır.

1.2.3. ÇALIŞMANIN UYGULANMASI

Eski dokulardaki koruma ve yenileme öncelikle mevcut sitleleri tespit etmek, sirkulasyon ilkelerini ortaya koymak, yerleşme ilkelerini saptamak, kıyılarının düzeni, tarihi, mimari ve biyolojik bütünlüğünü korumaya yönelmelidir. Bu çalışmada yoğun bir askeri zon içinde bulunan Anadolu Kavağı'na ait tarihi, arkeolojik ve turistik değerlerde zorunlu olan bilinçli ve geleceğe yönelik koruma ilkeleri belirlenmektedir.

Şu ana kadar sadece tek yapı ölçeğinde (anıt korumada) varolan koruma kuramları ve askeri bölge sınırlaması bu sahil kentinin eski kent dokusunu geleceğe korunmuş, ancak sistemli bir analiz mekan ve bina düzeyinde tipolojik araştırmalara bütünlük koruma çalışmalarına girilmemiştir.

Oysa günümüzde tüm Boğaz köyleri hızlı ve dengesiz bir kentleşmeyle, doğal dengenin bozulmasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Türkiye'de korumayla ilgili ilk koruma kanunu Boğaz'daki yapılaşmayı önlemek amacıyla hazırlandığı halde, yine de en çok tahrip edilen bölge olmuş ve bu konuda en son uyarı Dünya Mimarlar Birliği (UIA) tarafından verilerek belli bir kamuoyu yaratılmaya çalışılmıştır. Bu yıkıcı kentleşme özellikle mekan değişimlerinde önem kazanmış, bu urbanistik ve demografik gelişme sonucu boğaz köyleri kentle birleşme içiçe girme tehditi ile karşılaşmışlardır. Tüm bu gelişmeler dokuyu, dokunun karakterini, mevcut tipolojik dengeyi bozabilecekken, doğal durumu korumaya yönelmiş sıkı tedbirlerin de alınmamış olması olayın boyutunu bir kat daha arttırmaktadır.

Bu konudaki çalışma herşeyden önce koruma ve gelişme esaslarını belirlemek amacıyla ele alınmıştır. Gerek analiz açısından, gerekse sentez açısından değişik türdeki araştırmaların, farklı bölgelerde tekrarlanması, kullanılan yöntemin doğruluğunu kanıtlayabilmektedir. Bu yüzden çalışmamız, yeni bir yöntemi keşfetme amacını değil, daha önce denenmiş bir dizi yöntemi uygulayarak, bu yöntemlerin ülkemiz tarihi

dokularındaki uygulanabilirliğini sınamayı amaçlamaktadır.

Uygulama alanı olarak seçilen dokuya İstanbul yerleşim planı içindeki konumundan başlayarak, tek yapı ölçeğindeki strüktürel analizlere kadar incelenmesi hedeflenmiştir. Mekan analizleri ve bina analizlerini ayrı boyutlarda inceliyerek ortak bir potada eritip, senteze gidilmesi hedef alınmıştır. Bu yöntem kent bütünlüğüne duyulan saygıyı ve önceliği de ifade etmektedir.

1.3. KENT ANALİZİ VE UYGULANMASI

1.3.1. TARİHSEL KENT OLUŞUMU

Kent tasarım açısından bir kentin tarihi geçmişi, yapılacak öneriler açısından bir çok bilgi verebilecek niteliktedir. İncelenen kentin tarihinde var olmuş olan eski boyutları, sınırları, yol ağı, v.b. ile ilgili bilgiler tarihçilerin de yardımıyla edinilir. Ancak bu şekilde şehrin oluşma tarihi ve süreci, eski geleneksel çati formları ve büyük değişimlerin ne zaman ve hangi nedenlere dayanarak gerçekleştiği incelenebilir. Kentsel tasarımcıların, kentin tarihini incelerken sosyal ve ekonomik verilere de dayanmaları, kaçınılmazdır (82).

Kent iskeleti üzerindeki yapılan tarihi doku analizleri; kentin ilk şemasına ulaşmayı, en eski çağlara ait bilgileri edinmeye yarıyor. Ortaçağ, Rönesans, Barok, Klasizmus, 19.yy-20.yy değişim ve eklemelerini, en büyük değişim veya oluşumu hangi dönemde yaşadığını analiz etmek olanaklı olabilmektedir. Ayrıca bu değişimlerin sosyo-ekonomik olaylarla paralellik gösterdiği de kabul edilerek tarihi olayların, değişimlerin sosyo-ekonomik olaylarla bağlantısının mutlaka araştırılması zorunluluğu vardır.

Ancak Türkiye batıdan farklı olarak bazı önemli geçiş süreçlerini (Rönesans, Barok, Klasizmus,...) yaşamadığından ve Batı'dan daha farklı bir süreç yaşayarak özgün bir mimari oluşturmaya çalıştığından, kimi zaman taklitle varacak denli sanssüz uygulamalara da uğramıştır. Bu nedenle kentin, tarihi analizi yapıldığında, örnek alınan modeldeki standart kabulleri kullanmak güçleşmektedir. Anadolu Kavağı'ndaki tarihi gelişimi ve oluşumu analiz ederken, Türkiye'de, daha doğrusu Boğaziçi'nde görülen özgün üslup ve tavır farklılıklarını incelemek anlamlı olacaktır.

ŞİMDİYE KADAR OLAN MEVCUT ARAŞTIRMALAR

Anadolu Kavağı'nda şimdiye kadar yapılan araştırmalara ve dökümanlara göre; Anadolu Kavağı'ndaki ilk yerleşmeler, Bizanslılar zamanında görülmüştür. Bizans'tan önce yalnız Anadolu Kavağı'nda değil, tüm Boğaziçi'nde önemli bir yerleşmeye rastlanmamaktadır. O devirlerde kıyılar, tapınak ve ayazmaların bulunduğu kutsal yerler halindeydi. Bu devirlere ait ele geçen en eski bulgular HİERON ve DİOS mabetleri, Yoros burnunda 12 mabet için inşa edilen adak yerleridir. Boğazın Karadeniz kıyısı sayıldığı için, bu jeopolitik ve ticari önceliği nedeniyle, Anadolu Kavağı çok defa istila edilmiştir. M.Ö. Finikeliler, Yunanlılar ve Britanya krallığı bu değişime katılan ve bu yöreyi ele geçirmek isteyenlerdendi (83).

Bizanslılar zamanında ise saldırı korkusundan surların dışına fazlaca çıkılmamıştı. Bizans devrinde Yoros'un kuzeyinde İmparator Jüstinius 1. Mikail kilisesini Patrik Ignatios da 9. yüzyılda aynı isimli bir manastırı yaptırmışlardır. Manastır binasının ve Yoros'un üst tarafında bulunan diğer eski bir mabedin kalıntıları hala görülmektedir.

Anadolu Kavağı Bizans öncesi devirlerde olduğu gibi Ortaçağ'da bir kaç sahip değiştirmiştir. Bizansın, Haçlıların ve Cenevizlilerin hakimiyetine girmiş, Venedikliler burayı ele geçirmek için çarpışmışlardır. Cenevizliler ise Boğaza ve Karadenize hakim olmak için Paleologlar devrinde burada halen harabesi bulunan kaleyi yaptırmışlardır (84).

Boğaziçi'nde Anadolu yakasının 6. burnu olan "Macar Burnu" nun yanında Macar bahçesi arkasında yükselen "Yuşa dağı"nın tepesinde Yuşa'nın mezarı vardır. Mezarın yanında onsekiz kulaç derinliğinde bir tatlı su kuyusu, dağın eteklerinde meşhur "Gümüşsuyu" vardır. Dağın fundalıklarında

(83) N. Ağat, op.cit. s.4

(84) İbid., s.9

bazı eski bina kalıntıları görülür. Yuşa mezarınının 66 ayak uzunluğunda olduğu söylenmektedir. Müslümanlar bu mezarın Nuh'un oğlu Yesua'nın mezarı olduğunu ileri sürseler de; aslında bu mezar buradan geçen Argonot kafilesi mensuplarından Polluks tarafından öldürülen Amilos adlı heybetli bir krala aittir. Mezar 350 sene önce keşfedilmiştir. Sultan III. Osman, mezarın etrafında alçak bir duvar, önüne de ziyaretçilere mahsus bir namazgâh yaptırmıştır.

Yuşa dağıının sağ tarafındaki köy "Macar Bahçesi", solundaki ise "Umur Yeri" adlarını taşır. Eski çağlarda ARGYRION ortak ismi kullanılırdı. Üsküdar'dan buraya kadar Anadolu sahilinin 6. burnu olan "Padişah binişi" adıyla anılan servi burnu daha sonrada "Hünkar İskelesi" adi verilen bir burun gelmektedir. İç taraflarda ise düzlüğe kadar uzanan ve "Tokat Bahçesi" adı verilen bir mesire yeri vardır. Burada Sultan III. Selim için Sultaniye'de yapıldığı gibi Sultan IV. Murat'in yaptığı ok talimhanelerinin hatırasına üç sütun dikilmiştir (85).

Osmanlılar zamanında Anadolu Kavağı'ndaki yerleşik doku Boğaziçi'ndeki diğer yerleşmelerde olduğu gibi önceleri, Bizanslılardan kalan evlerin kendilerine yaşam tarzlarına uydurulmasıyla başlamış daha sonraları halk tipi evler ve giderek daha zengin konaklar, yalılar doğmuştur. Bu yapıların genel anlamda tüm Boğaziçi'nde geçirdikleri evrim şöyledir;

1. 18.yy. ortalarına kadar, klasik şekilde yapılmış yalılar
2. 19.yy. Türk-Rokoko şeklindeki yalılar
3. 19.yy. Amprik tipi yalılar
4. 19.yy. ikinci yarısından itibaren yeni stilde yapılmış yalılar

(85) P.G. İnciciyan, "18. Yüzyılda İstanbul." (İstanbul,

Bu devirde Anadolu Kavağı'nda Kavak kalesinin inşasından önce kurulmuş bir semt havası gözlenmektedir. Midilli Ali Reisin kale dışında yaptırdığı cami bunu göstermekteydi. Anadolu Kavağı mescidini Kösem Valide Sultan 1943'de yanan Yeni Cami'yide 1695 yılında Elhac Mehmet Aga yaptırmıştır. Tamamen Anadolu olan halkı denizcilik, ticaret ve bağçılıkla geçimini sağlıyordu.

Eski yelkenli devrinde Anadolu Kavağı iskelesi Karadenize çıkmak için uygun lodos rüzgari bekleyen gemilerin toplandığı bir limandı. Kimi zaman burada 300 kadar geminin biriktiği gözlenmiştir. Uygun bir rüzgarda bir donanma gibi hareket ederlerdi. Köyün dükkanları erzak alacak gemicilere kolaylık olması açısından geceleri açık bulunurdu (86).

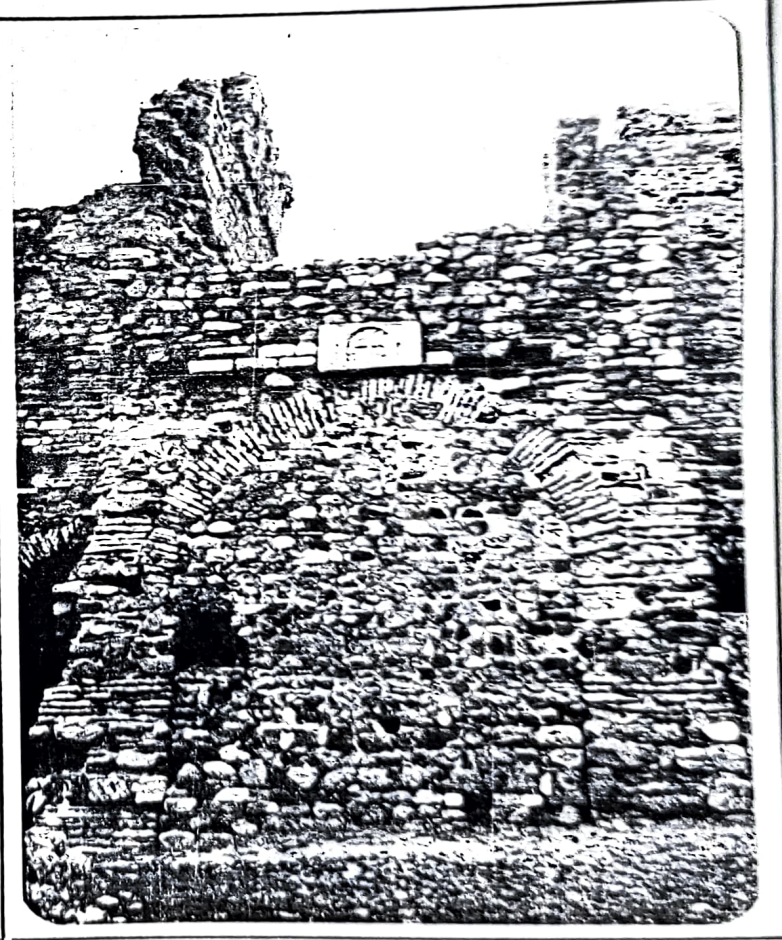
Anadolu Kavağı'nın tarihsel karakter ve evrimini tanımlarken bu tarihi oluşturmuş bazı somut örnekleri, prestij mekanlarını, kendi dönem ve özellikleri de gözönüne alarak tanımlamak gerekmektedir.

"YOROS KALESİ": Anadolu Kavağı'nda hâkim hörgüç şeklinde bir tepenin üstünü kaplayan Yoros kalesinin bu adının Hieron (Kutsal yer) ve Ourios (Uygun rüzgarlar) yada Oros (Dag) isimlerinden kaynaklandığı sanılmaktadır. Bizans İmparatorluğu VIII. Mikail tarafından, İstanbul Latinlerden alındıktan sonra 1261-1282 tarihleri arasında yapılmıştır.

Kale Bizans devri içinde yapılmış olmakla birlikte son Bizans devrinde 14.yy. içlerinde (1348 yıllarında) kısa bir süre için Cenova'luların eline geçmiş ve aynı yüzyılın sonlarında Osmanlıların eline geçerek tamir edilmiş ve uzun bir süre kullanılmıştır. 18.yy. sonları-19.yy. sonları arasında yazılan büyük dünya coğrafyasında İnciciyan Yoros kalesi içinde 25 evlik bir Türk mahallesi bulunduğunu ve kalede muhafiz olarak hala bir dindar idaresinde 20 kişilik bir müfrezenin barındığını yazmaktadır. Aynı eserde;

"Surun biraz ötesinde ormanlıkta, kalenin zaptı esnasında ölen askerlerin mezarlar vardır. ve burasida halen "şehitlik " adını taşır." diyerek kalenin Türkler tarafından bir çarpışma sonucu fetbedildiğine dikkat çekmiştir (87).

Yoros kalesi 14.yy. da Türk idaresine geçmiştir. Yıldırım I. Beyazıd'ın kara yolu ile Koca ilinden 1319'da kalabalık bir kuvvetle gelerek Yoros'a çıktığı, buradan Yahşi Bey'i göndererek Şile hisarını teslim aldığı Aşık Paşazade yazmaktaydı. Yoros Ankara savaşı sonrasında bir süre Türkler elinde kalmıştır. 1391-1414 yılları arasında Türk idaresinde olduğu bilinmekle beraber daha sonra elde edilen bilgiler kesin değildir.

Resim 1. ve 2.: Yoros Kalesi

(87) Beykoz Belediyesi Başkanlığı, Hep İstanbul Kalan İstanbul. (Beykoz Belediyesi, İstanbul, 1986) s.78

16.yy. da Yoros kalesi Boğaz'ın Türk koruma sisteminin bir parçası olarak görevini sürdürmüştür. II.Beyazıt zamanında (1482-1512) Yoros kalesi tamir ettirilerek içinde Yoros kalesi mescidi denilen bir ibadet yeri yaptırılmıştır. Kale dizdarı Mehmet Ağa'da bir hamam inşa ettirmiştir. Böylece Yoros kalesi Türk devrinde 18.yy. içlerine kadar görevine devam etmiştir. Günümüzde kale içinde hamam ve mescidin yerlerini gösterecek bir iz veya kalıntıya rastlanmamıştır. Çift kuleli esas girişin dışında ve sağ tarafta duvara gömülü 6.yy. üslûbunda bir Bizans korkuluk levhası parçası dikkat çeker.

Doğudan batıya besyüz metre kadar bir uzunlukta yayılan Yoros kalesi Karadenize paralel olarak araziye yerleşmiştir. Kalenin genişliği 60-130 m arasında değişmekte ve bu tahkimat boğaz tarafından alanı daha alçak iki tepenin üstünü kaplamaktadır. Kalenin en kuvvetli kesimi, yüksek tepenin doğuya yani Anadolu'ya bakan tarafidir. Bu noktada Yoros kalesinin Boğaz girişini kontrol etmekle görevli bir tahkimat olmakla beraber kara tarafından yani Anadolu'dan gelebilecek bir tehlikeye karşı düşünüldüğünü gösterir. Yoros kalesinin malzemesini oluşturan taşların büyük çoğunluğu antik veya erken Bizans devrine ait devşirme malzemedir sağlanmıştır.

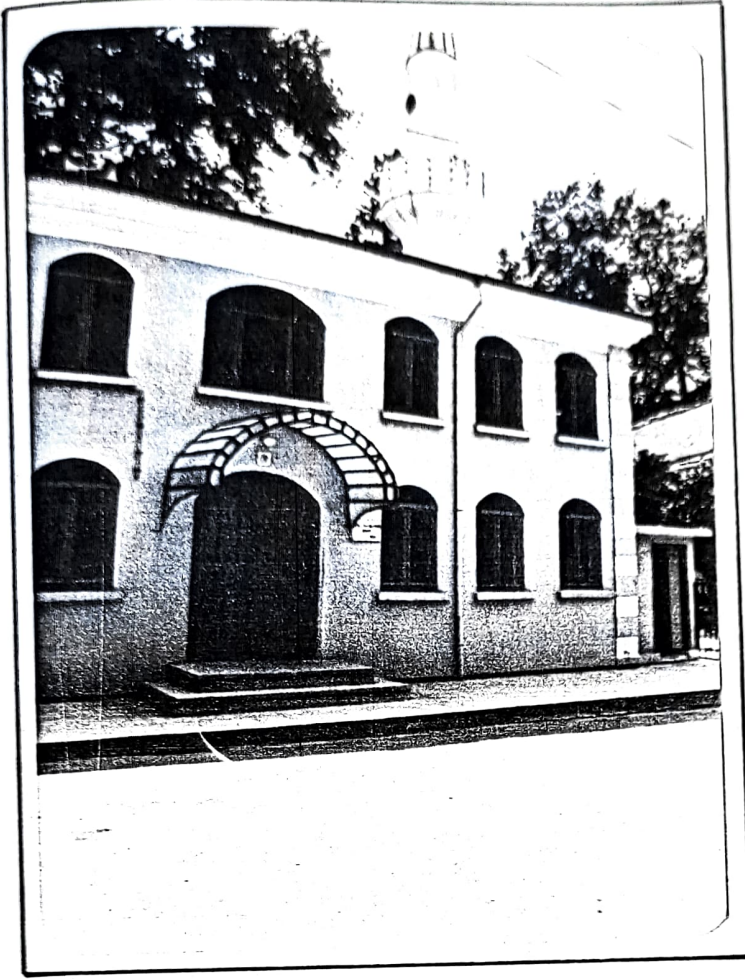
Kalenin esas girişi doğu tarafında ve 120 m yükseklikteki bir tepe üstünde olan en hâkim kısmındadır. Yirmi metre kadar yükseklikteki yuvarlak iki burç arasında açılan bu tuğla kemerli giriş sonraları örülerek kapatılmıştır. Kapının ayrıca devşirme malzemedir mermer bir çerçevesi vardır. Yoros kalesinin en gösterişli ve en kuvvetli kısmı olan doğu bölümündeki çift kule güzel bir mimari eserdir. Cephede yarım yuvarlak arkada ise düz olan bu kulelerin içleri dört kolu eşit bir haç biçiminde yapılmış olup, bu yüksek mekanın dört kuvvetli kemerlerin ortasındaki kare kısım tuğladan bir kubbeli tonoz ile örtülmüştür. Her iki kuledede bu mekanların üstünde birer kat bulunmaktadır. Doğuya birer pencere ile açılan bu üst katlar duvar tekniğinin farklı oluşundan anlaşılacağı gibi geç bir devirde eklenmiştir.

Günümüzde bu katlar yıkılmış durumdadır. İki kule arasında kalan kapı geçidi üstünde bir katın bulunduğu ve buradan aşağıya bir kafes kapının indiği anlaşılmaktadır. 16. yy. sonunda kalenin bütün kuleleri gibi doğudaki bu iki büyük burcun üstleride külahlar ile örtülüdür. Kale burçlarında Bizans mimarisinin son devrinde kullandığı bazı ilginç teknikler gözlenmektedir. Yoros kalesi bu önemine rağmen şimdiye kadar yeterince incelenememiş ve rölevesi dahi çıkarılamamıştır (88).

"MİDİLLİ ALİ REİS CAMİİ": Anadolu Kavağı köyündedir. Kağir yapı, çatısı kiremitle örtülü küçük tuğla minareli bir camidir. 1001 hicri, 1593 rumi tarihinde yapılmıştır. Bu cami son yıllarda bir dizi onarım görmüştür. Son cemaat yerinin cephesi baştan elden geçirilen yapı Mehmet Efendi mahallesindedir. Midilli Ali Reisin 1592'de namazgah yerinde yaptırdığı kaydedilen yapı 19. yy. da Kavaklı Mehmet Paşa tarafından çatısı askıya alınarak yenileştirilmiştir.

Dikdörtgen bir alanı kaplayan minare ana mekanın kuzeybatı köşesinde yer alır. Mihrap çevresinde, mihrabın arkasına rastlayan yerde kör bir pencere şekli vardır. Dört köşede kesme taşlarla kuvvetlendirilmiş olan dış görünüşe kademeli yuvarlak kemerlerle belirtilmiş ana mekanın yüksek pencereleri saçak altına çeviren firiz ve kademeli saçak hâkimdir. Son cemaat yeri bölümün cephe pencereleri, yuvarlak kemerli yan pencereleri küçük ve düzdür. Çok pencereli ve iki katlı bir düzene sahip olan yapının ana mekanı kare plan gösterir. Yapının sol tarafı da kafesli koruluklarla ayrılmıştır. Ahsap tavanın duvarla bağlantısı bagdabi tekniğinde yumuşatılmıştır.

Mihrap içe doğru çıkma yapan yarım yuvarlak niş şeklindedir. Yuvarlak kademeli bir kemerle çevrelenmiştir. İçine sonradan bir perde motif işlenmiştir. Ağaç minberi boyalı olup ajurlu korkuluklara ve köşk kısmına sahiptir. Bugünkü yapı geçen asrın sonlarına aittir. Önemli bir özelliği yoktur. Malta tas döşemeli son cemaat yeride ahşap bir bölme içinde iken 1957-1958 yıllarında kağir hale getirilmiştir (89).

Resim 3. Midilli Ali Reis Camii

"ANADOLU KAVAĞI CAMI": Bogaz içinde Anadolu Kavağı köyünde ve deniz kenarında idi. 1694 yılında Kavak kalesi yeniçeri ustalarından Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yanında bir de okul vardır. Hadikatül Cuvamin'in kayıtlarına göre köydeki tek hamam da bu cami vakfinca yaptırılmıştır. Aynı vakıf bununla beraber imaret han yaptırmıştır ki, zamanla harap olmuş ve 1720 yılında Nevsehirli İbrahim Paşa tarafından tamir görmüştür. Köy halkınca Yeni Cami diye anılan bu mabet depo olarak kullanılırken, 1944 yılında çıkan bir yangında tamamen yanmış, sonra dört duvarına çatı çekilerek atölye haline getirilmiş; bugün ise artık hiç bir izine rastlanamamaktadır. (90)

(89) İbid., s. 74

(90) İbid., s. 73

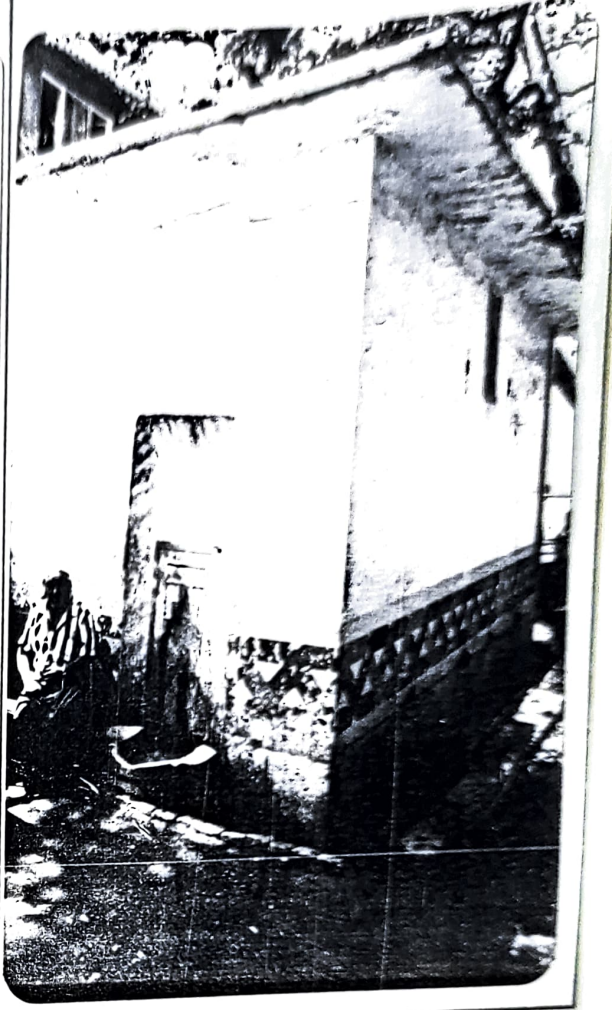
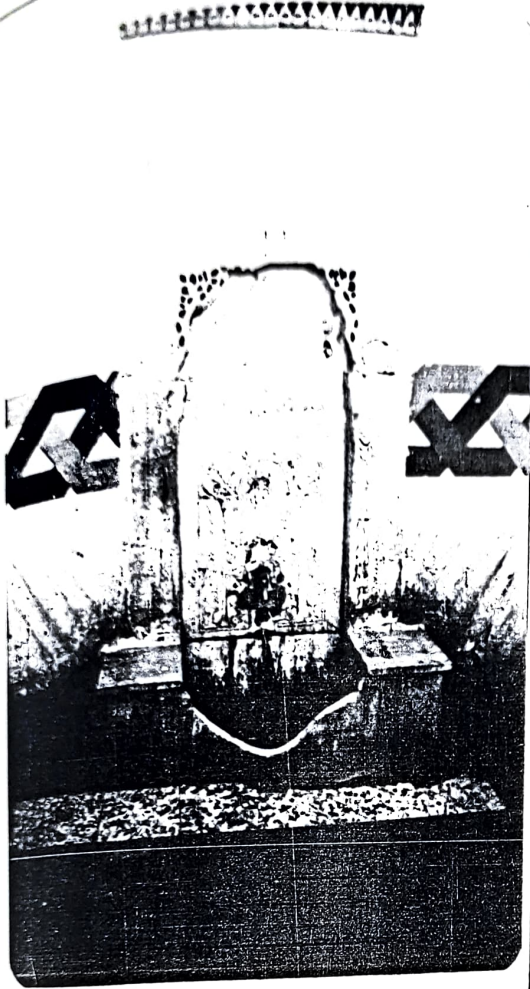
"ANADOLU KAVAĞI KALESİ": IV. Murat tarafından yaptırılan kalenin izi kalmamıştır. Bu kalenin 19.yy.da yukarı boğazda yeni isdibdamlar kurulurken yıkılmış olmasını kabul etmek gerekir. IV. Murat devrini görmüş olan Evliya Celebi kaleyi şöyle betimler: "Dört köse sağlam bir kaledir. Deniz kıyısında düz bir saha üzerinde kurulmuştur. Duvarların yüksekliği 20 ziradır. Cenuba doğru bir kapısı vardır. Çevresi 800 kademedir, askerler için 30 hücreyi ihtiva eden buradaki garnizon bir komutan üçyüz er dir." Sultan Murat tarafından yapılmış bir camii iki bugday ambarı ve yüz topu vardı (91).

"ANADOLU KAVAĞI HAMAMI": Anadolu Kavağı köyünün tek hamamıydı. 1946 yılında harap halinde bulunuyordu. Mirsah Paşa hamami sokağında bulunduğu için adının Mirsah Paşa hamami olduğu sanılıyor. Hacı Mehmet Ağa vakfınca yaptırılmıştır. Evliya Celebi seyahatnamesinde bu hamamdan bahsetmektedir. Bu da hamamın daha sonraları inşa edildiğini kanıtlamaktadır. Hamamın Hacı Ali Reis tarafından yaptırılıp, Hacı Mehmet Ağa vakfınca tamir ettirildiği sanılmaktadır. Görünürde hiçbir izi kalmayan hamamın caminin tam karşısında olması bu hükmü doğrulamaktadır (92).

"EVLIYA HATUN CEŞMESİ": Anadolu Kavağı'nda iskele meydanındadır. Çesmenin denize bakan cephesinin ayna taşının üst kısmında boş bir mermer levha bulunmaktadır. Bunun kitabe taşı olduğu sanılmaktadır. Ayna taşı barok kıvrımlarla düzenlenmiş hafif bir niş içindedir. Fakat bu kemerin ajurlu kısımlarından bir kısmı bugün kırılmış durumdadır. Lülesinin iki yanında birer vazodan çıkan çiçek motifleri bunların yanında volütlü başlıkları olan ince birer sütun ve daha sonrada birer selvi motifi yer alır. Selvi motifi aynı zamanda ayna taşını çevreleyen silmelerin iki tarafında görülür. Lülenin hemen üstünde bulunan bir rozet yuvarlak kemer içindedir. Bunların üstünde ise rumiyi andıran kıvrıklarla bir süsleme yer almış durumdadır.

(91) Ibid.

(92) Ibid.

Resim 4. ve 5.: Evliya Hatun Çeşmesi

Bunun iki yanındaki kenarlarda yanyana sıralanmış musluklar ve beş kavisli kemerler içinde rozet motifleri dikkati çeker. Arkadaki cephede ise palster üzerinde bir takım kıvrımlar dikkati çeker. Burmalı lülesi ve bunun üstünde bir rozet bulunan ayna taşı kademeli kemer içindedir. Tekne taşı tek bölümlü ve alçaktır (93).

"FATMA HATUN ÇEŞMESİ": Yatık dikdörtgen prizma şeklinde olan mermer çeşmenin Kavaklı Ahmet Paşa yalısında şimdi bulunduğu yere getirildiği söyleniyor. Mermer haznenin geniş olan cephesinde üçer olan yan cephelerede birer musluk konulmuştur. Dar kösesinde birer ince burmalı sütun bulunan

çeşmenin yan yüzlerinin üzerlerine hafif kabartma olarak kademeli taş kemer ve kemerin üst noktalarında ise taç şeklinde bir palmet motifi işlenmiştir.

En üstte bulunan iki kartusun içleri boş bırakılmış kemerin hemen altınada rozet yerleştirilmiştir. Geniş olan yüzlerde ise bu kademeli kemer şekli yanyana üç tane olup alt kısımlarına yine birer rozet motifi işlenmiştir. Aynı zamanda iki yanınada birer selvi motifi konmuştur. Kemerlerin üst kısımlarında rozet ve yıldızlarla donatılmıştır. Bu cephenin en üst kısımlarında dörder tane kitabelik kartuş bulunmakta fakat üstlerinde tarih belirtilmemektedir (94).

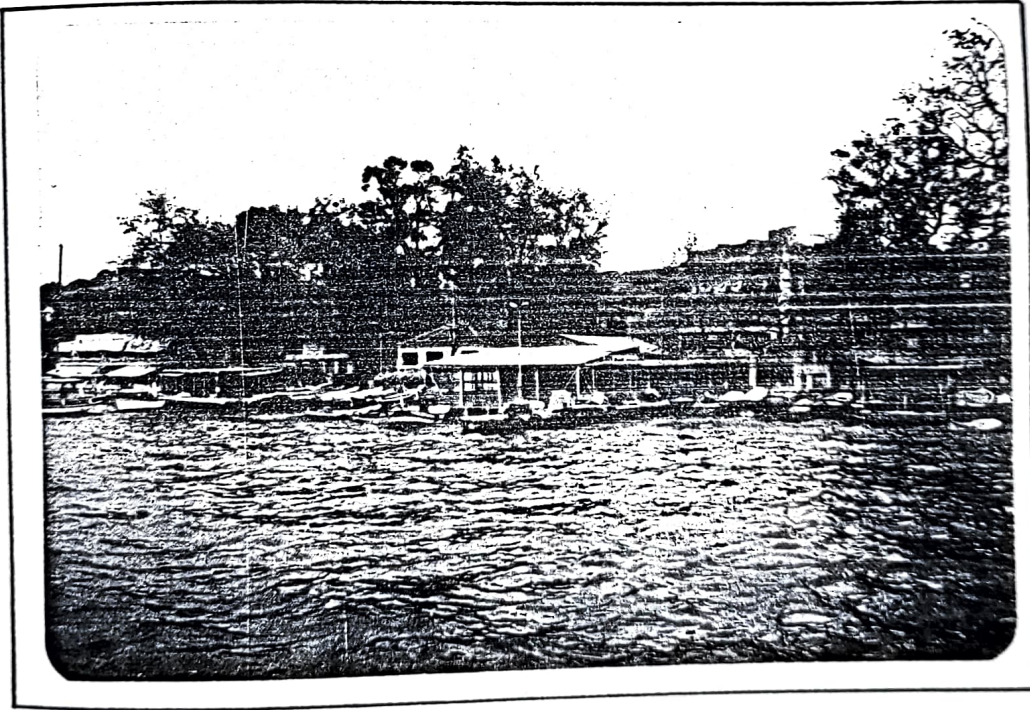
Eski çağlardaki adı HIEROS olan bu boğaz köyünün tarihine ilişkin araştırmaları Evliya Çelebi'nin köyü tanımlayan şu anlatımıyla bitirelim; " Kavak kasabasının simalinde bir seddati siyah renk kaledir. İçinde 200 kadar islâm haneleri ve Yıldırım Hanın bir camii vardır. Bu kaleyi Yıldırım Han fethetmiş ve bırakmıştır. Fatih Sultan Mehmet tamir edip içine asker koydu. Çevresi 2.000 adımdır. Dört bir yanı kestane ormanıdır. Halk cümle odunculardır. Bu kale halkı Karadenizde kazak şapkaları görünce ateş yakıp etraf köylere haber verirler." (95)

(94) Ibid., s.77

(95) M. Çubuk, Boğaziçi ..., op.cit., s.65

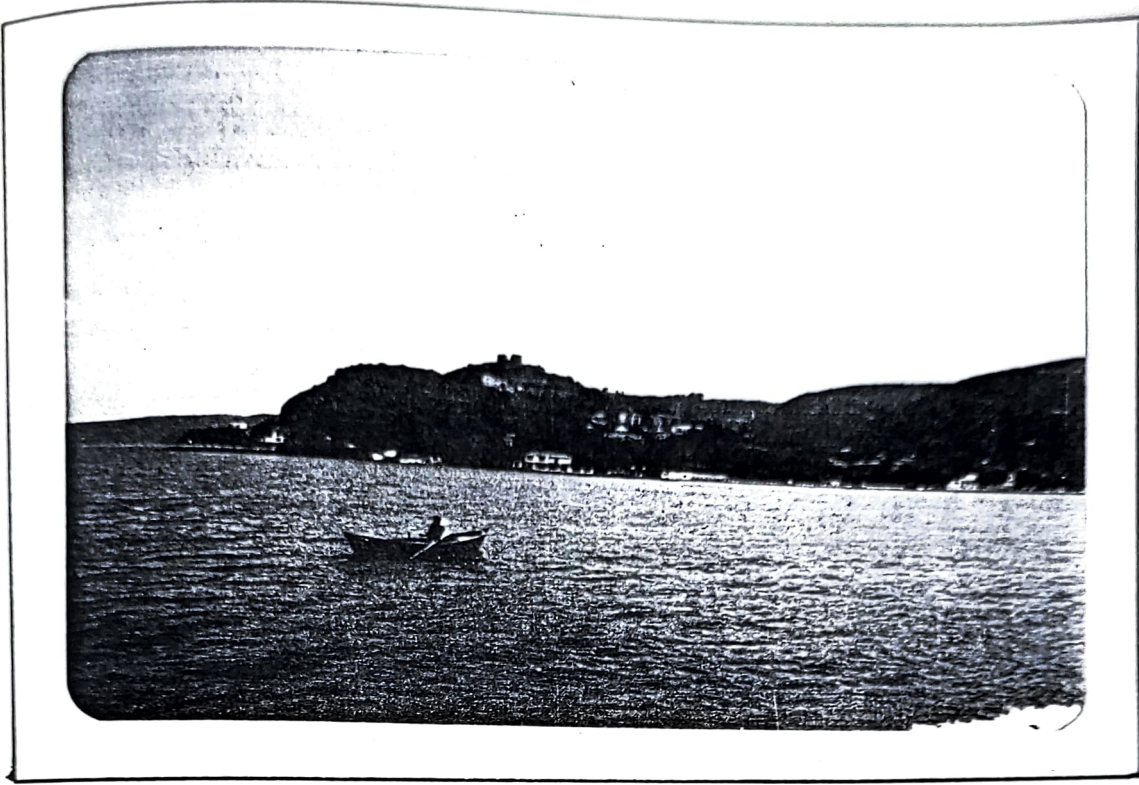
1.3.3. YAKIN ÇAĞDA KENT OLUŞUMU VE KENT İSKELETİNE YENİ BİR BAKIŞ

Anadolu Kavağında yakın çağda görülen kent oluşumu ve dokusu bir sahil köyü olma doğrultusunda gelişmektedir. Sahil bandı su yolunun varlığı ile en çok yoğunluk gösteren ve en çok odak oluşturan kısımdır. Bir sahil yerleşmesinin ana özelliği ile tüm yollar, arterler sahile açılmakta ve iskele etrafında toplanmaktadır. Kara yerleşmelerinde görülen cami etrafında gelişen yerleşme şeması, kent formu burada yerini iskeleye bırakmıştır. Yalılar, sahil lokantaları, kıyı evleri hep bu odağa bu merkeze dahildirler.

Resim 6. Anadolu Kavağı'ndan genel görünüm.

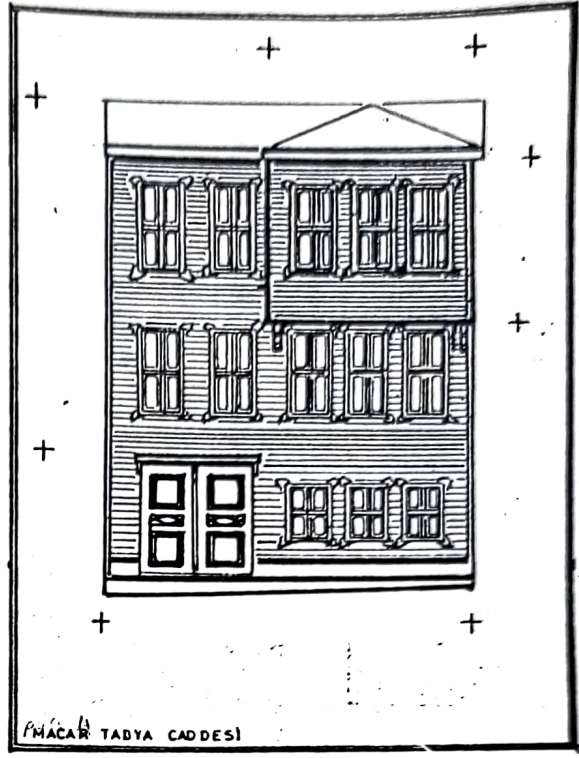
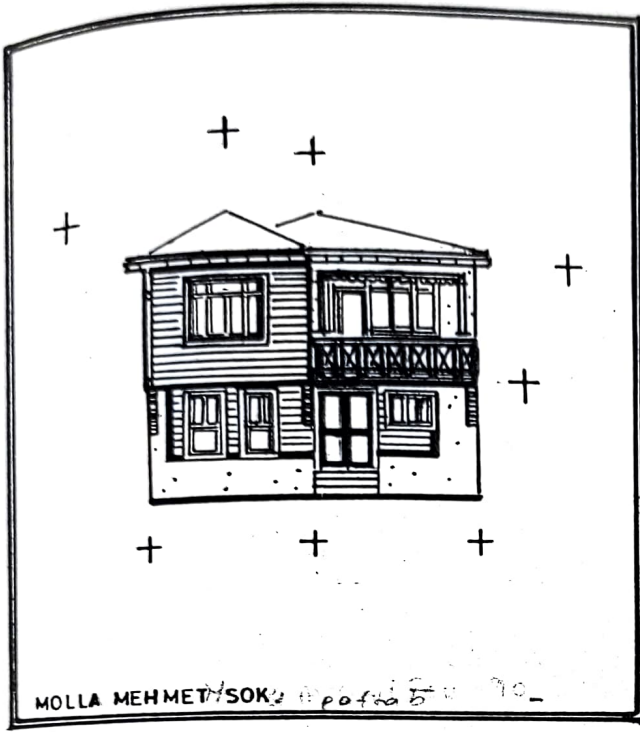
İkinci yerleşim bandı birincil sahil bandına paralel bir yerleşme karakterinde olup, topografyayla uyumlu konut yerleşmeleri biçimindedir. Üçüncü ve en gerideki band ise tamamen dağınık ve kırsal karakterde olup kıyıdan uzak kırsal yerleşmelerden oluşmuştur.

Resim 7. Anadolu Kavagi Silueti.

İlk önceleri su kenarında iki katlı ve yeşil ile kaynaşmış konut tipleri uygulandı. Sırtlardaki evlerde ise üç kati geçmeyen ev tiplerine rastlanır. 1850 yıllarından itibaren nüfusun artmasıyla yerleşme dışı gecekondular, arsa spekülasyonları, yapı yüksekliklerinin oransız artması, ölçeği yok eden uyumsuz binaların yapımına hız verilmesi gibi görsel ve kullanımsal açıdan dokuyu bozacak tehlikeler oluşmakla beraber bu hızlı ve yanlış kentleşme sürecinde Anadolu Kavagi gene de diğer bogaz köylerine oranla daha az zarar gören yerleşmelerin başında gelir.

Jeopolitik konumu, alanın %90'a yakın kısmının askeri alan olarak korunması, doğal sit alanları ile tarihi kent formunu bugüne değin koruyabilmiştir. Buna rağmen gelecekteki oluşumları denetim altında tutabilecek, küçük boyuttaki değişimlerin genel dokunun yapısını bozmayacak önlemleri almak ve sağlıklı bir büyümeyi önerebilmek amacıyla bir tasarım rehberi oluşturmakta zorunlu olmuştur.

Şekil 37. ve 38. Doku ile uyumlu korunmuş iki yapı örneği.

Bunlara paralel olarak, köy yakın çağındaki gelişmeleri aydınlatarak tarzda incelendiğinde Anadolu Kavağı yerleşme bölgesinin bogaz öngörünüm bölgesine giriyor olması, dokuyu belli yasa ve sınırlamaları denetiminde bozulmasını bir ölçüde engelliyebilmiştir. Şu anda yürürlükte bulunan bogaz yasasıyla (2960 sayılı Bogaz Yasası) bu yerleşimde bogaz öngörünüm sınırları içinde yeni bir bina yapılması, bazı yasak binaların yıkımı halinde yerlerine yenilerinin yapılması yeni bir değişikliğe kadar kanunla kontrol altına alınmıştır.

Tüm köyde Anıtlar Yüksek Kurulunca koruma altına alınan 60 adet tescilli bina vardır. Anadolu Kavağı'nda günümüze kadar gelebilen en eski tescilli binanın tarihi ise 1900'lerin başlarına dayanmaktadır. Bunun yanında bu araştırma kapsamında halen tescilli yapılara ek olarak yerleşmenin karakterine uyum sağlayacağı düşünülen bazı yapıların da koruma altına alınması önerilecektir. (96)

Anadolu Kavağı'nda dokuyu fiziksel oluşumu dışındaki disiplinler açısından analiz ettiğimizde herşeyden önce köyün nüfusuyla orantılı gelişecek gerekli kentsel donatıdan yoksun olduğunu görmekteyiz. Yeterli derecede toplumsal, ticari, kültürel donatıların olmaması, turistik ve rekreatif açılardan da oldukça primitif kaynaklara sahip oldukları gözlenmektedir.

Ancak Anadolu Kavağı İstanbul kent bütünüyle ilişki kurulduğu zaman insanların deniz ve kara yoluyla ve öncelikle günübirlik ziyaret edebilecekleri bir merkezdir. Bu nedenle dokuda özellikle yaz aylarında görülen canlanma ve hareket turistik ve ticari faaliyetlerin dokuya getirdiği hareketi ve yaz-kış tezatını iyi değerlendirmeyi gündeme getirmektedir.

Bu noktada Anadolu Kavağı'nın ekonomik yapısını gözden geçirecek olursak; genellikle bahçe tarımı şeklinde yerleşme alanlarıyla içice tarım yapılmakta olduğu gözlenmektedir. Hayvancılıkta tarıma paralel ve gene konut bahçelerinde küçük ve büyük baş olarak yapılmaktadır. Balıkçılık ise eski zenginliğini yaşamamakla beraber birçok insanın geçim kaynağı olmaya devam etmektedir. Sanayii alanında ise küçük tamir atölyelerinin dışında fazla etkinlik gösteren iş kolu yoktur. Hizmet sektöründe; turizm, eğlence sektörleri özel kişilerce işletilmektedir. Banka sektörü yoktur. İnşaat sektörü genellikle tadilat ve restore işlerini yürütmektedir. Bunun yanında eğitim, sağlık, genel idare ve haberleşme genellikle yakın merkezle (Beykoz) bağlantılı ve destekli olarak yürütülmektedir. Sağlıkla ilgili tek kurumda askeriye ait olan dispanserdir.

Ulaşımında yolun niteliği halen eski köy yollarının kullanıldığını göstermektedir. Buna karşın ulaşım genellikle vaha ve özel arabalarla yapılmakta, yalnız askeri motorlu araçlar kullanılmaktadır. Mal naklinde ise el ve at arabaları kullanılmaktadır. Çevre yerleşmelerle ulaşım İETT otbüsleri ve özel tarifeyle çalışan taksilerle yapılmaktadır. (97)

Eğitimdeki durum bir tek ilkokulun var olmasıyla
özetlenebilir. Buna hizmet edebilecek kitaplık, okul öncesi
eğitim kurumları, orta ve lise eğitimi gibi en yakın
yerleşmelerden sağlanmaktadır. Eğlence ve Konaklama
tesislerinde yoğun yeşil dokuya rağmen yalnızca bir park, çok
sayıda balık lokantası bulmakta fakat buna karşın konaklama
tesisi bulunmamaktadır. Bu da turizmi yalnızca günübirlik
kılmaktadır.

Resmi kurulu olarak; Karakol, PTT, Muhtar yer
almaktadır. Elektirik, su, çöp işlemleri Beykoz belediyesine
bağlı olarak yürütölmektedir.

2. BÖLÜM - ANALİZ TEKNİKLERİ UYGULAMA ÖRNEĞİ (ANADOLU KAVAGI BOGAZKÖYÜ)

2.1. KENT ANALİZİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

2.1.1. BİR KENT ANALİZİ ZORUNLULUĞU

Bir kentin tarihi dokusu kendisini sokaklar, meydanlar, mimari açıdan değerli tek yapılarla, anıtlarla karakteristik homojen elementlerle belli eder. Kentin görünümüne damgasını vuran tarihi yapılar orjinal bir kent görünümü ve dokusu için önemli bir ön koşuldur. Bugünkü görevimiz ve amacımız bu orjinaliteği geliştirmektir.

Bu aşamada kent çekirdeğinin, kent merkezinin sosyal ve fiziksel açıdan önemi büyüktür. Tarihi yollar ve meydan mekanları birbirine zıt ölçü ve imajlardan oluşarak birbirine geçmiş bir sistemi oluşturlar ve bu çok yönlü sistem daha sonra eklenen diğer bazı sistem ve yöntemlerle (örneğin: trafik sistemi veya yüksek yapılanma ,v.b.) ya yok ediliyor yada fonksiyonunda değişmesiyle optik açıdan kalitesini kaybediyor.

Amaç, bu strüktürü ve karşılıklı etkilerini yeniden kurmak yada anlamlı bir şekilde geliştirerek devam ettirmektir. Kent imajı ve peyzaj, imaj değerleri bir yerde statik açıdan mevcuttur. Ancak kullanım ve fonksiyonlar üstüste gelirse dinamik açıdanda etkili olmaya başlayacaktır. Bu noktada bazı tehlikeler veya doğabilecek olanaklar da söz konusudur. Örneğin: ekonomik çıkarlar ve çıkar gruplarının baskısı tarihi dokuyu korumakla, önem vermekle beraber aynı zamanda bu tarihi dokuyu tehdit de edebilmektedir.

Tarihi dokudaki restorasyon çalışmalarında da bu durum görülmektedir. Bu restorasyonlarda küçük boyutlar, ayrıntılar daha kaba ve modernist formlar için terkedilmektedir. İlginç sokak mekanları ve değerli yapı grupları ancak çok sayıda kişi tarafından değerli bulunduğu, bilinçle yerleştiği, bir kamuoyu yaratıldığı oranda korunabilmektedir. Oysa büyük bir kamuoyu

yaratılmaksızın genede önemli bir tarihi yansıtan mekanlar yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu anlamda insan-mekan ilişkisi de önemlidir. Bu gibi tarihi dokuyu yansıtan mekanlarda insan yaya olarak rahatsız olmadan çevreyi tadabiliyor mu, yoksa yoğun trafik dikkatini mi dağıtıyor sorusunun cevabi mekanın olumlu korunup korunmadığı hakkında bilgi verecektir. Buradada a mimar ve kent korumacı arasında daha önce eski doku analiz tekniği konusundada değinildiği gibi bir ikilem söz konusudur. Anıt korumacı estetik yada tasarım ilkelerine dayanmadan tarihi dokuyu sadece tarihi doku olduğu için böylece kişisel zevk ve değerlere önem vermeden bir karar verdiğinden bu yolda ve bu amaçla yöntem ve davranışlarını belirler.

Oysa mimar ve hatta mimar formasyonlu kent tasarımcılar daha farklı bir yöntem izlemekte; herşeyden önce varolan yapıların formsal ve fonksiyonel niteliğini analiz ederler. Bu yöntemde yerleşim koşullarının kentsel gelişme ve yapı programı esaslarıyla karşılaştırılması esas alınıyor. Kentsel tasarımın gelişmelerinde; kentsel yapının ve bir şehrin mekansal, formsal, fonksiyonel niteliklerinin sürekli gelişmesine yönelmektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda kent çekirdeğini tek başına değil bütün aglomerasyonun bir parçası olarak görmeliyiz. Bununla beraber birim zamanlama, uygun alan fonksiyonları, çalışma mekanlarının standartı, kamu ve özel trafiğin şehre bağlantısı gibi beklentiler de düşünülmelidir. Tüm bu kent parçaları, sağlıklı bir kentsel gelişme için bir kent analizini zorunlu kılmaktadırlar (98).

2.1.2. ARAŞTIRMA ALANININ SINIRLANDIRILMASI

Anadolu Kavağı'ndaki (araştırma alanı) sınırları hukuksal (soyut anlamda) açıdan ve fiziksel (somut) açıdan ayrı ayrı ele alınabilir. Öncelikle fiziksel sınırları ele alacak olursak Anadolu Kavağının jeopolitik önemi nedeniyle topraklarının büyük bölümü askeri alan dahiline girmekte ve bu sınırlarda bir yerde köye bir biçim kazandırmakla beraber önemli bir sınır ögesinde kendiliğinden oluşturmakta olduğunu görebiliriz. Askeri zon standart ve kendine özgü, askeri politikasıyla bütünleşik politikasına göre tamamıyla kendi sistemi içinde özgün olduğundan araştırma alanı dışında tutulmuştur.

Diğer bir önemli sınır ve belirleyici; denizdir. Sahil bandı ve yoğun bitki örtüyle bütünleşik olarak gelişen askeri zon sınırı kent formuyla birlikte, araştırma alanında doğal olarak biçimlenmektedir.

Hukuksal boyutta ise Anadolu Kavağının situasyonu, Boğaz öngörünüm bölgesinde olması nedeniyle yapı programlarına getirilen kısıtlamalar çalışmanın diğer bir sınırını ifade etmektedir. (99)

1.2.1 KENT EYLEM ANALİZİ

Kent eylem analizinde mekan strüktürü ve ulaşım sistemi incelenmektedir. Ana trafik yolun ve buna bağlı olan yol şebekesinin belirlenmesi, kentin ulaşım strüktürü hakkında bilgi vermektedir. Anadolu Kavağı'nda yapılan kent eylem analizi yolların denize açıldığını, böylece Anadolu Kavağı'nda sahil köylerin doku özelliklerine rastlandığını göstermektedir (bkz. Pafta 6.).

Mekan strüktürü incelenirken, mekanları yaratan unsurlar (yeşil doku, ana bakış istikametleri (Pafta 6), uzaktan etkileyici olan tek yapıların konumu ve mekan etkisi veren duvarlar (bkz. Pafta 7.)) vurgulanır ve bu sayede her bir mekanın ana nitelikleri ifade edilir.

Anadolu Kavağı İskelesi civarındaki ticaret ve günü birlik turizme açık bir çoğu tescilli yapıların kendiliğinden oluşturdukları özel mekan dizileri dikkat çekiyor. Buna karşın yer yer bozulmuş mekan sınırları ve Gigantomî özelliğini taşıyan (yani ölçeğe aykırı olan) yapıların varlığı mekan strüktürü açısından Anadolu Kavağı'ndaki problemleri ortaya koymaktadır.

Pafta 6. ile ilgili lejant

- Eski kente esas giriş
- Su alanları
- Ana ulaşım yolları
- Ara bağlantılar
- Park yeri
- Mekan tesiri veren duvarlar
- Mekan yaratıcı bitkiler
- Mekanın bozulmuş sınırları
- Önemli noktalara ilişkiler
- Bir çok yöne bakış noktaları
- Uzaktan etkileyici yapılar
- Mekan olarak bozulmuş bölgelere bakış
- Ölçeği yok eden yapılar

Pafta 7. ile ilgili lejant

- Uzaktan etkili olan tek yapılar
- Su alanı
- Mekan oluşturan duvarlar
- Kapalı izlenim veren meydan alanı
- Kapalı izlenim veren yol alanı
- Mekan etkisi veren ağaçlar
- Mekan etkisi veren parklar ve bitkiler
- Mekan etkisinde düşey veya yatay görünümde farklılık gösteren yapılar
- Rahatsız edici, bozulmuş mekan sınırları
- Düzensiz bölgeler, yapı boşlukları
- Eski şehre esas giriş yolları ve görüntü ilişkileri

KENT STRUKTURU VE ULAŞIMI DÜZELTMEK İÇİN ÖNERİLER

Mekan strüktürü ve ulaşım analizi sonucunda belirlenmiş olan eksiklikleri ve olumsuzlukları gidermek için bazı önerilerde bulunuyoruz ve bunları Pafta 8. ve 9.'da sunuyoruz.

Herşeyden önce ana ulaşım yolu boyunca ağaçlandırmaya gidilmesi kaçınılmazdır. Bu şekilde kentin ana arteri imajda da belirginleşmiş olacaktır. Bu ağaçlandırma çalışması askeri lojman parsellerini de kapsamına almalıdır. Uygun bir ağaçlandırma ile, askeri lojmanların kent doku ölçeğine bu denli dikkat çekici şekilde aykırı düşmeleri, yumuşatılabilecektir (bkz. Pafta 8.).

Kent eylem analizinde belirlenmiş olan bozuk mekan sınırları, duvarların yapısal olarak kapatılması veya bazı bölgelerde ağaçlandırmaya gidilmesiyle düzeltilebilir, böylece sağlıklı ve kesin sınırlı mekanlar yaratılabilir. Özel önlem alınacak, yani düzeltilmesi gereken bölgeler askeri bölge-iskele geçiş alanı, askeri lojmanlar ve kent-mezarlık geçiş alanı Pafta 8'de ayrı bir biçimde gösterilmiştir.

Bu önlemlere ek olarak Midilli Ali Reis Camii'sinin etrafı alansal olarak yeniden düzenlenmeli, sakinlerin verdiği değere laik bir konuma sahip olmalı. Belirli sokakların çıkışları kapatılarak, tipik Türk çıkmaz sokak yaşantı özelliğini kazandırmak mümkündür (bkz. Pafta 9.).

Fafta 8. ile ilgili lejant

- Mekan sınırlayıcı yeşil alan yaratmak
- Mekan teşkil eden duvarları kapamak
- Ağaç dikmek
- 6** Özel önlem alınacak bölgeler

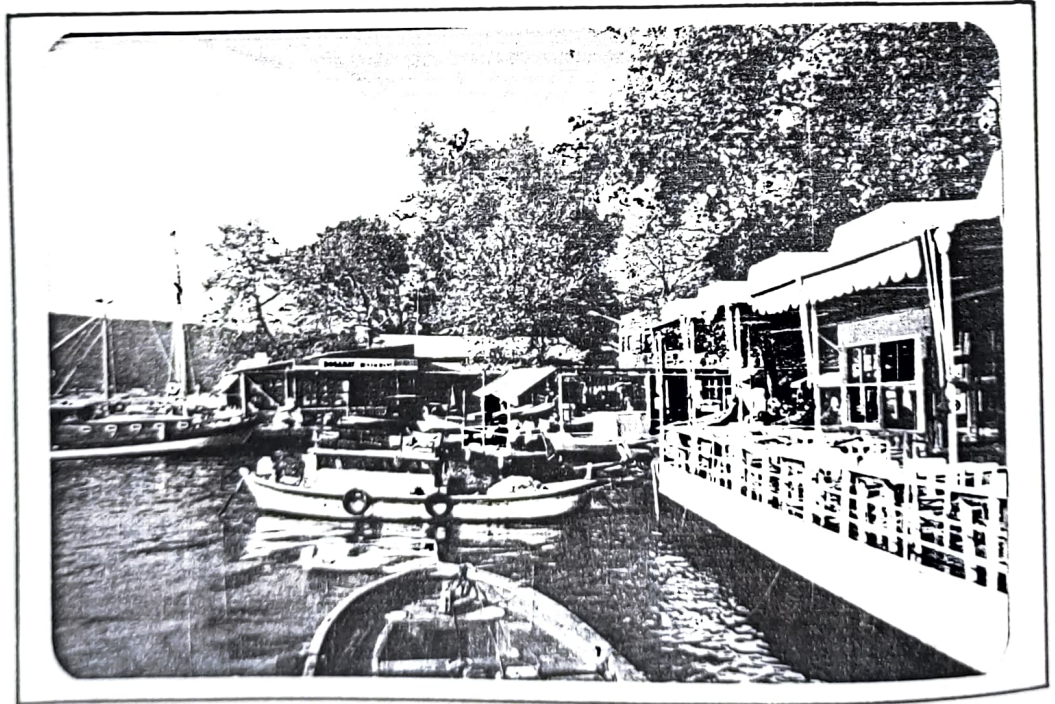
Fafta 9. ile ilgili lejant

- Mekan oluşturan duvarların tamamlanması
- Yeni düzenlenecek meydan
- Kapalı etki yaratan sokak mekanı yaratmak
- Ağaç dikmek
- Tarihi bölgelerin yeniden düzenlenmesi

2.1.2.3. KULLANIM STRUKTURUNUN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kentin kullanım struktürüne bakıldığında (bkz. Pafta 10.), iskele merkezindeki yapıların büyük bir çoğunluğu sadece ticari amaçla kullanıldığı görülmektedir. Buna karşın konut kullanımı merkezin kuzey ve doğusuna yayılıyor. Kamu tesisleri ise (ilkokul, postane veya karakol gibi) merkezin batısında ana arterin üzerinde yer almaktadırlar.

Yaya yolu şebekesi incelendiğinde şu özellikler göze çarpmaktadır: Ana arterin özellikle merkez çıkışı bölümünde, askeri duvarların da tesiriyle, yaya traficine elverişli olmadığı, Kale yönünde de yaya yolun bozulmuş olduğu görülmektedir. Ayrıca deniz kıyısına yaya kanallarının mevcut olmamaları yayaların görsel zenginliklerden yararlanamamalarını sebep olmaktadır.

Resim 8. : Anadolu Kavagi'nda cazip mekan örneği

Pafta 10. ile ilgili lejant

- Eski kente esas giriş
- Su alanı
- Çok özellikli yeşil alan
- Halki etkileyen kamu tesisleri
- Bozulmuş mekan bölgeleri
- Esas ticaret merkezi
- Büyük mağaza
- Meyhaneler/lokantalar
- Kamusal yerel yönetim

 - Hastane
 - Okul
 - Park yeri
 - Dini alan
- Çok cazibeli kullanımlar
- Dükkanlı yaya yolları
- Çok anlamlı yaya yolları
- Bozulmuş veya varolmayan yaya yolları

KULLANIM STRUKTURUNUN DÜZELTİLMESİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Anadolu Kavağı'nda yaya trafiği ulaşım sisteminin ana unsurudur. Dolayısıyla ana arter üzerindeki yayalar için elverişsiz yol mekanları öncelikle düzeltilmeli. Bu sayede Kale'ye olan turizm ağırlıklı yaya yol ağı da geliştirilmiş olacaktır (bkz. Pafta 11.).

Aynı sebeplerden dolayı Molla Mehmet Sokağı ve bu sokaktan ormanlık alana yönelen yaya yolları genişletilmelidir. Bunlara ek olarak, Sahil yolundan denize bağlantılı yaya kanalları açarak, halkın görsel zenginliklerden faydalanması sağlanmalıdır.

Merkezin kuzey sınırında bulunan boş alanlar, ihtiyaç gereği özellikle ticari kullanıma açılmalıdır. Merkezin genişleme olanağı olmadığından dolayı, bu boş alanları bu şekilde değerlendirmek, hem merkezin kullanım strüktürü açısından, hem de merkezin casibesini ve niteliğini güçlendirmesi açısından uygun olacaktır.

Pafta 11. ile ilgili lejant

- Bir yeşil alan yaratmak ve canlandırmak
- Kullanış değıştirecek bölgeler
- Yaya yol şebekesinin düzeltilmesi ve genişletilmesi
- Yönetimin genişletilmesi
- Esas ticaret alanının genişleme yönü

ANADOLU KAVAĞI KENT STRUKTURUNDE ANALİZ ÇALIŞMASI

2.1.3.

(100). Kent struktürünü analiz ederken bazı ögeler esas alınır. Bu ögeler yol ve mekan karakteri, yön değişimi, profil, bina gruplarının bölünmeleri, parsel struktürü ve yükseklik gelişmesi başlıkları altında toplanabilir. Çalışmamızda bu ögeleri esas aldığımızdan dolayı, analiz çalışmasına geçmeden, Tablo 1.'de bu ögeler tanıtılmıştır.

TABLO 1. KENT STRUKTURUNU ESAS ALAN ARAŞTIRA ZEMİNİ

+ Yol ve meydan karakteri	Mekansal ayırım Konveks Konkav Flanda hareket Koridor/düz çizgi şeklinde
+ Yön değişimi	Dik açılı(90) Serbest Poligon Basamak şeklinde Dizi halinde
+ Profil	Yol meydan genişliği ile bina yüksekliği arasındaki orantı
+ Bina gruplarının bölünmeleri (Gliederung)	Hiyerarşik Hiyerarşik değil
+ Parsel struktürü	Eşit, tek düz Ritmik Düzensiz

TABLO 1. Kent strüktürünü... (devam)

+ Yükseklik gelişmesi (Kentur)	Katsayısı ve çatı eğimi
	- Eşit ve düzenli
	- Ritmik ve değişimli
	- Düzensiz ve
	<u>değişimli</u>
	<u>Kırma çatılı</u>
	Beşik çatılı
	- Düz beşik çatı
	<u>- Küçük çatipencereli</u>
	Çati yükseklikleri
- Düzenli	
<u>- Düzensiz</u>	
Tek binaların çizgileri	
- Belirgin/hareketli	
<u>- Sakin ve basit</u>	
Binadan binaya geçişler	
- Vurgulu	
- Bağlayıcı	

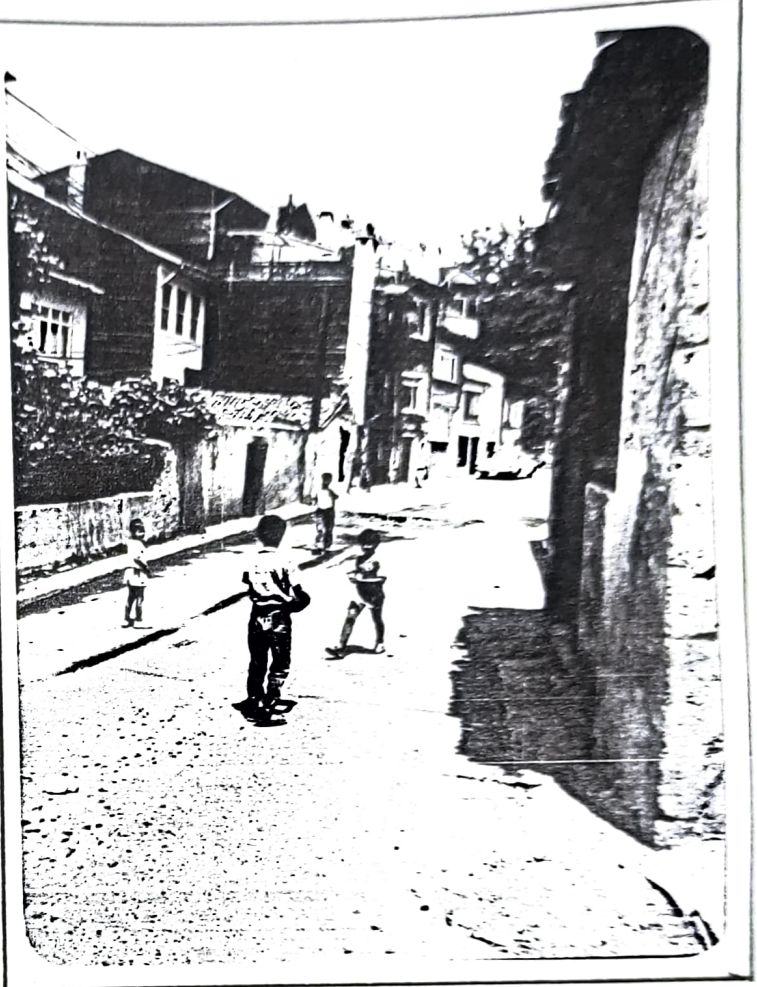
Anadolu Kavağı boğaz köyünün tarihi bir gemiği vardır. Bu tarihi gemiğ kendisini kent dokusunda gösterdiğinden dolayı; yol ve meydanların birbirini izleyişlerini analiz etmek, tarihi dokunun ne derece gndmzde de varlığını koruduğunu araştırmak açısından kaçınılmazdır. Çalışmamızda bu nedenle öncelikle Anadolu Kavağı'nın tarihi parsel strüktürü ve kent iskeleti incelendi.

Parsel strüktürü analizinde, parseller genişliklerine göre sınıflandırılarak, bu dağılıma göre homojen bölgeler tespit edilir. Anadolu Kavağı'nda en köpük parsel grubun genişliği 9 metreden daha dardır. Bu en dar parseller özellikle merkez ve sahil şeridi bölgesinde yer almaktadırlar. Bunun nedeni sahil şeridindeki korunmuşlukta ve rantın bu bölgede yüksek olmasında görülebilir (101). Merkez ve sahil şeridi bölgesinden uzaklaştıka, parsellerin genişliği artmaktadır. Oyle ki, yukarı bölgelerdeki parseller genelde 16 metreden daha geniş olmaktadır.

Tarihi mekan oluşumları ve görüş ilişkilerinin incelenmesinde ise mekan oluşturan otantik oluşumlar ve bu mekanlara bakış yönleri ele alınmaktadır. Alanlardaki mekan etkisi veren duvarları vurgulamak, kent strüktürü analizi açısından önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilerin işliğında; tarihi mekan oluşumu açısından Anadolu Kavağı'nda özgün çıkma sokak mekanları ve iskele ivarındaki birbirini izleyen mekan dizilerinin egemen olduğu görülmektedir (102). Kavşaklardaki görüş ilişkilerine bakıldığında, eski Türk dokularında görülen dar kavisli sokak mekanları ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde korunması gereken sokak mekanları ve odak noktaları belirlenmiştir. Buna ek olarak iskele civarında tarihi bir nitelik taşıyan camii etrafındaki bölgeyi özel kullanımlı alan olarak düzenlemek gnerilebilir.

(101) bkz. Pafta 12.

(102) bkz. Pafta 13.

Resim 9. Anadolu Kavağı'nda
tarihi çıkmaz sokak örneği

Resim 10. Anadolu Kavağı'nda
tarihi sokak ilişkileri

Yukarıda tanıtılan analizlerde kent strüktürü, araştırma zemini olarak kabul edilmişti. Böylece yol, meydan karakterleri, parsel strüktürleri, kent sınır ve yön değişimleri incelemenin odak noktasıydı. Ancak her kent imajının tek tek yapıların yarattıkları imajların da bir toplamı olduğu bilinmektedir. Aşağıdaki çalışmalarda, binalardaki özellikler ele alınacaktır. Kent strüktür zemini ve bina strüktür zemini ayrı ayrı incelenirse de, karşılıklı bir etkileşimin söz konusu olduğu unutulmamalıdır.

Bu amaçla öncelikle tek tek binaların arazi kullanım durumları inceliyerek kentin kullanım fonksiyonu hakkında bilgi

edinmeye çalışıldı. Merkez bölgesindeki çok çeşitli ticaret kollarında yoğunlaşan kullanım kararları nedeniyle bu analiz zemin kat arazi kullanım analizi (103) ve arazi kullanım analizi (104) olarak iki ayrı çalışmayla tekrarlanmıştır.

Arazi kullanım analizinde merkez bölgesinde ticari kullanımın egemenliği açıkça görülmektedir. Buna karşın, merkezin dışındaki bölgelerde yüzde doksan oranında konut kullanımına rastlanmaktadır. Ancak kamu tesisleri sayıca azdır (bir ilkokul, bir postane ve bir karakol binası).

Merkez bölgesinde ticari kullanım eğilimin baskısı, ticari kullanımın zemin katın üstüne de çıkmasında sezilebilir. Ayrıca ana arter boyunca ticaretin gittikçe gelişme izlerine rastlanmaktadır. Yine de merkezin kullanım strüktürü köy merkezi niteliğini taşımaktadır.

Anadolu Kavağı bogaz köyündeki yapılar yasal düzenlemelerden dolayı kat sayısı açısından nispeten homojen bir doku yapısına sahiptir. Analizde de görüldüğü gibi kat sayıları 1-3 arasında değişmekte ve iki katta yoğunlaşmaktadır (105). Ancak son yıllarda dokuda ölçüğe aykırı yapılara (gigantomi) sıkça rastlanmaktadır. Bununla beraber sahil bandında da görsel zenginliklerden yararlanmak amacıyla kaçak katların (çati ve teras katları) varlığı göze çarpmaktadır. Anadolu Kavağı'nın homjenitesini korumak için dokunun topografik özellikleri göz önüne alarak kat sınırlamalarını yeniden belirlemek ve aykırı yıllarda düzenlemelere gidilmesi zorunludur.

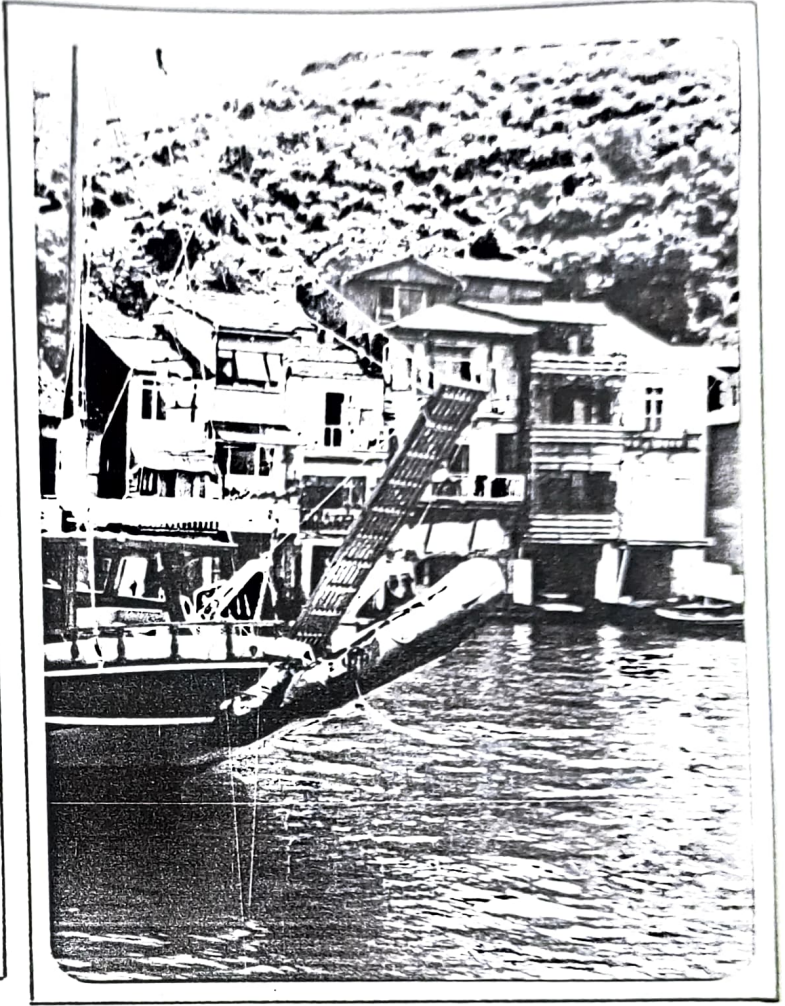
(103) bkz. Pafta 14.

(104) bkz. Pafta 15.

(105) bkz. Pafta 16.

Resim 11. Ölçeğe aykırı yapı
örneği

Resim 12. Sahil bandındaki
kaçak katların görünümü

Eski doku analizlerinde yapıları fiziksel ve estetik niteliklerine göre tanımlamak yapılar hakkında verilecek kararlarda önemli rol oynamaktadır. Anadolu Kavağı'nda yapıların fiziksel ve estetik kalite açısından incelenmesinde öncelikle analizin hareket noktalarının belirlenmesi gerekmektedir. Estetik kalite açısından yapı analizlerinde yapının taşıdığı mimari kalite ve çevre ile uyumu esas alınmaktadır. Aynı doğrultuda, kötü diye adlandırılan yapı tipleri ölçek aykırılığı, mimari niteliksizlik ve sıradanlık özelliklerine göre değerlendirilir (106).

(106) bkz. Pafta 17.

Resim 13. Estetik açıdan iyi, fiziksel açıdan kötü bir yapı örneği.

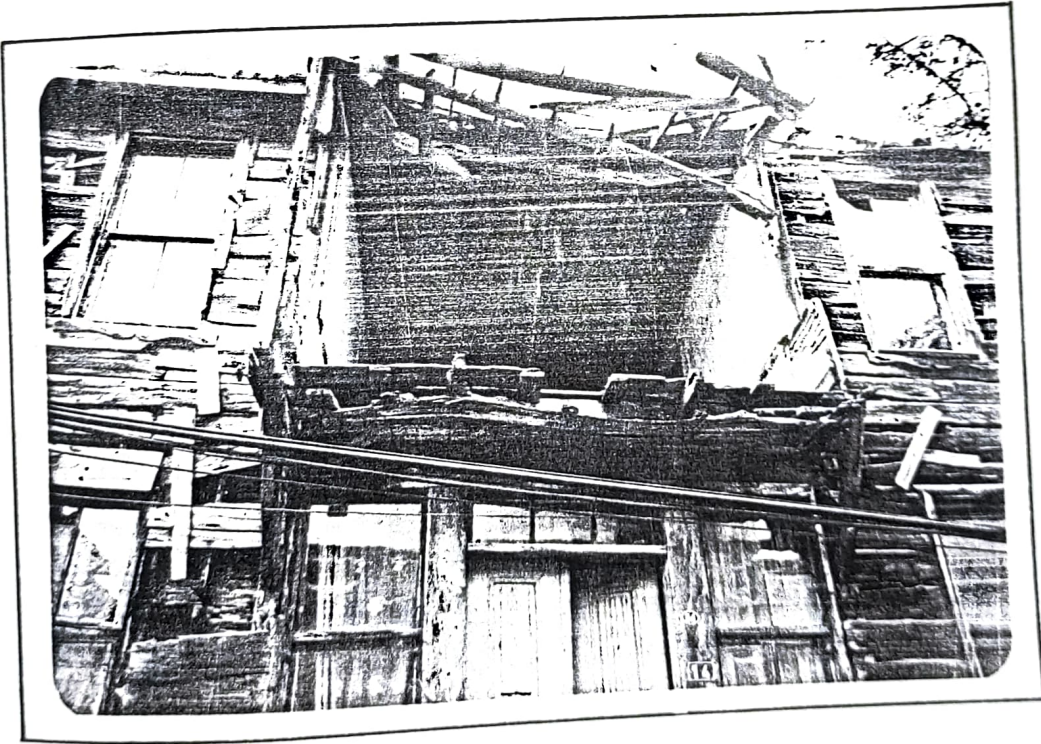
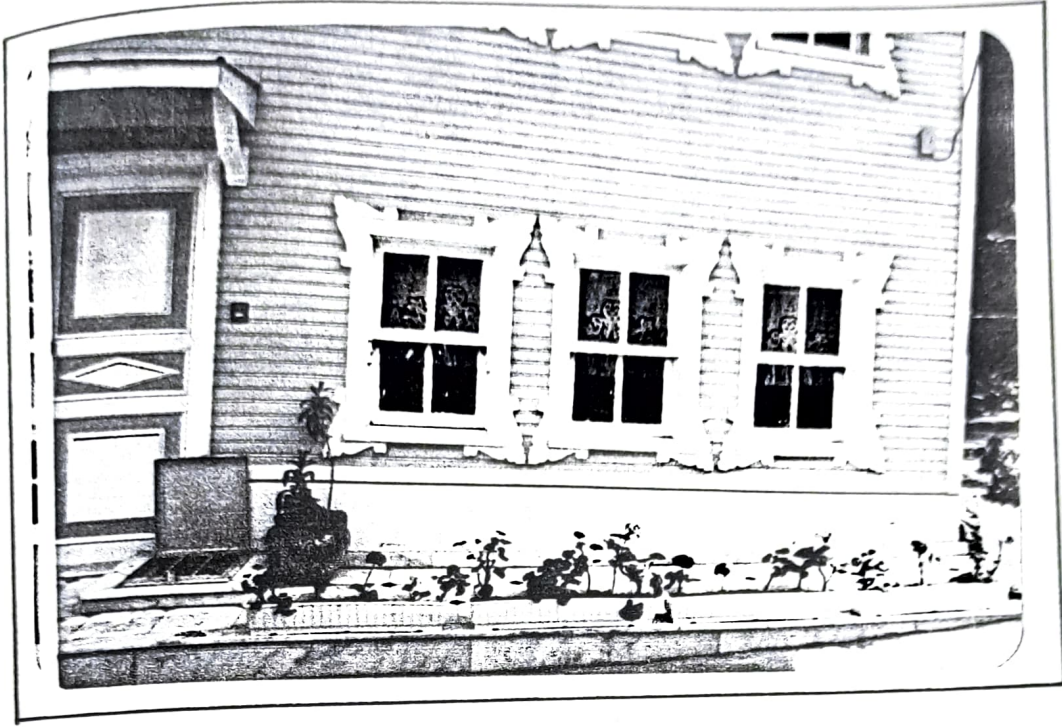
Fiziksel kalite açısından yapı analizinde yapının bina yaşı ve malzeme kalitesi göz önüne alınmaktadır (107). Anadolu Kavağı bogaz köyünde sıkça estetik değer taşıyan yapılarda fiziksel kalitesizlik, fiziksel açıdan kaliteli sayılabilen yapılarda ise estetiğin kötü olduğu görülmektedir. Analiz sonucu değerlendirmelerden belirlenen fiziksel ve estetik kalite açısından kötü olan yapıları yeniden düzenlemek, teyisi durumunda ise yapıları koruma altına almak, Anadolu Kavağı'nin özelliğini korumakta dikkate alınacak önemli bir husustur.

(107) bkz. Pafta 18.

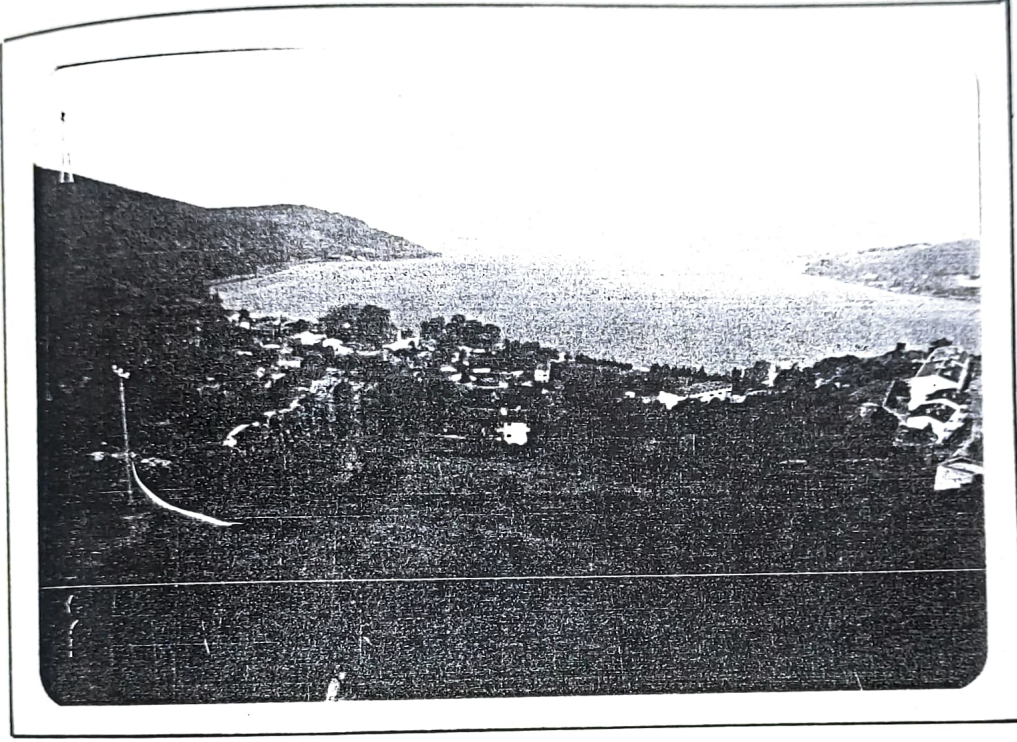
Resim 14. Fiziksel açıdan ^{iyi}, estetik açıdan ^{kötü} bir yapı örneği.

Anadolu Kavağı tarihi çatı görünümü, cephe oluşumu ve görüş ilişkileri kent dokusunu tanımada önemli bilgiler vermektedir. Yapı cepheleri, cephe malzemeleri ve cephe bölünmeleri tarihi cephe oluşumunu açıklamaktadırlar. Bu aşamada cephe bölünmelerinin hiyerarşik veya hiyerarşik olmayan düzende gerçekleştiklerini incelemek gerekmektedir. Beşinci bölümde tarihsel bina dokusunun analizi yapılacaktır. Ancak kente genel olarak baktığımızda, binaların cephe malzemesi açısından ayırımı yine de bazı bilgiler verebilir (108). Cephe malzemesi analizinde üç bölgede ahşap yapıların yoğun ve hakim olduğu görülmektedir. Geleneksel Türk mimarisini yansıtan bu bölgeleri betonlaşmaktan korumak, Anadolu Kavağı'nin kültürel değerinin azalmasını önleyecektir.

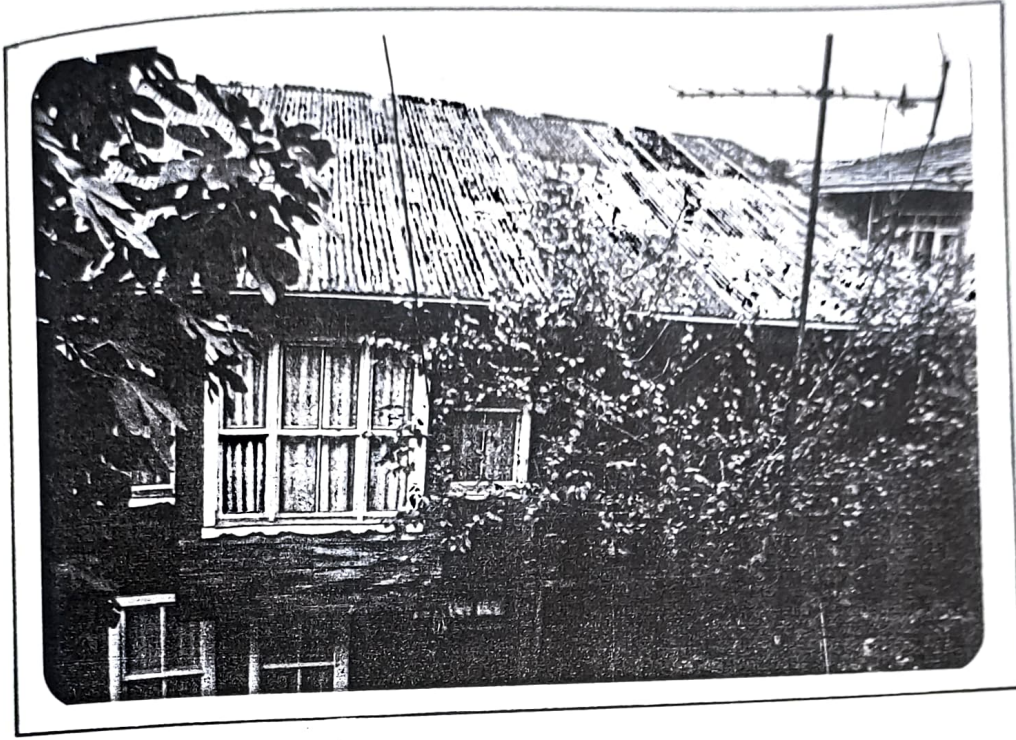
Resim 15.ve 16. Anadolu Kavağı'nda tarihi cephe 6rneklere

Anadolu Kavağı'na Yoros Kalesi civarından çekilen doku fotoğraflarından bakıldığında çatı peyzajı ve görünümü açısından dokunun oldukça homojen bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir.

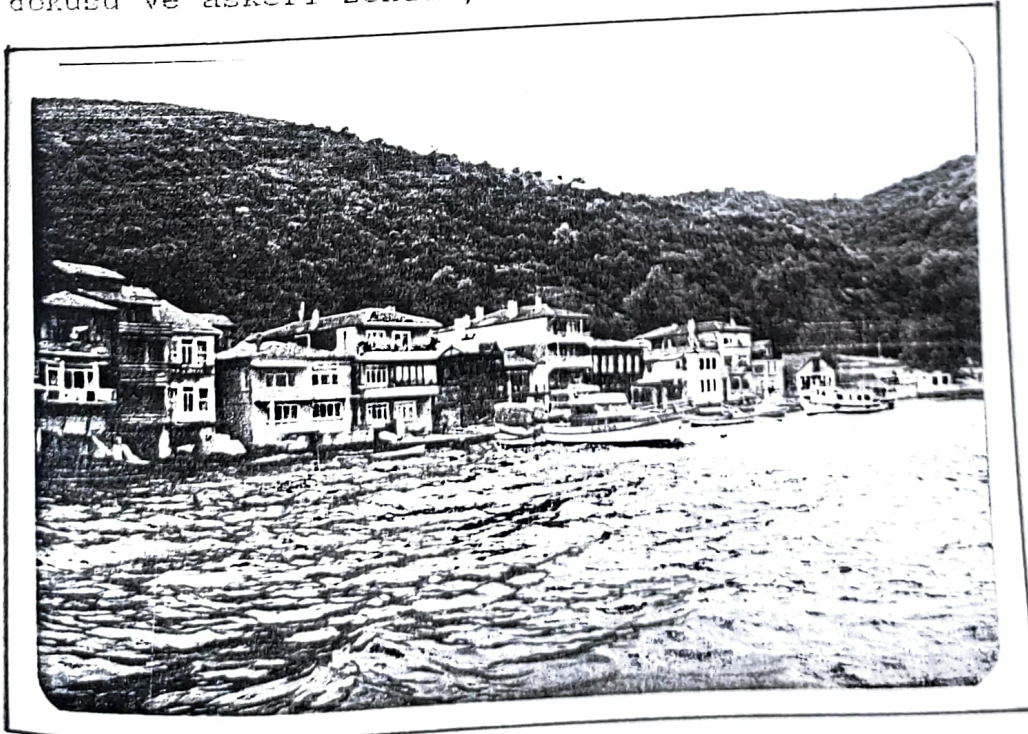
Resim 17. Yoros Kalesinden Anadolu Kavağı'na bakış.

Çatıların eğimi, açıları, malzemeleri ve çatı pencerelerin varlığı incelenmiş ve bu konuda Anadolu Kavağı köyünün ortak tasarım özellikleri gösterdikleri doğrulanmıştır. Genelde kirma çatı tipi yaygındır (109). Yer yer beşik çatı tipine de rastlanabilir. Dolayısıyla çatı pencereleri kullanılmamaktadır; çatı malzemesi olarak kiremitin kullanımı ise çatı eğilimlerini homojen şekilde belirlemektedir.

Resim 18. Anadolu Kavağı'nda tarihi çatı örneği

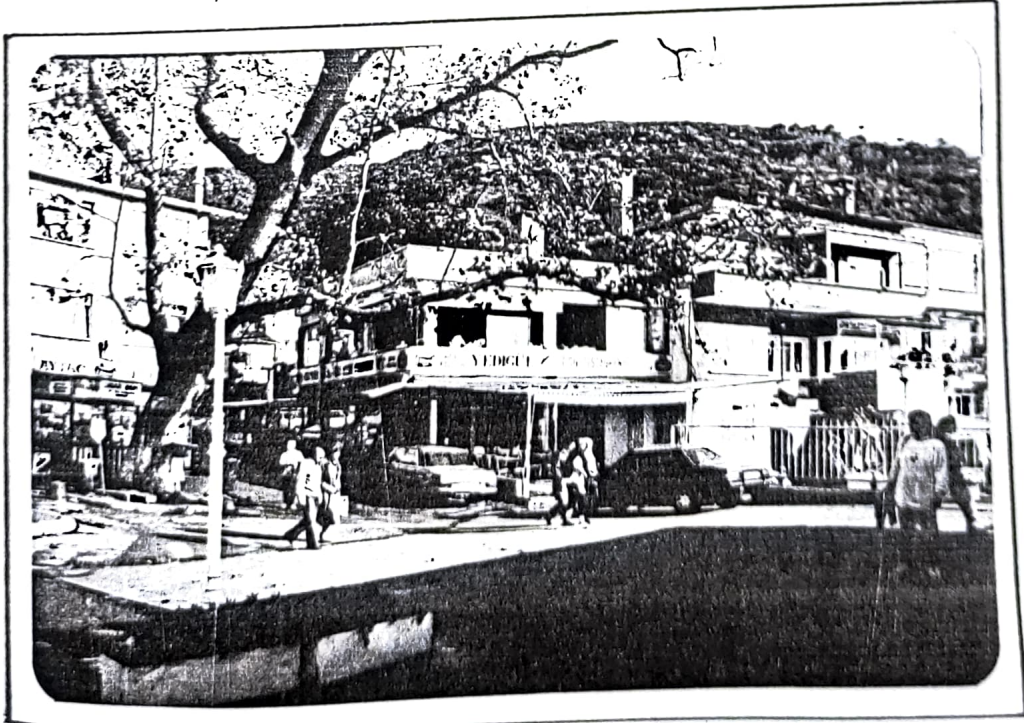
İmaj analizinde Anadolu Kavağı yerleşim bölgesinin belirleyici düzeni gösterilmektedir. Yerleşim alanı deniz, yoğun orman dokusu ve askeri zonla çevrilidir. Yerleşim alanında altı

Resim 19. Sınır oluşturan sahil bandı

Resim 20. Arazi işareti

Resim 21. Odak noktası (İskele meydanı)

nisbeten kendi içinde homojen bölge ayrılabilir. Bu bölgeleri birbirinden ayırmakla beraber, bölgeler arası ulaşımını (yani bağlantıları) sağlayan yol izleridir. Özellikle merkez bölgesinde odak noktaları göze çarpmaktadır. Tipik çıkmaz sokaklarda ve sahil bandında, yapıların oluşturduğu sınırlar kent imajini belirleyen öğelerdir (110).

2.3. TARIHSEL BİNA DOKUSUNUN ANALİZİ

2.3.1. TARİHİ ANLAM TAŞIYAN BİNALAR VE BÖLGELER

Her kent imajı tek tek yapıların imajlarının toplamı olduğuna daha önce de değinilmişti. Burada sadece tarihi ve/veya prestiji olabilecek yapılar rol oynamamakta; bunun dışında genellikle az dışünülen yapısal formlar da olusumlarda etkin olmaktadır. Ancak bu değerlere dayanarak özel bir binanın anlamı ve değeri ölçülebilir. Belli tekrarlanan özelliklerin altında yatan ilke ve kuralları kavramak için; böylece kentsel tasarımın temel ilkelerini analiz edebilmek için, kentin görünümünü belirleyen tüm binaları, yada en azından sokağa bir cephesini veren binaları tespit etmek gerekir (111).

Bu amaçla, öncelikle Anadolu Kavağı araştırma bölgesinde tarihi anlam taşıyan bina ve alanların gösterilmesine çalışıldı (112). Bu çalışmada yapılar tek bina veya bina grupları olarak değişik biçimde ifade edildiler. Hangi bina veya bina grubun ve hangi bölgenin tarihi bir anlam taşıdığını belirlemek için öncelikle tescilli binaların (tarihi özelliğe sahip olduğunu varsayarak) konumu belirlendi. Bunun dışında, yine de tescilli olmadığı halde eski olan ve çevresiyle uyumlu bina grupları oluşturan yapılar da bu kategoriye dahil edildi.

Tarihi binaların homojen şekilde gruplaştığı sokak veya meydan mekanları koruma amaçlı bölgeler olarak belirlendi (113).

A-BÖLGESİ: Macar Tabya Caddesi (sahil şeridi)

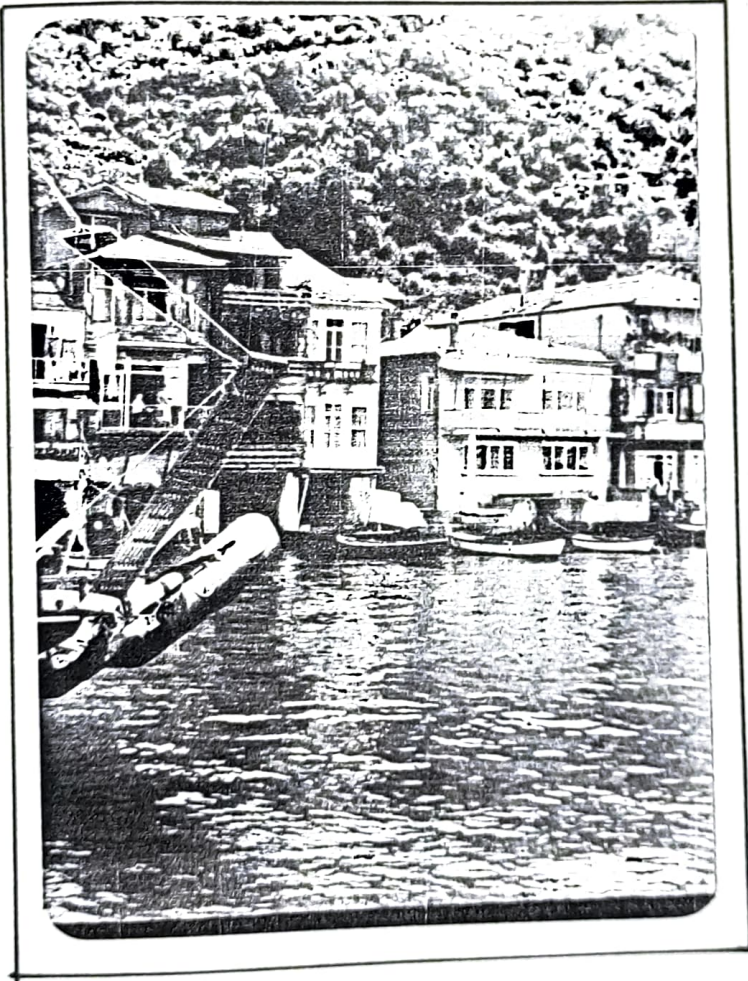
Sahil bandının sağ kolundaki yalılar grubu ve bunların sokak mekanları ile Macar Tabya Caddesi'nin askeri sınıra kadar

(111) Spenglin ve Wunderlich, op.cit., s.78

(112) bkz. Pafta 22.

(113) bkz. Pafta 23.

olan alanı bu bölgeyi temsil etmektedir. Denizle Anadolu Kavağı köyü arasında sınır oluşturan bu evler genelde ortak özelliklere sahiptirler. Bu ortak özelliklerin başında ilk katlarınının deniz cephesindeki kayikhane boşlukları ve bunların belli bir ritme sıralanması gelmektedir. Homojenite algısını pekiştiren diğer özellikler ise pencere ve balkonların ölçek ve prototipleridir. Ancak yer yer bu homojenite ölçeğe aykırı binalar ve çatı katları tarafından zedelenmektedir. Caddedeki evlerin sokak ve deniz cephelerinde de malzeme ve renk farklılıkları dikkati çekmektedirler. Ayrıca deniz cephesinde birinci kat kullanımını homojen değildir.

Resim 22. A-Bölgesin'deki yapılara denizden bakış

B-BÖLGESİ: Merkez

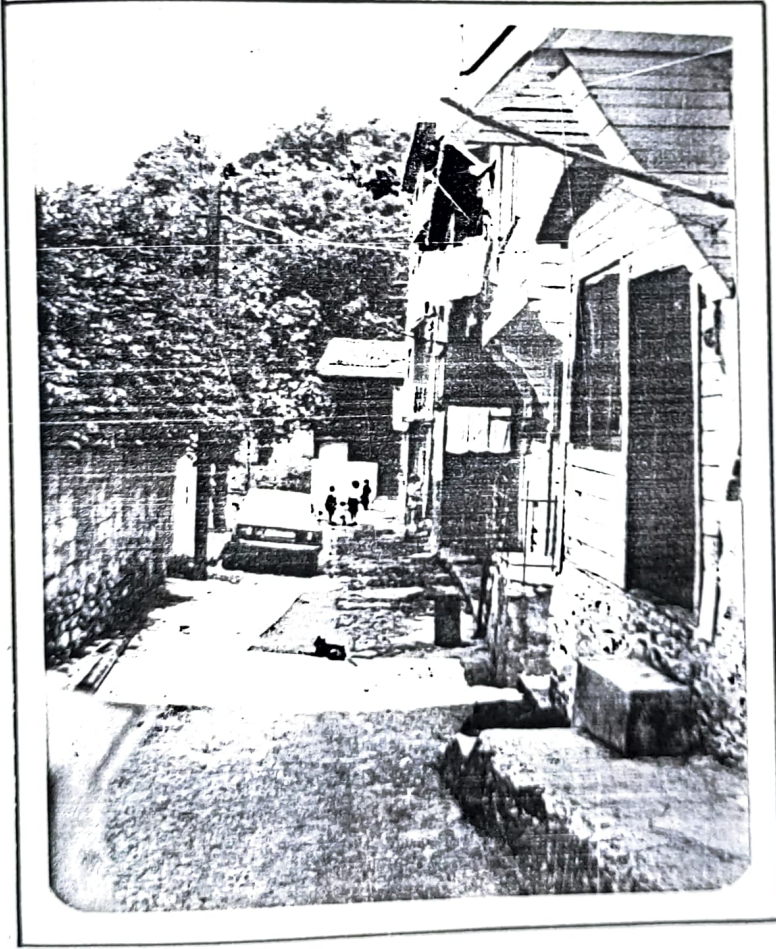
Kullanım fonksiyonları açısından tamamen ticaret ve eğlence turizme hitap eden, parsel strüktürü açısından dar, yerleşim olarak bitişik düzenli yapıların oluşturduğu Yüksek Yalı Caddesi, Eğri Boyun Caddesi ve İskele civarındaki otantik mekan dizileri Merkez bölgesini oluşturmaktadırlar. Tescilli yapı ve çok sayıda anıt ağacı ile Midilli Ali Reis Camii ve Evliya Hatun Çeşmesi'nin de içinde bulunduğu Merkez bölgesi denizle direkt bağlantısı nedeniyle kendine özgü özellikler içermektedir.

Resim 23. Merkez Bölgesinden görünüş

C-BÖLGESİ: Asaf Bey Sokağı

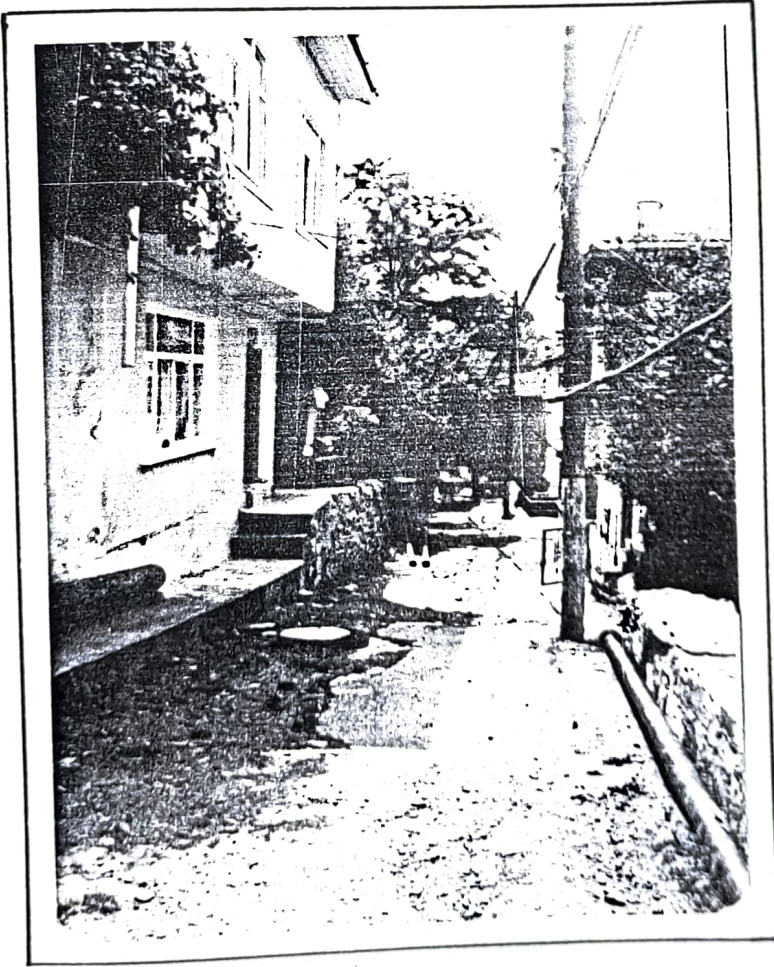
Asaf Bey Sokağı Anadolu Kavağı köyündeki özgün çıkmaz sokaklardan biri olması, sıra ev özelliğini sürdürmesi ve yapıların uslubu nedeniyle ayrı bir inceleme bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu sokakta tüm köyde dört yerde rastlanan ölçeğe bakiri tarafa yapılardan biri de bulunmaktadır. Ayrıca bu sokakta kısa mesafede ani parsel genişlik değişimlerine de rastlanmaktadır. Evlerin ölçek ve yaşantıları ile sokağa bir duvar oluşturmaları ve süreklilik göstermeleri tipik özelliklerindedir.

Resim 24. Asaf Bey Sokağı

D-BÖLGESİ: Molla Mehmet Sokağı

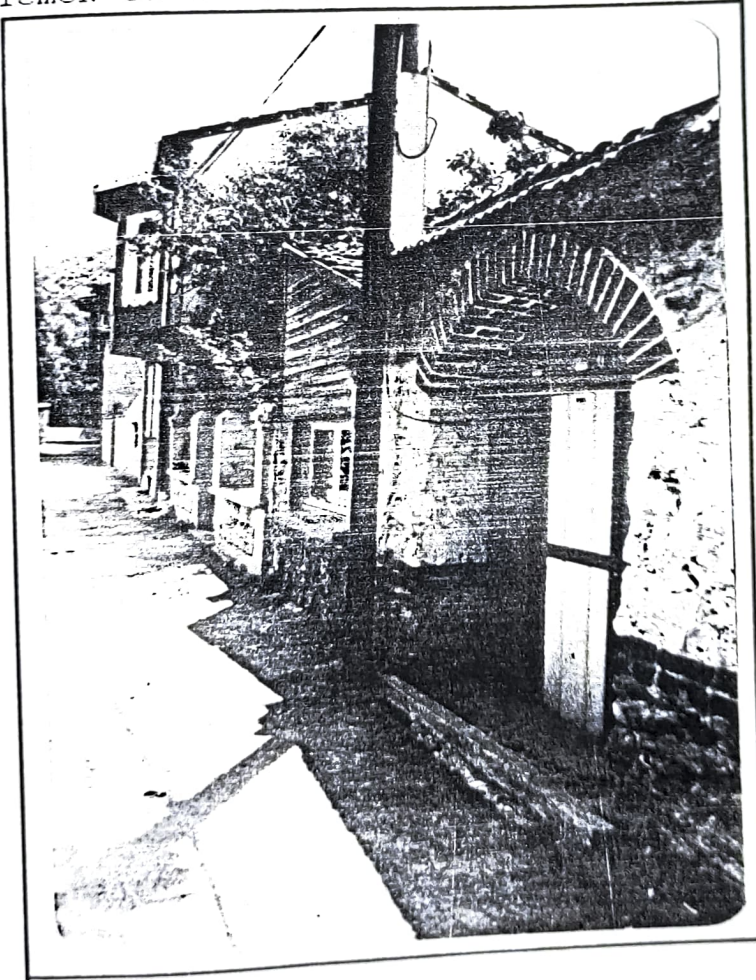
Mehmet Molla Sokağı bölgesi tamamen kırsal özellikler göstermesi ve homojen olması nedeniyle inceleme kapsamına alınmıştır. Bu bölgede arazinin doğal eğilimi ve görünümü evlerin belli aralıklarla inşaa edilerek tipik bir köy atmosferi yaratmaktadır. Sokağın konumu bahçeler, bahçe duvarlarının sürekliliği ve orman dokusu ile bütünleşmesi çekici görüş ilişkilerini doğurmaktadır. Her ne kadar sokağın sol tarafında dokuya aykırı yapılar bulunsa da, bu sokaktaki diğer yapıların doğal mallzemelerden oluşması, ahşap malzemenin çeşitliliği ve cephe düzenlemeleri bu bölgeye kendine has bir görünüm vermektedir.

Resim 25. Molla Mehmet Sokağı

F BÖLGESİ: Mirsah Paşa Sokağı (yukarı kesim)

Anadolu Kavağı köyündeki bir diğer tipik çıkmaz sokak olan bu bölgede belli periyodlarla aynı tip evin veya aynı bahçe duvarının (kemerli bahçe girişi gibi) tekrarlandığı göze çarpmaktadır. Sokak mekanına bir bütün olarak bakıldığında, yoğun ağaç dokusu ile bütünleşmiş dinamik bir mekan görüntüsü de gözlenmektedir. Bunlarla beraber Anadolu Kavağı köyündeki en başarılı restorasyon çalışmalarının da bu sokaktaki ahşap evlerde yapıldığı dikkati çekmektedir. Bu yapılar yolun iki yanına da eşit biçimde dağıldığından dolayı bu bölgeyi ikiye ayırıp incelemek de mümkündür.

Resim 26. Mirsah Paşa Sokağı

2.2.2. "DEKOMPOZİSYON": TASARIM ÖZELLİKLERİNİN TESPİTİ İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

METOD

Dekompozisyon yöntemiyle belirli bir bölgenin yapı karakteri belirlenmektedir. Yapıların özellikleri (doluluk-boşluk oranları, yatay izler v.b.) ayrı ayrı şematik bir biçimde ele alınmaktadır. Böylece birleştirici ve ayırıcı özellikler tespit edilebilmekte ve ortak tasarım özellikleri belirlenmektedir. Bu ortak özellikler ne denli sık varolan yapılarda yansıtılıyorsa, o denli doğru bir tiplere gidilmiş olunur.

Dekompozisyon metodunu açıklayan analiz dizisi sekiz düzeyde gerçekleşmektedir (114). Bu sekiz düzeyin ilk üçü kent yapıları ile ilgili ve plastik etki ile mekansal ilişkileri göstermektedir. Sebepsiz sapmalar bu analiz yöntemiyle vurgulanmış oluyor.

Birinci düzeyde; yapı gruplarının mekansal etkileri yatay kesitte gösteriliyor.

İkinci düzeyde ise yapıların genişliği ele alınmaktadır. En dar yapı ile diğer yapılar orantısız bir ilişkide görülür; böylece orantısız genişlikler gösteren yapılarda bir üst seviyede düzenlemelere gidilmesi için önerilerde bulunabilir.

Üçüncü düzeyde yapıların meydana getirdiği ritim, yükseklik farklılıkları ve düzensiz boşluk kesitleri kontur olarak belirlenmektedir. Bunun yanında da dikey duvarlarla çatı eğimlerinin arasındaki orantılar gözlenebilir.

Diğer beş düzeydeki incelemeler bina strüktürü ile; yani bina cephelerinin proporsiyonları, tertibi ve yüzey etkisi ile belirgin tekrarlamalarla ilgilidir. Fonksiyonel açıdan kaçınılmaz olan duvar boşlukları bir ayırım yapmak için birinci sene taşıyorlar. Duvar boşluklarının tertibi sayesinde simetri ve akslar hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Dördüncü düzeyde dikey alanların yükseklik ve genişlik oranları ile boşlukları çizimsel şekilde vurgulanır ve benzerlikler aranır. Aynıısı duvar ve çatı yükseklikleri için de geçerlidir.

Beşinci düzey çalışmalarını yapının strüktürünü, plastik tertibini ve süslemeleri konu ediyor. Cephelerdeki tertibin ve süslemenin grafiksel belirtilmesiyle tek elemanların nitelikleri (vurgulamalar; ayırımlar; birleştirmeler v.b.) daha iyi şekilde görülür.

Doluluk-boşluk oranı altıncı düzeyde incelenir. Binaları siyah boşluk cepheleri olarak göstermekle boşlukların oranı ortaya çıkar. Bu şekilde kat yükseklikleri ve kolon genişlikleri okunabilir. Özellikle zemin katlardaki bozulmalar belli olur.

Yedinci düzeyde boşlukların tertibi analize tabi tutulur. Boşlukların ayrı bir şekilde gösterilmesiyle, strüktürel düzenlemeler vurgulanır; yani, dikey ve düşey aks ilişkileri, alansal etkiler, simetrik ve asimetric tertipler.

Son aşamada malzeme ve renk analizine gidilir. Binaların yapımında kullanılan malzeme ne gibi sebeplere dayandığı araştırılır. Yazında da renk ve reklam panolarının etkisine değinilir.

Bu şekilde yapılan bir çalışma, özellikle tarihi değer taşıyan sokak ve meydan mekanlarında, asırlar boyunca sabit olan veya sapan elemanları belirlemede yararlıdır. Bir sokağın uyumlu ve aynı anda canlı görüntüde sabitlik ve sapma

karışımından belirlenir. Tüm cepheler sadece sabit elemanlardan oluşsa, bu mekan tekdüzelik ve monotonu etkisi yaratır. Sapmalar daha ağır basarlarsa ise tedirginlik ve kaotik bir etki meydana gelmiş olur.

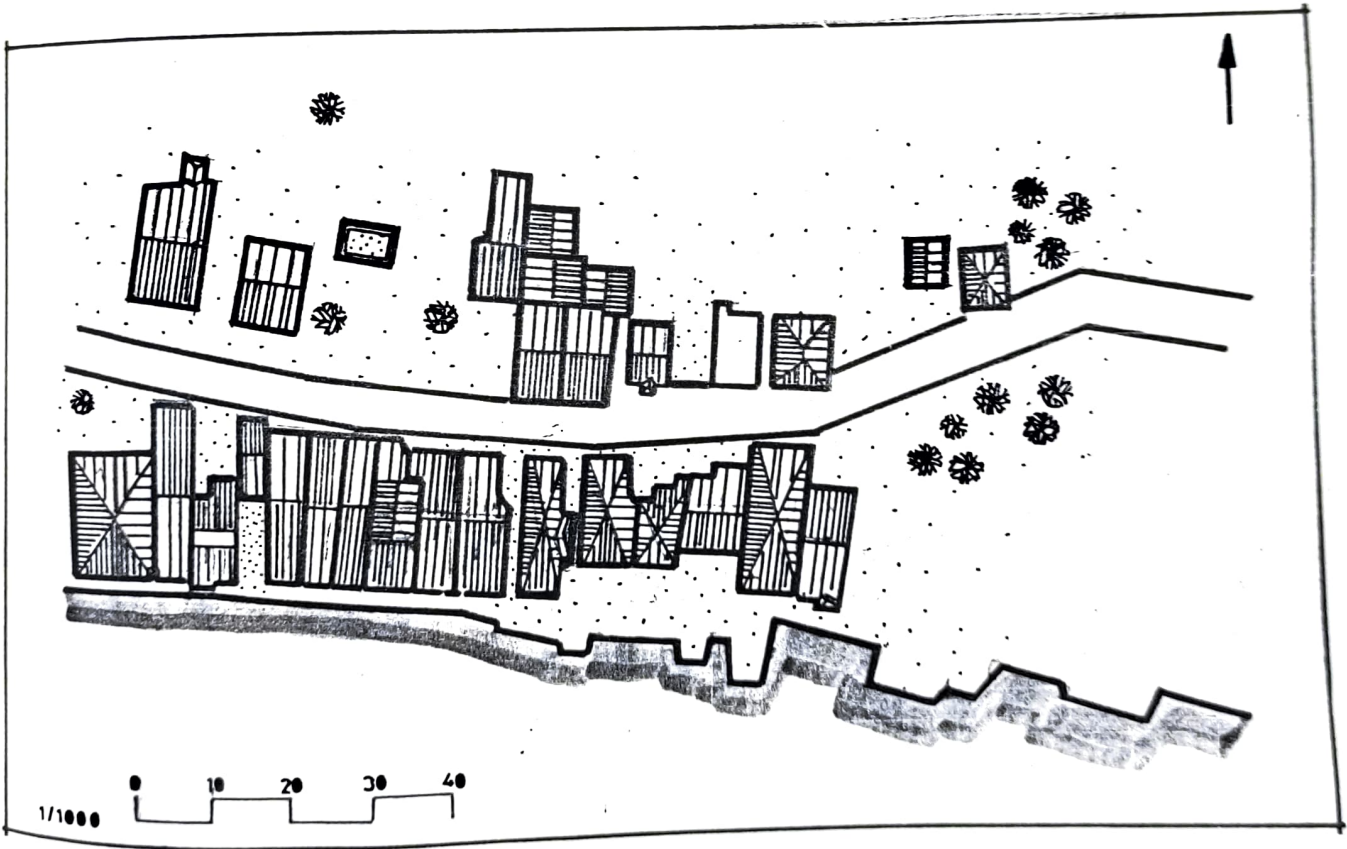
Bu nedenle yeni bir bina yapımında; tipolojik dengeyi bozmamak ve başarılı bir uygulama yapmak amacıyla; dekompozisyon yöntemi kullanılmak isteniyorsa; herşeyden önce tüm komşu binaların 1:200 ölçeğinde çizimi yapılmalıdır. Daha sonraki aşamada dekompozisyon yönteminin sekiz ayrı analiz dizisi uygulanarak yapının içinde yer alacağı çevrenin tasarım özellikleri tespit edilir. Çünkü bazen yeni yapının bölgesel özelliklerden de farklı olması istenebilir.

Bundan sonraki aşamada yeni yapımı da içine alan yapı grubu aynı analize tabi tutulur ve eski-yeni yapılanma özellikleri karşılaştırılır. Çalışmaya daha sonra çevreye karşı özelliklerin, vurgulayıcı noktaların ve sapmaların gerçekleştirilmesi ile devam edilir.

DEKOMPOZİSYON YÖNTEMİNİN SEÇİLEN TARİHİ
ÖNEM TAŞIYAN BÖLGELERDE UYGULANMASI

A-BÖLGESİ: Macar Tabya Caddesi (Sahil bandı)

Bu bölgede dekompozisyon analiz yöntemi yapılarak; sahil bandındaki yapı cepheleri yukarıda belirlenmiş sekiz ayrı analiz düzeyinde incelendiler (115). Diğer bölgelerden farklı olarak bu yapılarda yatay kesit deniz sınırını vermekte, yer yer geri çekilmeler olmasına rağmen yapılanmanın yatayda ortak bir çizgide gerçekleştiği de gözlenmektedir.

Sekil 39. Macar Tabya Caddesi'nin 1:1000 planı

(115) bkz. Pafta 24.

Bina genişliklerinin analiz edildiği ikinci düzeyde yapılarda iki ayrı eğilim dikkati çekmiştir. Bu gruplanma; ilk bölümdeki dar parselli yapılar (sol grup) ve ikinci bölümdeki geniş parselli yapılardır. Dar parsellerin oluşturduğu ritmi sürdürmek için ikinci gruptaki yapılar belli cephe takıları ve tertipleriyle homojen bir cephe düzenine ulaşabilirler (116).

Üçüncü düzey olan kontur ve yapıların silüetteki ritimlerinde; çati düzenleri ve kayıkhanelerde belli seviye farklılıkları ile doğal olarak yaratılan ritmin zengin bir görünüm verdiği gözlenmektedir. Buna karşın yasak çikılan çati katlarının bu ritmi bozduğu da dikkati çekmektedir. Zaten yasalara aykırı olan bu katların tamamıyla kaldırılması ritmin devamlılığı için kaçınılmazdır.

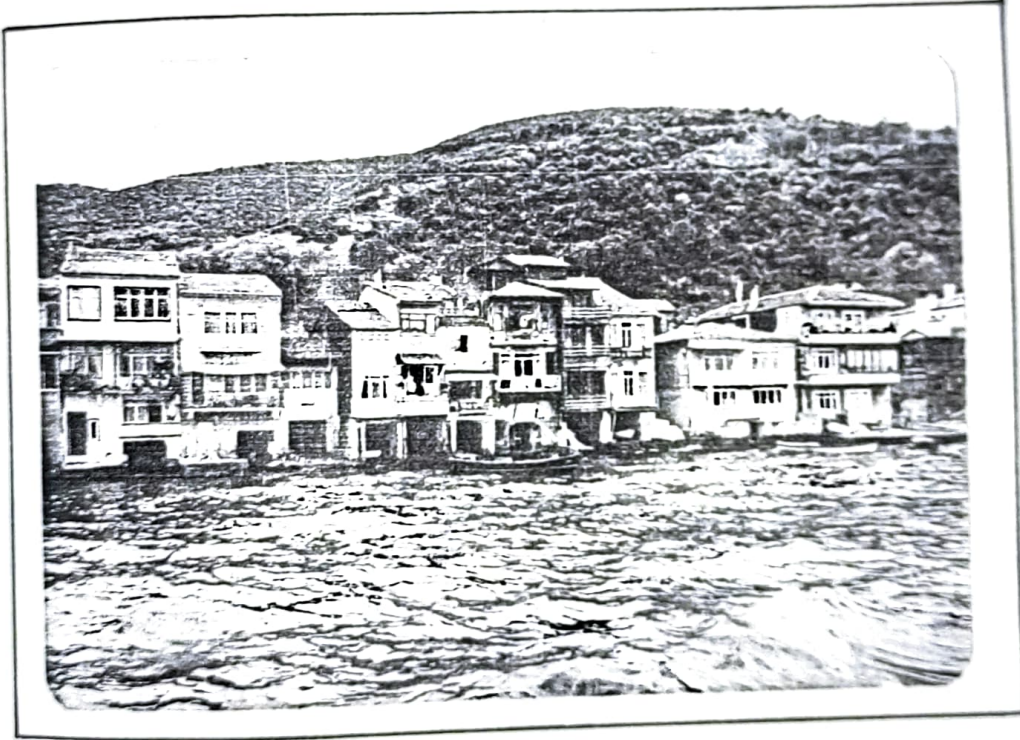
Bundan sonraki bina strüktürü ile ilgili analiz düzeyleri yapılardaki plastik etkileri, doluluk-boşluk oranlarını, v.b. incelemektedir. Dördüncü analiz düzeyinde proporsiyonlar gösterilmekte ve geniş parselli yapılarda genel proporsiyonun bozulmuş olduğu görülmektedir. Bu yapılarda bina genişlik-yükseklik orantısızlığı ve boşlukların monotonluk etkisi vermek şekilde tekrarlanmaları göze çarpmaktadır. Bu olumsuz yapılanmayı düzeltmek için, geniş parselli binalarda cumba olayından yararlanılmış ve uyumsuzluğun yumuşatılmasına çalışılmıştır.

Beşinci düzeyde cephe takıları incelenmiş ve olumlu noktalara rastlanılmıştır. Genellikle yalı niteliğindeki dar parselli yapılarda balkonlar ve öne çıkmalar zengin bir görünüm sağlamaktadırlar. Buna karşın yeni yapılanmalarda tekdüze balkon elemanlarının dışında fazlaca cephe tertibine gidilmediği görülmektedir.

Altıncı ve yedinci düzeylerde yapılardaki doluluk-boşluk oranları incelenmektedir. Bu aşamalarda eski ve tescilli yapılardaki pencere boşluklarının deforme edilmiş olduğu,

dar-uzun Türk/Boğaz pencere ölçeğinin terk edilmiş olduğu dikkati çekiyor. Buna ek olarak yeni yapılarda büyük ve orantısız pencerelerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Burada simetriği bozmayacak şekilde büyük pencerelerin yerine daha çok, ama dar ve uzun geleneksel pencere tipinin kullanılması önerilebilir.

Son düzeydeki analizde malzeme ve cephe renkleri ele alınmaktadır. Görüldüğü gibi çatı malzemesindeki homojenlik, bina cephelerindeki heterojen görünümle zıt düşmemektedir. Bu durum görsel çeşitlilik açısından da olumlu bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Resim 27. Macar Tabya Caddesi'ndeki sahil evlerinin denizden görünümü

B-BÖLGESİ: Merkez

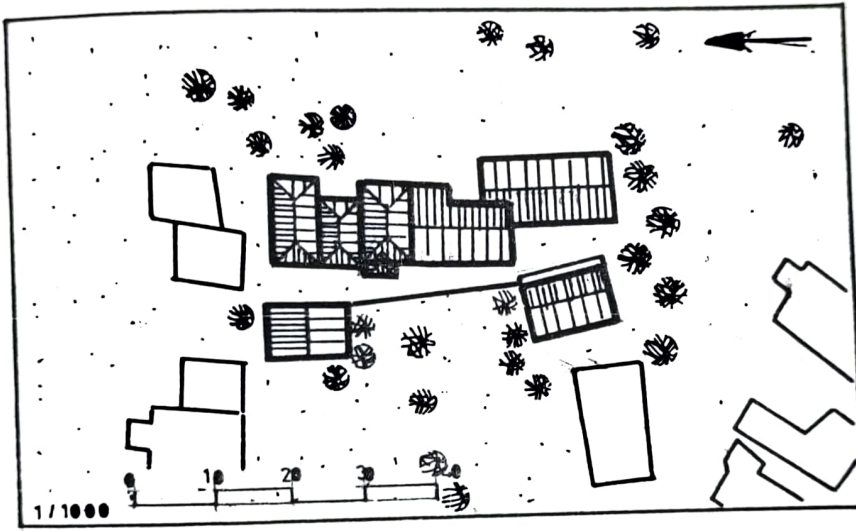
Eğri Boyun ve Yüksek Yalı caddelerini içine alan merkez bölgesinde, gerek kullanım açısından, gerekse mekansal ve yapısal farklılıklardan dolayı dekompozisyon yöntemi yapılamamıştır. Bu bölgenin analizi için tüm mekanı oluşturan mekan dizilerini tanıtmaya ve tespit edilen sorunlar doğrultusunda mekanın yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir (117).

Küçük bir yerleşim biriminin merkezi olmasından dolayı, birbirini izleyen küçük mekan bölümlerinin bir toplamı olarak algılanmaktadır. Ticaret işlevine gününbirlik turizmin eklenmesiyle yoğunluğu fazlaca artmıştır. Bu oluşuma trafik yolunun varlığı da eklenince önemli mekansal sorunlar kendini göstermektedir.

Daha önceki bölümlerde kent strüktürü araştırma zemininde yapılan analizlerde de görüldüğü gibi; iskele meydanının kuzeyindeki otobüs durağı ve park alanı, camii çevresi ve merkez bölge-askeri sınır geçiş alanı kritik noktalar olarak değerlendirilmektedir. Pafta 26.'da dokusal bir düzenlemeden yola çıkılarak bu bölgelere yeni mekansal ve toplayıcı işlevler kazandırılmaya çalışılmış ve merkez bölgenin ulaşım ile ilişkisi, yaya-araba trafik yol ayrımı ve merkezin genişleme imkanları sunulmuştur. Lokantaların bulunduğu başarılı mekan parçalarının ise iskele ile bağlantıları kurularak bir süreklilik içinde gelişmeleri önerilmiştir.

C-BÖLGESİ: Asaf Bey Sokağı

Asaf Bey Sokağı dekompozisyon analiz yöntemindeki ilk analiz düzeyinde yapıların yatay kesitteki izleri incelenmiş ve ilk dört evden sonra ani bir geriye çekilme dikkati çekmiştir (118). Sokağın topografyasının ve bir çıkmaz sokak olmasının bunda önemli bir payı olduğu görülmekte, ayrıca bu oluşum boş bir sokak mekanını da yaratmaktadır.

Sekil 40. Asaf Bey Sokağı'nın 1:1000 planı

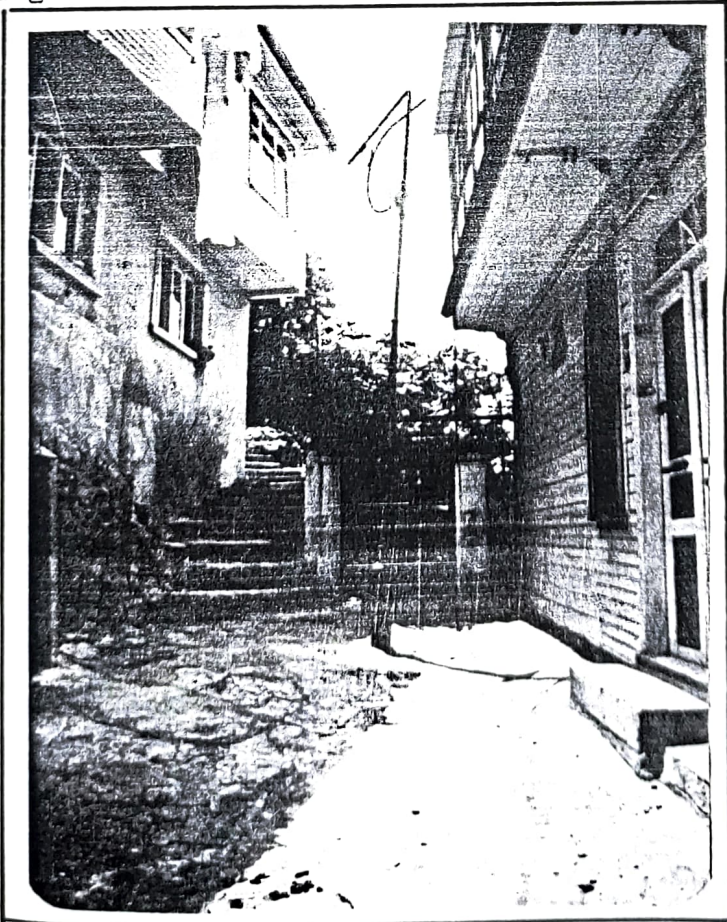
İkinci analiz düzeyinde yapı genişliklerinin incelenmesinde ilk evlerdeki benzerlik sokak sonunda bozulmuştur. Bu Türk çıkmaz sokağında, sokağın sonunda en geniş evlerin bulunmasıyla açıklanabilir. Ancak bu ritmin bozulmaması için bu cephelerin ve çatıların belli eklemelerle sokağa uyumu sağlanmalıdır.

Üçüncü analiz düzeyinde kontur ve ritm incelenmesinde sokak başındaki yapının boyut ve yükseklik olarak ölçeğe aykırı

tutumu göze çarpmaktadır. Bu durum yapıların çatı seviyelerini ve çatılarının ritmini bozmaktadır.

Dördüncü seviye olan proporsiyon incelenmesinde dar ve geniş parselli evlerin eşit sayıdaki dağılımı ve özellikle eski yapılardaki bina genişlik-yükseklik oranının benzerlik taşıdığı gözlenmektedir. Farklı pencere boyutlarında ise belli bir uyumun varlığından söz edilebilir.

Beşinci analiz düzeyinde plastik etkiler ve cephe düzenleri incelenmiş, ilk iki uyumsuz yapı dışında sokağa süreklilik kazandıran homojen elemanlar ve takılar göze çarpmıştır. Altıncı ve yedinci düzeylerde doluluk-boşluk oranları analiz edilmiş ve yeni yapı olan ilk iki yapı dışında geleneksel pencere oranlarına sadık kalındığı belirlenmiştir. Bunun yanında zemin kat kullanımları ve kat hizalarında da belli bir uyum görülmektedir.

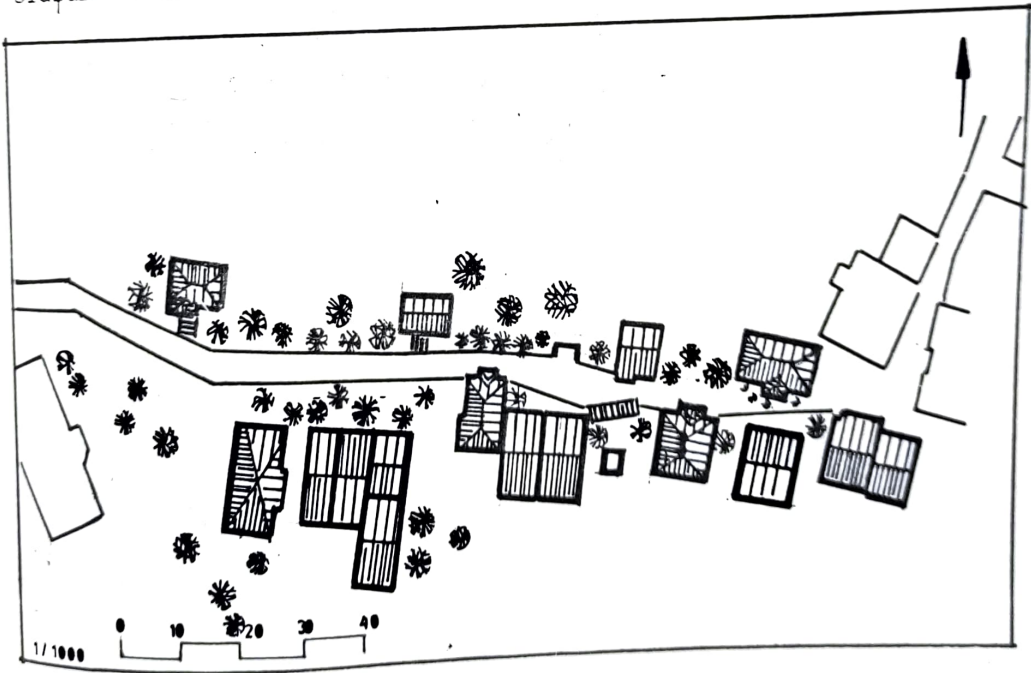

Resim 28. Asaf Bey Sokağı'ndan bir görünüş

Malzeme ve renk kullanımını konu alan son analiz düzeyinde geleneksel yapıların zengin bir çeşitlilik ve uyum içinde oldukları, çatı rengi ve malzemesinde homojenitenin korunduğu görülmektedir. Ancak yeni yapılarda soğuk ve uyumsuz cephe renk türleri olumsuz şekilde göze çarpmaktadır.

D-BÖLGESİ: Molla Mehmet Sokağı

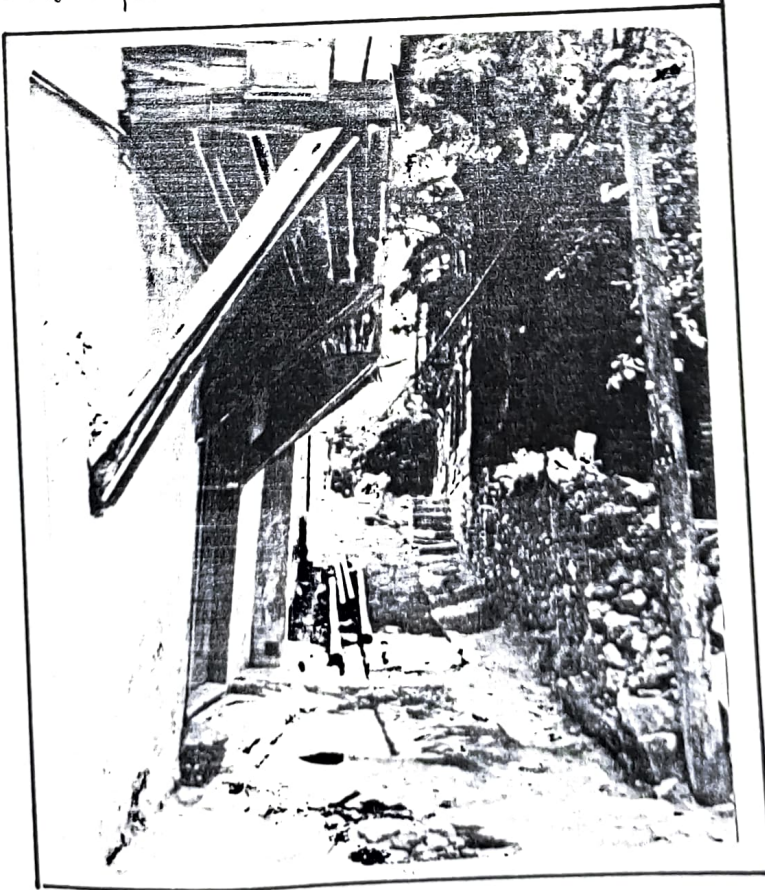
Molla Mehmet Sokağı tümüyle homojen bir yapıda olduğundan dolayı, sokağın en karakteristik olan sağ kolu analiz edilmiştir (119). Bu analizin ilk düzeyinde bahçe duvarlarının devamlılığına rağmen yapılarda yatay seviye farklılıklarına rastlanılmıştır. Sokağın köy atmosferi ve bahçeli ev düzeni bu oluşumun ana sebebi olarak gösterilebilir.

Sekil 41. Molla Mehmet Sokağı'nin 1:1000 planı

İkinci düzeydeki genişlik analizinde tümüyle ahşap ve geleneksel olan bu grup yapılarında homojenlik ve süreklilik kendini göstermektedir. Kontur incelendiğinde ise, kat sayılarındaki ve çatı formlarındaki uyumla ritm korunmakta, bahçe duvarlarının varlığı ile ani iniş çıkışların önüne geçilmiş olmaktadır. Proporsiyon ve cephe düzenlerinde geleneksel ve deforme olmamış özellikler görülmektedir. Balkon düzeni, cumba düzeni ve pencere tiplerinin çeşitliliği oldukça olumlu bir düzeydedir.

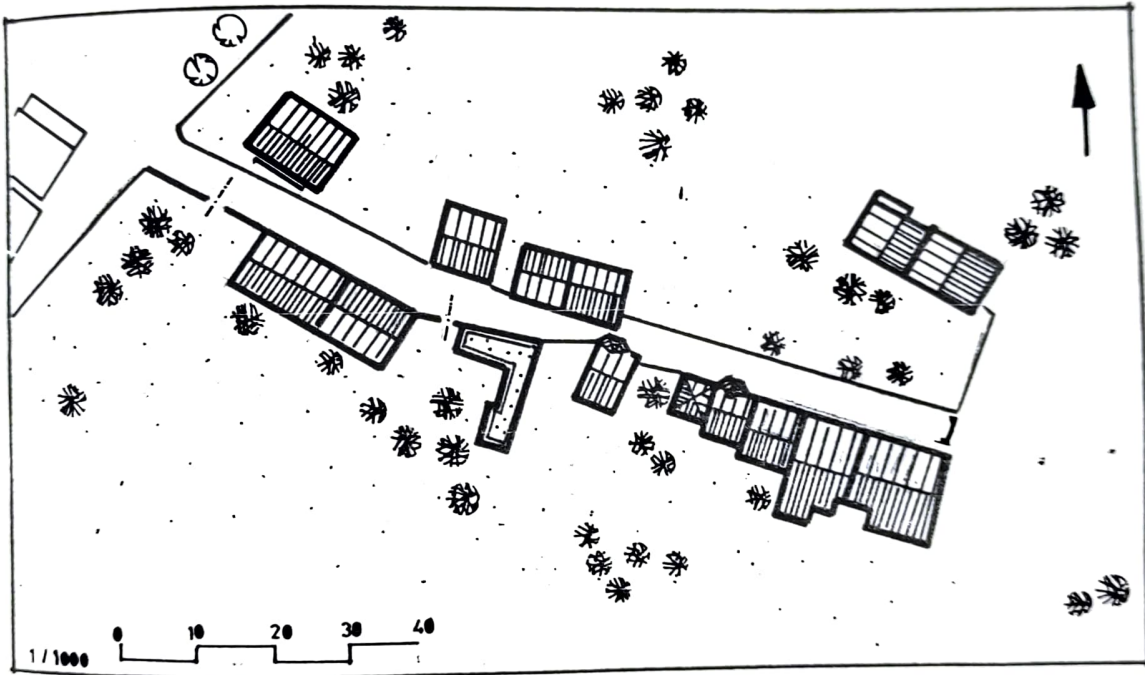
Doluluk-boşluk oranlarının, kat seviyelerinin ve simetrisinin incelendiği altıncı ve yedinci analiz düzeylerinde; pencere boşluklarının yapıyla orantılı geliştiği, zemin kat kullanımlarında homojen davranıldığı ve simetrisinin varlığından söz edilebilir. Malzeme ve renk açısından Molla Mehmet Sokakı'nda ahşap, renkli ahşap ve doğal malzeme kullanımları göze çarpmakta ve bunların yarattığı uyum da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Resim 29. Molla Mehmet Sokakı'ndan bir görünüm

E-BÖLGESİ: Mirsah Paşa Sokağı (Yukarı kesim)

Bu sokakta karakteristik elemanlar sokağın iki tarafı boyunca geliştiğinden dolayı iki ayrı dekompozisyon çalışması yapılmıştır. İlk grupta sokağın sol yanı alınmıştır. Bu kısmın diğer gruba göre daha seyrek bir yapılanma sergilediği gözlenmektedir (120).

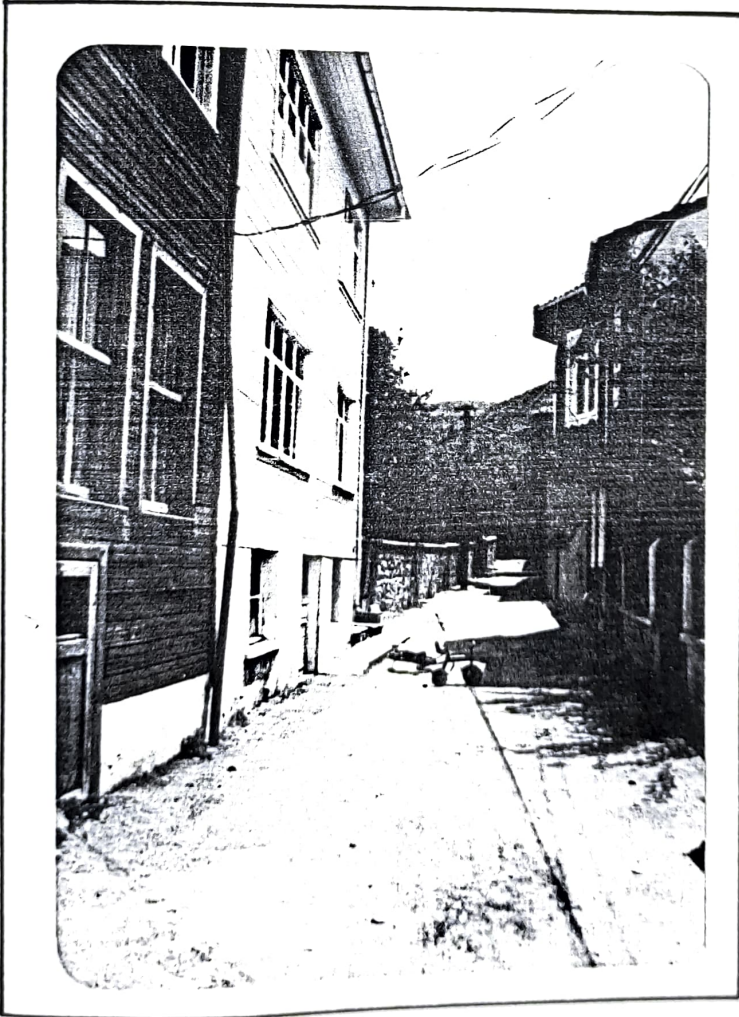

Sekil 42. Mirsah Paşa Sokağı'nın 1:1000 planı

Bu grupta ilk düzey analizinde, yatay kesitte Eleneksel yapı tipleri ile bir süreklilik sağlanmışken ani bir Eeri çekilmeyle güzergâhin değişim gösterdiği gözlenmektedir. Bu değişim sokağa bakan yapı tipinden bahçe içli ev tipine geçiştir. Genişlik analizinde genelde geniş ölçekli yapıya aykırı tek bir yapıda dar bir gelişim gözlenmektedir. Kontur incelenmesinde, son iki yapıdaki çatı formunun farklılığı

dışında kat sayısındaki uyum nedeniyle ritm sağlanmaktadır. Bahçe duvarlarının varlığı bu ritmi kuvvetlendirmektedir.

Dördüncü analiz düzeyinde proporsiyon analizi yapılarak bina genişlik-yükseklik oranlarında benzerliğin korunduğu gözlemlenmektedir. Cephe düzenlerinde ise cumba kullanımları yerine küçük balkon tiplerinin tercih edildiği dikkati çekiyor. Doluluk-boşluk oranlarında ise simetrisinin korunduğu, kat seviyelerin uyumu ve pencere boyutlarındaki uyum belirlenmiştir. Sokağın iki tarafındaki yapılarda geleneksel malzemenin kullanıldığı, ancak yer yer bu homojenliğin bozulduğu izlenmektedir.

Resim 30. Mirsah Paşa Sokakı'ndan bir görünüm

Mirsah Paşa Sokağı'nın sağ kolunun analizinde ise, su bususlar dikkati çekmektedir (121). İlk düzey analizlerde yatay kesitte bir devamlılık gözlenmekte, bu devamlılık yer yer sokağa bakan cumbalarla da kuvvetlendirilmektedir. Cephe genişliği analizinde ise, en dar ve en geniş parsellere rağmen bir ara ölçü tekrarlanmıştır. Bu genişlik farklılığı içinde en geniş cephede ve en dar cephede yeni bir kural geliştirilmelidir.

Kontur analizinde ise, ölçüğe aykırı yapı olmaması, yer yer bahçe duvarlarının yapı arası boşluklarda devamı ve çatı biçimlerinin ve cumba çatılarının tekrarı ile belli bir ritmden bahsetmek mümkündür. Dördüncü analiz düzeyinde proporsiyonlar incelenmiş; en dar ve en geniş yapılar dışında yapı genişlik-yükseklik oranının uyumu dikkati çekmiştir. Cephe takıları ve düzenlemelerinde ise, aynı cumba elemanın ve aynı giriş kapısının belli periyotlarla tekrarlandığı görülmektedir.

Yedinci ve sekizinci analiz düzeylerinde doluluk-boşluk oranları incelenmiş, yeni yapılardaki ölçeksiz büyük boşluk kullanımlarına rağmen geleneksel tipin hakim olduğu saptanmıştır.

3. BÖLÜM - SONUÇ VE TARTIŞMA

Bir kentin planlı bir biçimde gelişmesi için imar planlarının dışında doku ölçeğine inmenin ne derece gerekli olduğu bu çalışmanın teorik kısmında vurgulanmıştı. Doku ölçeğinde yapılan analizler sonucu, kentin karakteristik özellikleri tasarım rehberlerinde belirlenir ve yeni yapılanmalar için doğrultular verilir.

Anadolu Kavağı bogaz köyünde Federal Almanya'da bulunan tarihi Hameln kentinde uygulanan Kentsel Tasarım Analiz Teknikleri örnek olarak seçildi. Her ne kadar Orta Avrupa'da yerleşik, uzun bir tarihi geçmiş ve gelişime sahip olan bir kentin dokusu ile, Bogaziçi'nde yerleşik bir köyün dokusu farklılıklar gösterebilir de, Spenglin ve Wunderlich'in kullandıkları analiz teknikleri kanımızca Anadolu Kavağı'ndaki tarihi geçmişe sahip köyün incelenmesinde de kullanılabilir.

Anadolu Kavağı'nın askeri bölge alanı kapsamında olması bu köyü İstanbul metropolü ile kıyasla nispeten anarşik yapılanmadan korumuştur. Askeri zonlarla çevrili olmanın beraberinde getirdiği korunmuşluk, nedense olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Köy fazla gelişmemiş bir yapı sergilemektedir; gelişme olanakları sınırlıdır; ve ulaşım zorlukları açısından İstanbul metropolünden kopuk bir konuma sahiptir. Bütün bu olumsuzluklar gelişmemizi de etkilemiştir. Anadolu Kavağı bogaz köyünün yüzde seksen-doksan alanında yerleşmiş olan askeri zon, halkın ve turistlerin kullanımına kapalı olmanın yanında, yasak bölge niteliğinden dolayı araştırma kapsamının dışında tutulmak zorundaydı. Köyün atmosferine damgasını vuran; tepelerden ve şehrin diğer noktalarından da olumsuz şekilde göze çarpan askeri bina ve tesisleri araştırmaya dahil edememek araştırma sonuçlarının değerini mutlaka etkileyecektir. Yine de Anadolu Kavağı köyünün tarihi niteliğini korumak amacıyla geliştirilecek bir tasarım

rehberi için bir ön çalışma yapma gereğine inanmaktayız.

Kent strüktürü araştırma zemini olarak incelendiğinde kullanım ve islev açısından merkez bölgesinin Anadolu Kavağı köyünde büyük bir önem taşıdığı belli olmuştur. Merkez bölgesindeki doku analizi sonucunda; dokunun küçük bir balıkcı köyü merkezi niteliğinden turistik ve ticari amaçlı bir merkeze dönmüş olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle gelişme olanağı olmayan merkez mekanlarında önemli sorunlar yaratmış, işlev değişimi ile; dar ve yoğun sokaklar oluşmuştur. Ticari amaçlı arazi kullanımı gittikçe merkez bölgeden ana artere de taşmaktadır. Bu noktada ileride yapılması gereken bir tasarım rehberinde köyün ticari-turistik işlevine uygun planlar yapılmalı, dokunun ticari-turistik bir merkez olmasını yönlendirecek kararlar belirlenmelidir.

Kentin turistik amaca yönelik olabileceğine karar verildiğinde, dokuyu simgeleyen Yoros Kalesi çıkışının daha cazip hale getirilmesi, tüm köy yollarının yeniden düzenlenmesi, günübirlik turizmin yanı sıra haftasonu turizmi ve pansiyonculuğun teşviki de sağlanmalıdır. Anadolu Kavağında turistik bir alt yapı ve çekiçliliğin varlığı, homojen ve karakteristik bölgelerin korunmuşluğu ve askeri zon kısıtlamaları yüzünden sanayiinin gelişmemesi bu dokuda turizm işlevinin desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Merkez bölgesinde tarihi nitelik; yapılardan değil, mekan ve mekan dizilerinden belirlenmektedir. Dolayısıyla bu bölgede dekompozisyon çalışmasından vaz geçilmiş, mekan ve mekan dizilerin analizi ön planda tutulmuştur. Bu analizler sonucunda, merkez bölgesinin yaya ulaşımına ayrılması ve merkezdeki sıkışıklık getiren kritik noktaların düzeltilmesi için öneriler sunuldu.

Diğer belirlenmiş bölgelerde ise bina strüktürü analizi dekompozisyon yöntemiyle yapılmıştır. Sonuç olarak geleneksel ev tipi ve ahsap malzeme kullanımı seçilmiş bölgelere homojen bir görünüm vermekteler. Ancak tüm bölgelerde nisbeten yeni

yapılanmanın sürekliliği bozacak nitelikte olduğu; bu yüzden yeni yapılanmalar için kısa vadede yönlendirici sınırlar getirilmesi gerektiği görülmüştür. Bu yönlendirici işleve sahip sınırlamalar tasarım rehberi vasıtasıyla belirlenir. Böyle bir tasarım rehberine örnek olarak, büyük prestij sahibi olan Sahil bandındaki evlerin öneri projesi hazırlanarak, belirleyici ilkeler saptanmıştır.

Kent strüktürü ve bina strüktürü araştırma zeminlerinde yapılan çalışmalarda Anadolu Kavağı bogaz köyü için bir tasarım rehberin hazırlanması zorunluluğuna isaret edilmişti. Bogaz yasası, tescilli yapıların korunması için çıkartılan yasalar ve imar planları bu dokuyu korumada ve zenginleştirmede yetersiz kalmaktadırlar. Homojen bölgelerin korunması, bu bölgelerdeki ortak tasarım özelliklerinin zenginleştirilmesi, bazı bölgelerde gelişen heterojen yapının düzen altına alınması ve genel dokunun korunarak yönlendirilmesi için bir tasarım rehberi düzenlemek zorunludur. Ayrıca bu rehber gelecekte askeri zonun bölgeden çekilmesi durumundaki yerleşim ve yapı kararlarını da daha sağlıklı olarak yönlendirecektir. Anadolu Kavagi bogaz köyünün İstanbul metropolüne dahil olması veya kopuk olma özelliğini sürdürme durumu da rehberde incelenerek karara bağlanmalıdır.

Bu çalışma her ne kadar böyle bir tasarım rehberi için bir zemin hazırlamayı tasarlamış ise de, tasarım kararların verilmesinden önce baska araştırmalara da gidilmesi kaçınılmazdır. Dekompozisyon tekniğinin özelliği bir dereceye kadar sübjektif (öznel) değerlendirmelerde bulunması ile belirtilmişti. Dekompozisyon analizlerin başka araştırmacılar tarafından da tekrarlanmasıyla, örneklem çeşitleri çoğalabilir; böylece yeni sentezlere gidilebilir ve sunulacak öneriler daha sağlam bir zemine oturabilir.

Bunun dışında bir tasarım rehberin hazırlanması için interdisipliner bulgulara da ihtiyaç vardır. Örneğin; sosyologlar tarafından yerleşim alanında yaşayan insanların istek ve beklentileri araştırılır. Bunları da baz olarak alarak; kent tasarımını sadece bir teknik yaklaşımdan ibaret etmekten

kaçınılmazdır. Kenti ekonomik, kültürel, sosyal ve tarihi bir birleşim olarak düşünürsek, tasarım rehberi için hazırlık çalışmalarının ne derece değişik ve kapsamlı olması gerektiğini de belirlemiş oluruz. Bu çalışma ile, yeni bir yönetimi uygulamakla beraber, gelecekte hazırlanacak olan bir tasarım rehberi için teknik açıdan bir analiz sunulmaktadır.

PAFTALAR

- Pafta 0. Diapozit Noktaları Ve Görüş İlişkileri
- Pafta 1. Anadolu Kavağı Genel Durum (1:5000)
- Pafta 2. Anadolu Kavağı Doku Analizi (1:2000)
- Pafta 3. Tescilli Yapılar Ve Eski Kent Oluşumu
- Pafta 4. Yol Kademelenmesi
- Pafta 5. Araştırma Alanının Sınırlandırılması
- Pafta 6. Kent Eylem Analizi (I)
- Pafta 7. Kent Eylem Analizi (II)
- Pafta 8. Kent Strüktürü Ve Ulaşımı Düzeltmek İçin Öneriler (I)
- Pafta 9. Kent Strüktürü Ve Ulaşımı Düzeltmek İçin Öneriler (II)
- Pafta 10. Kullanım Strüktürü Analizi ve Değerlendirilmesi
- Pafta 11. Kullanım Strüktürünün Düzeltilmesine İlişkin Öneriler
- Pafta 12. Tarihi Parsel Strüktürü Analizi
- Pafta 13. Tarihi Mekan Oluşumu ve Görüş İlişkileri
- Pafta 14. Zemin kat Arazi Kullanım Analizi
- Pafta 15. Arazi Kullanım Analizi
- Pafta 16. Kat Sayısı Analizi
- Pafta 17. Fiziksel Kalite Açısından Bina Durumu Analizi
- Pafta 18. Estetik Kalite Açısından Bina Durumu Analizi
- Pafta 19. Tarihi Cephe Oluşumu Analizi
- Pafta 20. Çatı Şekli ve Yeşil Doku Analizi
- Pafta 21. İmaj Analizi
- Pafta 22. Tarihi Anlam Taşıyan Binalar ve Bölgeler
- Pafta 23. Tarihi Özellik İçeren Bölgelerin Tespiti
- Pafta 24. A-Bölgesi Dekompozisyon Çalışması
- Pafta 25. A-Bölgesi Öneri Paftası
- Pafta 26. B-Bölgesi Mekan Analizi ve Öneri Paftası
- Pafta 27. C-Bölgesi Dekompozisyon Çalışması
- Pafta 28. D-Bölgesi Dekompozisyon Çalışması
- Pafta 29. E1-Bölgesi Dekompozisyon Çalışması
- Pafta 30. E2-Bölgesi Dekompozisyon Çalışması

KAYNAKÇA

- Ağat, N.; Boğaziçinin Turistik Etüdü.
(İ.T.Ü., Doktora Tezi, İstanbul, 1963)
- Alexander, C.C.; "Notes on the Syntesis of Form."
(Cambridge (Mass.), Harward Universty Press, 1966)
- Arû, K.A.; "Şehirscl Tasarım." (M.S.Ü. Mimarlık
Fak., Kentscl Tasarım Ders Notları, İstanbul, 1984)
- Arû, K.A.; "Mekan-Mekan Notasyonları."
(M.S.Ü. Mimarlık Fak., Kentscl Tasarım Ders Notları,
İstanbul, 1987)
- Arû, K.A.; "Eski Türk Dokuları Üzerine bir
Araştırma." (M.S.Ü. Şehircilik Araştırma Enstitüsü Yayınları,
İstanbul, 1977)
- Bacon, E.; "Design of Cities." rev. ed.
(Thomas & Hudson, London, 1975)
- Bailey, J.; "New Towns in America." (John Wiley
& Sons, New York, 1973)
- Barnett, J.; "Urban Design as Public Policy-
Practical Methods for Improving Cities." (Architectural
Recordbooks, U.S.A., 1974)
- Bartolomer, R.W.; Kentscl Tasarımı Eğitimi
İçin Bazı Temel Sorunlar. Çev. A. Karaman;
(Teksir, M.S.Ü. Mimarlık Fak., İstanbul, 1987)
- Beykoz Belediyesi Başkanlığı;
Hep İstanbul Kalan İstanbul. (Beykoz Belediyesi,
İstanbul, 1986)

Castex, J. & P. Panerai; Notes Sur la Structure
De L'espace Urbain. (L'architecture d'Aujourd'hui,
No.153, t.y.)

Çubuk, M.; "Fiziksel Çevre Düzenlemede Temel
Yaklaşımlar ve Tasarım İlkeleri Üzerine Deneme."
(I.D.G.S.A. Mimarlık Fak. Şehircilik 1, İstanbul, 1981)

Çubuk, M.; "Bogaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı
İlkeler." (İ.T.Ü. Yayınları, İstanbul, 1971)

Çubuk, M.; Beşeri Yerleşmelerde Mekan
Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan
Organizasyonu İçinde Yaratmak. (M.S.Ü. Yayını, No.74
Doçentlik Tezi, İstanbul, 1973)

Çubuk, M.; Karabey, H. & G. Yüksel;
Uzmanlık Eğitimi Olarak Kent Tasarımı Üzerine
Bir Araştırma. (I.D.G.S.A. Mimarlık Fak., Şehircilik
Araştırma Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1978)

Çubuk, M. ve diğ.; Eylemsel Planlamanın Yeni
Bir Tanımlanması ve Uygulama Süreci Üzerine Görüşler.
(M.S.Ü. Enstitü Yayınları, İstanbul, 1980)

Çubuk, M. & Yüksel, G.; Planlama ve Kentsel
Çevre Üzerine Ortak Bildiriler (M.S.Ü. Yayınları,
İstanbul, 1982)

Cutler, L.S & S.S. Cutler; "Recycling Cities for
People." (Boston: Cannels Books, 1976)

Eriç, M.; "Geleneksel Kent Dokumuza Malzeme
ve Yapı Fiziği Açısından Bir Yaklaşım." (M.S.Ü. Şehircilik
Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1977)

Handan, M.A. ve diğ.; Zaman ve Kentsel Çevre
Oluşumu. (İ.G.D.S.A. Şehircilik Enstitüsü Yayınları,
İstanbul, 1981)

Hansen, T.; "Notation Räumlicher Stadt Strukturen
in Unterschiedlichen Ausprägungen: Seminar."
(Architekturtheorie, Stuttgart, 1977)

Hansen, T.; "Der Architekturraum als Erlebnisraum
für Planer und Nutzer." (Karl Kramer Verlag, Stuttgart, 1977)

Heinz, H.; "Entwerfen im Städtebau."
(Bauverlag, Berlin, 1983)

Hörmann, E. & M. Trieb; Grundlagen des
Stadtgestalterischen Entwerfens. (Stuttgart Univ.,
Kentsel Yapı Enstitüsü Yayını, Stuttgart, 1977)

İnciciyan, P.G.; "18. Yüzyılda İstanbul."
(Baha matbaa, 2.b., İstanbul, 1976)

Karaman, A.; "Kentsel Peyzaj." (M.S.Ü. Mimarlık
Fak. Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeleri Ders Notları,
İstanbul, 1987)

Karaman, A.; "Toplu Konut Alanlarının Tasarımında
Sosyo-Kültürel Farklı Tipolojiler Üzerinde Bir İrdeleme."
(M.S.Ü. Mimarlık Fak., Kentsel Tasarım Kuram ve İlkeleri
Ders Notları, İstanbul, 1986)

Karaman, A.; "Kentsel Tasarım Bicimlenme
İlkeleri." (M.S.Ü. Mimarlık Fak., Kentsel Tasarım Kuram ve
İlkeleri Ders Notları, İstanbul, 1985-1987)

Konuk, G.; "Kentsel Tasarımda Boyutlandırma
Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi."
(M.S.Ü., Mimarlık Fak., Doktora Tezi, İstanbul, 1979)

LOMB. J.; Mimarlık ve Kentsel Tasarım için Kuram.
A. Karaman (Çekir, M.S.U., Mimarlık Fak., İstanbul, 1987)

Lynch, K.; "The Image of the City."
M.I.T. Press, Cambridge (Mass.), 13.b., 1975)

Norberg-Schulz, C.; "Intension in Architectura."
Brandhal, Oslo, 1963)

Prinz, D.; "Städtebau: Städtebauliches Gestalten."
Cilt (Kohlhammer, Stuttgart, 1980)

Posokhin, M.V.; "Yaşanılır Şehirler." Çev.:
Avidor ve dig. (Mimari Bilimler Yayınları, İstanbul, t.y.)

Schriftenreihe Des Bundesministers Für
umordnung, Bauwesen Und Städtebau;
haltung im Städtebau." (Bonn, 1978)

ngelin, F. & H. Wunderlich (Der.); "Stadt- bild und
Modellvorhaben Hameln." (Schriftenreihe
Bundesministers für Raumordnung, Bauwesen und
Städtebau, Nr. 02033, Bonn, 1983)

Spreiregen, P.D.; "Urban Design." (Mc Graw Hill,
New York, 1965)

Stein, L.; City Building. (Architectural
Design, 56, 7; London, 1986)

Teoman, S.; "Kentsel Sitlerin Saptanması ve Koruma
Planlarının Yapılması için bir Yöntem Önerisi."
M.S.U. Mimarlık Fak., Doktora Tezi, İstanbul, 1986)

Trieb, M.; "Stadtgestaltung: Theorie und Praxis."
Stuttgart Univ., Kentsel Yapı Enstitüsü Yayını,
Stuttgart, 1977)